

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

POHŘEBNÍ RITUS MLADOHRADIŠTNÍHO OBDOBÍ V JIŽNÍCH ČECHÁCH

Vedoucí práce: doc. PhDr. Rudolf Krajíc, CSc.

Autor práce: Michaela Bešťáková

Studijní obor: Historie - Archeologie

Ročník: 4.

2014

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v příloženém seznamu.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 2. května 2014

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Rudolfu Krajíčkovi, CSc. za rady a připomínky, obzvláště ke strukturalizaci své práce.

Dále mé poděkování patří PhDr. Pavlu Břicháčkovi, který trpělivě snášel veškeré mé dotazy a poskytl mi tak nedocenitelné rady.

Také bych chtěla poděkovat svým kamarádům a spolužákům za jejich podporu, vstřícnost a také za veškeré rady, konkrétně Bc. Hance Hojerové za jazykovou korekturu a pomoc všeho druhu, Mgr. Martinu Ptákovi za věcné připomínky a rady.

V neposlední řadě patří srdečné poděkování mé rodině, která mi studium umožnila a ochotně mě při něm podporovala.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na charakteristiku pohřebního ritu mladší doby hradištní na území jižních Čech. Předkládá soupis pohřebišť, která jsou představena z pohledu archeologických výzkumů a popisem jednotlivých nálezů. Získané poznatky jsou analyzovány a porovnávány s dosud doloženými pohřebními zvyky na území České republiky.

Annotation

Late Hillfort Period burial rites in southern Bohemia Early Middle Ages, burial rite, burial equipment Bachelor thesis focuses on the characteristics of Late Hillfort Period burial rites in the territory of southern Bohemia. The work offers a list of cemeteries, which are presented in terms of archaeological research and description of individual finds. The obtained findings are analysed and compared with already documented burial practices in the Czech Republic.

Obsah

1. Cíle bakalářské práce	6
2. Úvod.....	7
3. Struktura práce a metody	8
3.1. Struktura práce	8
3.2. Metody	8
4. Periodizace raného středověku	9
5. Terminologie.....	10
5. 1. Pohřeb	10
5. 2. Hrob	10
5. 2. 1. Hrob žárový	10
5. 2. 2. Hrob kostrový	11
5. 3. Mohyla	11
5. 3. 1. Mohyly žárové	12
5. 3. 2. Mohyly kostrové	12
5. 4. Mohylník.....	13
5. 5. Biritualita	13
5. 6. Výbava	13
5. 7. Milodary.....	14
6. Pohřební ritus v archeologickém kontextu	15
6. 1. Pohřební ritus mladohradištního období.....	16
6. 2. Základní rozdělení pohřebišť	16
6. 2. 1. Venkovské	16
6. 2. 2. Při významných centrech.....	17
6. 2. 3. Kostelní.....	17
6. 3. Označení hrobů na povrchu	17
6. 4. Úprava hrobové jámy.....	18

6. 5. Poloha	18
6. 6. Výbava	19
6. 6. 1. Keramika	19
6. 6. 2. Kovové šperky	20
6. 6. 3. Další kovové předměty	25
6. 6. 4. Šperky ze skla, polodrahokamů a jantaru	27
6. 6. 5. Předměty ze železa	28
6. 6. 6. Militaria	30
6. 6. 7. Organický materiál	30
6. 7. Christianizace	30
6. 8. Vampyrismus	32
7. Jižní Čechy	34
7.1. Přírodní podmínky	34
7.1.1. Geologie	34
7.1.2. Pedologie	35
7.1.3. Klima a hydrologie	35
7.1.4. Vegetace	36
7. 2. Výzkumy v jižních Čechách	37
7. 3. Pohřebiště a sporné nálezy v jižních Čechách	38
7. 3. 1. Soupis pohřebišť	41
7. 3. 2. Soupis lokalit se spornými nálezy	77
8. Diskuze	80
9. Závěr	91
10. Literatura	92
11. Prameny	102
12. Jiné zdroje	103
13. Seznam příloh	104

13. 1. Seznam obrazových příloh.....	104
13. 2. Seznam tabulek.....	109
13. 3. Seznam grafů	110
13. 4. Příloha na CD - Katalog lokalit a nálezů	110

1. Cíle bakalářské práce

Bakalářská práce se zaměřuje na charakteristiku pohřebního ritu v mladší době hradištní na území České republiky a jižních Čech. Cílem práce je předložit soupis pohřebišť s jejich antropologicko-kulturními analýzami. Na základě získaných poznatků bude provedeno vyhodnocení a srovnání výsledků, zjištěných na jihočeských lokalitách, s pohřebním ritem, dosud doloženým na území České republiky.

2. Úvod

Bakalářská práce se tematicky zabývá pohřebním ritem v mladší době hradištní na území jižních Čech. Vymezená oblast odpovídá geografickému vymezení, nikoli současnému rozčlenění území České republiky, a historickému vývoji. Úvodní část práce se věnuje teorii a archeologickému názvosloví spojenému s pohřbíváním. V soupisu pohřebišť je u každé lokality uveden přehled archeologických výzkumů, které přinesly poznatky o příslušné nekropoli nebo o ojedinělém nálezů naznačujícím její existenci. Detailní popis jednotlivých hrobů včetně nálezů je uveden ve formě katalogu.

3. Struktura práce a metody

3.1. Struktura práce

Úvodní část práce je zaměřena na periodický systém raného středověku (kapitola 4) a užívanou terminologii (kapitola 5). Následují kapitoly charakterizující pohřební ritus v mladohradištním (kapitoly 6), včetně nových komponent, které tato doba přináší. Kapitoulou (7) začíná ta část práce, která se již věnuje oblasti jižních Čech a tedy i tématu bakalářské práce. U jednotlivých lokalit jsou uvedeny archeologické výzkumy, detailnější popis hrobových celků včetně nálezů pak tvoří katalog, jenž je z důvodu svého rozsahu uložen na přiloženém CD. V poslední části (diskuze, závěr) jsou po celkové analýze shrnuty získané poznatky. Na samotný závěr je připojen seznam literatury i jiných zdrojů a obrazová příloha.

3.2. Metody

Podstatná část práce byla vytvořena formou rešerše a deskripce. Shromážděné poznatky se nejprve zaměřují na celou Českou republiku, větší pozornost je však věnována českému území a to z důvodu historicko-politického vývoje oblasti jižních Čech ve sledovaném období (kapitola 7), a následně na samotné území jižních Čech. V úvodní části je uvedena terminologie, která se používá v celém textu a kterou bylo nutné sjednotit při práci se starší i novější literaturou.

Pro popis jednotlivých lokalit a pro vytvoření katalogu nálezů bylo využito především dostupná literatura, ale také muzejní databáze a sbírky. Snahou nebylo postihnout současný stav zmiňovaných nálezů v muzejních sbírkách, ale pouze shromáždit informace o nálezech z co nejvíce zdrojů. Více jak polovina lokalit byla prozkoumána již v 19. nebo v první polovině 20. století, z výzkumů se tak povětšinou dochovaly jen skromné údaje ve starší literatuře. Nelze ani vyloučit, že mohly být do práce zařazeny i nepřesné informace. Tato problematika se týká například tehdejší interpretace nálezů, kterou nebylo možné převzít z novějších revizních údajů, nebo nepřesného datování, špatnému určení materiálu předmětu apod. Analytická část tak může být mírně zavádějící. Získané výsledky jsou porovnány s poznatky o mladohradištním pohřebním ritu, uvedenými v prvních kapitolách bakalářské práce.

4. Periodizace raného středověku

V počátcích zájmu o archeologii byla snaha rozlišit jednotlivé kultury a přiřadit jim etnický původ. Již v roce 1780 se K. J. Biener z Bienenberka pokusil na základě nálezů, objevených při stavbě josefínské pevnosti v Hradci Králové, rozlišit slovanské a germánské pohřebiště. Okolo poloviny 19. století se 2 badatelé zaměřili na znaky slovanské keramiky. Roku 1847 označil G. C. F. Lisch vlnovku za její základní výzdobný motiv a nezávisle na něm stanovil M. Lüssner roku 1859 základní typy této keramiky. Na Lischova pozorování navázal R. Virchow, který roku 1869 slovanskou keramiku prohlásil za typ hradištní a stejně tak nazval celé období jako dobou hradištní. V roce 1914 poukázal J. Eisner na důležitost hradišť pro upřesnění periodizace a na základě již existujících systémů zavedl i patřičnou terminologii (*Měřínský 2002, 26 - 27*).

Raný středověk na území Čech prvně rozčlenil J. L. Pič, památky rozdělil do dvou period - pohanské a knížecí. Základy dodnes užívaného periodizačního systému položil roku 1933 J. Eisner, když hradištní období rozdělil na starší, střední a mladší dobu hradištní (*Měřínský 2002, 26-28*). Poslední úpravy pak učinil v knize Rukověť slovanské archeologie (*1966*), kde upřesnil některé datační předěly. S malými korekturami platí toto třídění dodnes (*Měřínský 2002, 32-33*).

Název období	Doba trvání	
	Od	Do
Časně slovanské období / kultura pražského typu	přelom 1/3 a 2/3 6.století	přelom 2/3 a 3/3 7.století / 680
Starší doba hradištní ¹	670/680	přelom 8. a 9. století
Střední doba hradištní ²	800	950
Mladší doba hradištní	950	1200
Pozdní doba hradištní	1200	1250

Tabulka 1: Periodizace raného středověku (*Měřínský 2002, 33*).

¹ Na Moravě a Slovensku nazývané také jako předvelkomoravské období (*Měřínský 2002, 33*).

² Pro Moravu a Slovensko období velkomoravské (800-900) a povelkomoravské (900-1000: *Měřínský 2002, 33*).

5. Terminologie

5. 1. Pohřeb

Pojem pohřeb je ve společnosti obecně chápán jako jeden z lidských rituálů. Sestával z několika úkonů, z nichž mohou archeologické prameny odhalit jen malou část - ukládání ostatků člověka do země. Archeologická terminologie tedy pojmem „pohřeb“ označuje lidské pozůstatky uložené v hrobě. Rozlišují se pohřby kostrové a žárové (*Lutovský 2001, 242*).

Druh pohřbu je rovněž označován termínem „pohřební ritus“. Naproti tomu pojem „rituál“ zahrnuje pohřební zvyklosti a obřady. Mezi typy pohřbů bývá řazen i termín „biritualita“. Označuje výskyt obojího ritu (žárového i kostrového) na jednom pohřebišti (*Lutovský 1996, 15*).

V knížecím prostředí východních Slovanů se dochovaly písemné zprávy o činnostech doprovázejících pohřební obřad, například o vynášení mrtvého zvláštním otvorem, vytvořeným pro tuto příležitost, dále pak o pohřební slavnosti (tryzna) a pohřební hostině (strava). Lze předpokládat, že doprovodné zvyky se dodržovaly i v našem prostředí a ne jen ve vyšší společnosti. Archeologické bádání se však zaměřuje na doložitelné doklady (*Lutovský 2001, 242*).

5. 2. Hrob

Výrazem „hrob“ je označován vlastní objekt, nejčastěji hrobová jámu nebo mohyla, a veškerý jeho obsah (*Lutovský 1996, 14*).

5. 2. 1. Hrob žárový

Pojem označuje místo uložení spálených lidských ostatků. Na počátku raného středověku se pohřbívalo žehem (kremací), proto jsou žárové hroby z 6. - 8. století téměř jedinými hrobovými památkami na našem území. Zvláště v Čechách se žárové pohřbívání udržuje ještě v 9. století. Rozlišují se žárové hroby ploché a od cca 8. století i mohylové. Do hrobu se vkládala nádoba s ostatky, tzv. urna. Případně byly spálené pozůstatky uloženy do jámy bez nádoby. Hrobová výbava se vyskytuje zřídka a často je poškozena žárem. Kromě urny se v hrobě výjimečně objevují i jiné nádoby, které zřejmě obsahovaly milodar ve formě potravin (*Lutovský 2001, 94*).

5. 2. 2. Hrob kostrový

Termín značí místo uložení nespálených lidských ostatků. Inhumace se začíná objevovat na přelomu 8. a 9. století na území Slovenska (*Beranová 2000, 268*). Postupně se pak kostrové pohřbívání šířilo dál, až se koncem 9. a počátkem 10. století stabilizuje v českém prostředí (*Klanica 1986, 195*).

V raném středověku převládá ukládání mrtvých v natažené poloze na zádech, s rukama podél těla. Vyskytují se i ruce složené v klíně. Zemřelí jsou ukládáni převážně v orientaci západ-východ, tedy hlavou k západu (pohledem k východu slunce) a nohama k východu. Existují však i výjimky, např. orientace východ-západ. Velikost hrobové jámy odpovídala postavě zesnulého. Jámy mívají zpravidla rovné dno a jejich vnitřek bývá upraven, mohl být vymazán jílem, vysypán pískem nebo vystlán rostlinami. Výjimečně bylo užito dřevěného obložení vespod i po stranách jámy, od 9. století se užívaly i rakve, většinou však sloužily k zabalení těla látkou nebo kůží. Ve středohradištních hrobech se objevují neopracované kameny umístěné za hlavou, pod nohama nebo na povrchu ve stejných místech (*Beranová - Lutovský 2009, 252 - 254*).

Kostrový hrob mohl být plochý nebo uložen pod mohylou (viz podkapitola 2.3). První varianta je typická pro mladší období raného středověku. Jak vypadaly hroby na úplném povrchu, z archeologického zjištění většinou nevyplývá. Patrně byly označeny rohem či stélou. Přibližně od 11. - 12. století se ojediněle objevují náhrobní kameny (*Lutovský 2001, 92*).

5. 3. Mohyla

Označení „mohyla“ představuje hrobový násyp navržený v souvislosti s pohřbem. Počátky mohylového pohřbívání jsou spjaté se žárovým ritem a to již od pozdní doby kamenné (*Lutovský 2001, 192*). Raně středověké slovanské mohyly vznikly jako forma žárového hrobu a užívaly se převážně ve 2. polovině 8. a v první polovině 9. století. Hrobový násyp se zachoval i po změně ritu z žárového na kostrový na přelomu 9. a 10. století (*Lutovský 2011, 31 - 34*). V průběhu 10. století mohylové pohřbívání končí (*Lutovský 2001, 192*).

Průměry dochovaných násypů dosahují od 3 m po více než 15 m. Výška se pohybuje od 20 cm až po 2 m. Mohyly mají většinou oválný či kruhový tvar, výjimečně i obdélný. Násyp tvořil místní materiál, především hlína, případně kamení. Kameny

mohly zpevňovat násyp uprostřed mohyly (tzv. jádro) nebo po jejím obvodu (tzv. věnec: *Lutovský 2001, 192*).

5. 3. 1. Mohyly žárové

Žárové mohyly raného středověku vykazují podobný charakter a v podstatě shodnou pohřební zvyklost v některých částech území dnešních Čech, Moravy, Rakouska, Slovenska, Německa, Malopolska a západní Ukrajiny (*Lutovský 2006b, 70*). V případě českého území se slovanské mohyly vyskytují jen v určitých oblastech - v jižních, východních a místy i v západních Čechách. Důvodem může být zásah do kulturní krajiny (např. orbou) nebo existence nemohylové pohřební oblasti (*Beranová - Lutovský 2009, 141*). Odstraněním mohyly se v podstatě nic nezachová, jelikož pohřbívání nezasahovalo pod úroveň terénu (*Lutovský 2006b, 72 - 73*).

Nejrozšířenější způsob ukládání spálených ostatků je na vrcholek mohyly, případně na středový kůl uvnitř násypu, a to nejčastěji v urně (*Beranová - Lutovský 2009, 143*) nebo v organické schránce (např. v koženém váčku, dřevěné schránce: *Kuna a kol. 2005, 234*). Před samotným pohřbem se vybudovala dřevěná „konstrukce“ ve tvaru čtyřúhelníku, která však neměla plnit dlouhodobou funkci. Naznačují to stopy ohně, kterému celá „konstrukce“ nebo její část podlehla (obr. 1). Kamenné konstrukce se ve většině slovanských hrobových násypů nevyskytují (*Beranová - Lutovský 2009, 144*).

Doprovodné předměty v mohylách představují funkční torza nádob. Na základě zaměřování jednotlivých střepů se usuzuje, že nádoby byly rozbíjeny záměrně jako forma rituálu. Nádoby s částečně zchovalými stěnami pravděpodobně obsahovaly potravinové milodary. Obecně se v žárových mohylách vyskytuje málo nálezů, navíc poznamenaných žárem hranice - např. skleněné korálky, přeslen, zlomky železných nožů atd. (*Beranová - Lutovský 2009, 144 - 146*).

5. 3. 2. Mohyly kostrové

Téměř ve stejné době (přelom 8. a 9. století) jako plochá kostrová pohřebiště se vyskytují i kostrové hroby pod mohylami (*Beranová - Lutovský 2009, 256*). Stavba se zpočátku nelišila od žárové mohyly, tělo bylo uloženo na úroveň terénu. I dřevěný rámec a doprovodná keramika zůstaly zachovány. Ukládání těl v natažené poloze do kruhového půdorysu mohyly nebylo příliš efektní, hlava a nohy se nacházely mělko pod

povrchem. Přibyla kamenná úprava kolem kostry - částečné či úplné obložení. Postupně se začala těla zahlubovat do mělkých (obr. 2) a ke konci mohylového pohřbívání, cca na počátku 10. století, i do hlubokých hrobových jam (*Beranová - Lutovský 2009, 146*).

5. 4. Mohylník

Více mohyl sdružených do pohřebiště je označováno jako mohylník. Pojem se užívá jak pro drobná pohřebiště s několika násypy, tak i pro rozsáhlé areály o téměř 100 mohylách. Podle velikosti mohylníku lze usuzovat na příslušnost k jedné menší osadě, případně k jedné rodině, nebo k rozlehlejšímu okolí, pak by mohylník plnil funkci centrálního pohřebiště (*Beranová - Lutovský 2009, 141 - 142*).

Mohyly byly obvykle uspořádány do řad přibližně v rovnoběžkové orientaci západ-východ (*Lutovský 2011, 33*), po přechodu k inhumaci se budovaly neuspořádaně (*Beranová - Lutovský 2009, 143*). Na počátku 10. století mohylové pohřbívání ustupuje, někde se však užívá déle, jako např. mohylník v Hlohovičkách na Rokycansku po většinu 10. století (*Lutovský - Tomková 1994*).

5. 5. Biritualita

Termín biritualita označuje společný výskyt žárového i kostrového ritu na jednom pohřebišti. Birituální pohřebiště dokumentují vývoj pohřbívání na našem území, kdy se upouštělo od kremace a přecházelo se k ukládání nespálených ostatků. Trvání tohoto období je tedy omezeno na dobu změny ritu na přelomu 8. a 9. století (*Lutovský 2001, 23*). Biritualita se projevuje především v hrobech pod mohylami. Může se však jednat o dodatečné kostrové pohřby do mohyl se žárovým ritem. Vzhledem k vývoji pohřebního ritu se obecně předpokládá, že v případě společného výskytu jsou žárové hroby starší nežli kostrové (*Beranová 2000, 259 - 260*).

5. 6. Výbava

Definice pohřební výbavy je v současné době poněkud nejednotná³. M. Beranová uvádí mezi výbavou slovanského hrobu z 9. století menší nádobku či vědérko se zbytky potravy a jídla, dále osobní vlastnictví mrtvého - nůž, křesací soupravu,

³ Spojení „hrobová výbava“ podle mého názoru označuje veškeré nálezy hrobového celku, nehledě na jejich počet, a tedy zahrnující i případné milodary. Vzhledem k tomu, že není možné stanovit, co daný badatel považoval/považuje za „milodar“ a co za „výbavu“, je v práci užíváno jednotného termínu hrobová výbava.

nástroje, vzácně nářadí (2000, 269). M. Lutovský považuje za výbavu to, co patřilo k oděvu - tedy šperk, malý nožik apod. (2006, 214). Z jejich společné publikace (2009) vyplývá, že hrobovou výbavu tvoří předměty zastoupené v jednom exempláři, v případě záušnic v jednom páru. Ostatní přídavky jsou považovány za milodar (Beranová - Lutovský 2009, 258).

Ve druhé polovině 10. století postupně z výbavy mizí keramické nádoby i vědra. Přetrvávají šperky, předměty denní potřeby a občas nože (Beranová - Lutovský 2009, 259). Množství a charakter výbavy nemusely nutně korespondovat se skutečným postavením zemřelého, záleželo na majetnosti pozůstalých (Lutovský 2006a, 214).

5. 7. Milodary

Předměty vkládané do hrobu ve větším množství, než v jakém se vyskytují v osobní výbavě (Beranová - Lutovský 2009, 258), např. 2 páry záušnic, 2 nože atd.

6. Pohřební ritus v archeologickém kontextu

Vývoj v názorech společnosti na smrt a pohřbívání lze odvodit z různých pramenů, avšak s rozdílnou spolehlivostí. Pro mladší historická období, např. pro vrcholný novověk, existují celkem spolehlivé záznamy o postupech užívaných během příprav i samotného pohřbu. Jedná se o místo a způsob uložení, o rozloučení se s nebožtíkem a následné pietní akty (*Král 2001*). Předně jde o období, která byla plně prostoupena křesťanskou vírou a církevními zásadami. Ale než se tak stalo, prošel pohřební ritus patřičným vývojem. Archeologie se snaží vysledovat, jak se náboženské představy o posmrtném životě odrážely ve způsobu pohřbívání (*Beranová 2000, 239*).

Studium pohřebišť umožňuje rekonstruovat mnohé zvyky a představy dávných obyvatel. Pohřební obřady se považují za jeden ze stálých etnokulturních rysů většiny společenstev. Náhlé změny v těchto zvycích bývají interpretovány jako doklad příchodu nového obyvatelstva, různých vlivů atd.⁴ (*Klanica 1986, 194*).

Větší část pohřebních obřadů nezanechala v archeologických nálezech vůbec žádné stopy. Archeologie tedy nemůže říci nic o zacházení s tělem zesnulého, o obřadech doprovázejících fyzickou smrt, o způsobu přenášení těla k hranici či k hrobu apod. Co se samotného pohřebního obřadu týče, jsou badatelé odkázáni na sporé písemné záznamy. Množství informací mohou objasnit pozorování etnologů, ale i na ně je nutné nahlížet kriticky (*Lutovský 1996, 74*).

Slovanské kmeny užívaly nejprve žárové pohřbívání, teprve o něco později (podkapitola 5. 3. 2.) přešly k inhumaci (*Klanica 1986, 194*). Do podoby pohřebního ritu se čím dál tím více vkládala církev, která hrobové přídávky neuznávala. Začínala se prosazovat víra v posmrtnou existenci duše, jež má jiné potřeby než tělo (*Lutovský 1996, 100*). Přesto nálezy na hřbitovech kolem nejstarších kostelů naznačují, že křesťanská víra zpočátku tolerovala pozůstatky pohanství, především se to týkalo nádob s jídlem a pitím (*Beranová 2000, 250*).

⁴ Touto problematikou se v současné době zabývá P. Květina (2010).

6. 1. Pohřební ritus mladohradištního období

Mladší doba hradištní je časově definována rozmezím let 950 až 1200 (*Měřínský 2002, 33*). Pro toto období je charakteristický vzestup křesťanské víry (podkapitola 6. 7.) a dozvuky pohanství. S tím jsou spojeny změny v ukládání zemřelých do plochých hrobů (i když zpočátku ještě existují výjimky - mohylník v Hlohovičkách na Rokycansku)⁵ a v uspořádání hřbitovů. Na prostranstvích, určených pro pohřbívání, vznikl systém nejprve v podobě nevyrovnaných řad - tzv. řadová pohřebiště (obr. 3), který se do poloviny 10. století objevil i na venkovských hřbitovech. Toto uspořádání se používá po celé 11. století. Ale již od počátku 10. století lze v Čechách sledovat postupný vliv církve, kdy se přechází k ukládání zemřelých nad sebe - tzv. etážová pohřebiště. Ke změně vedly prostorové důvody. Zatímco řadová pohřebiště nemusela být vysvěcena, čemuž napovídá neohraničený prostor, etážové uspořádání naznačuje, že hřbitov byl vymezen rozsahem posvěcené půdy. Počátkem 12. století se stalo výlučnou formou pohřebišť (*Beranová - Lutovský 2009, 259 - 360*).

V průběhu 11. století vyvstal od církve požadavek svázat mrtvé z více lokalit na jeden ústřední hřbitov - hřbitov s právem pohřbu. Do té doby měla každá ves své pohřebiště (*Beranová - Lutovský 2009, 360*).

S postupným naplňováním funkce farních kostelů souvisí pohřbívání v interiéru sakrální stavby nebo v jejím okolí. Chrámový prostor byl vyčleněn pouze významné osobě, donátorovi či osobě spojené s funkcí kostela (*Menšík 2012, 109*). Nejčestnější místo bylo situováno v ose hlavní lodi v prostoru před kněžištěm. V interiéru kostela v Radomyšli z druhé poloviny 12. století bylo odkryto několik hrobů, z nichž pouze 2 pocházely z mladohradištního období (zřejmě fundátoři) a byly uloženy v ose chrámu (*Nechvátal 1999, 61*). Od 12. století se tohoto zvyku užívalo všeobecně, ale během vrcholného středověku byla snaha pohřby v kostele zakázat (*Cibulka 1934, 661*).

6. 2. Základní rozdělení pohřebišť

6. 2. 1. Venkovské

V prvních desetiletích 11. století bývaly venkovské hřbitovy ve volném terénu postupně opouštěny, některé však trvaly o něco déle. Předně to zapříčinila rozvíjející se církevní organizace. Důležitým činitelem mohly být i přesuny a zániky center, např.

⁵ Lutovský - Tomková 1994

Libice. Situování hřbitovů např. na křižovatkách cest, u vody nebo v lesnatých místech zakazovalo nařízení Břetislava I. Uplatňování znění těchto zákonů mívalo zpoždění oproti reálnému stavu v zemi. Oblastní rozdíly v přijímání nové víry znemožňovaly důsledné přenášení nařízení do nálezové situace na pohřebištích (*Krumphanzlová 1974, 38 - 39*).

6. 2. 2. Při významných centrech

Jedná se o pohřebiště zakládaná u významných center nebo v jejich areálu, respektive u hradišť nebo na hradištích (*Hejna 1979, 22*), např. v okolí Pražského hradu, na hradišti Budeč (*Klápště 2005, 34 - 37*) nebo na Libici (*Krumphanzlová 1983, 97*).

6. 2. 3. Kostelní

Pohřebiště, na nichž stojí kostel, kaple či jiný křesťanský symbol, představují malou část pohřebních nálezů v Čechách. Kostelní stavba nebo jiný církevní symbol mohl znamenat určitý datovací prvek pro starší pohřebiště. Datace sakrálních staveb byla především získávána z písemných pramenů, v ostatních případech napomáhal rozbor stavby a jednotlivých prvků z hlediska dějin umění. Nálezové okolnosti mohou pohřebiště klást do doby starší, než kdy vznikla církevní stavba. V opačném případě rozmístění hrobů respektujících danou stavbu naznačuje, že pohřebiště vzniklo současně s kostelem, případně nedlouho po něm. Nelze však vyloučit, že kamenné stavbě předcházela jiný objekt, např. dřevěná konstrukce (*Krumphanzlová 1974, 34 - 35*).

Teprve v křesťanské době se hřbitovy přemísťovaly z blízkosti sídel do jejich vnitřku ke kostelům. Relativně datované kostelní stavby, při nichž se nacházejí nálezy slovanských pohřbů, se objevují hlavně na přemyslovských hradištích nebo přemyslovských správních objektech - např. Budeč, Levý Hradec, Stará Boleslav, Starý Plzeňec, Litoměřice, Praha-Hrad a další, dále na slavníkovském panství - především na Libici. Patří sem také kostely, které nesou znaky společensko-historického prostředí i stavebního vývoje - Dobřichovice, Vrbčany. Kostely v městských aglomeracích jsou známy z Prahy, Litoměřic atd., ve vsi či u sídliště z Brozan, Čelákovice, Radomyšle, Týnce nad Sázavou apod. (*Krumphanzlová 1974, 37*).

6. 3. Označení hrobů na povrchu

Na mladohradištních pohřebištích se uplatňovala tzv. románská forma, kdy je hrob na povrchu označen plochým kamenem připomínajícím náhrobní desku (obr. 4),

v jiné poloze kamennou stělu. Tento trend se začíná projevovat na konci 10. století, ale častěji se vyskytuje až v 11. a 12. století. Náhrobní desky se našly například na pohřebišti v Praze-Motole u 7 mužských hrobů (*Beranová - Lutovský 2009, 363*), dále ve Staré Boleslavi (*Boháčová 2003, 223*), v počtu 44 kusů na pohřebišti v Radomyšli (*Nechvátal 1999, 53*), v Nové Dědině na Kroměřížsku nebo hrubě opracované náhrobní kameny v Pustiměři (*Měřínský 2013, 56*). Jiné označení hrobů není z našeho prostředí známo (*Beranová - Lutovský 2009, 363*).

6. 4. Úprava hrobové jámy

Mrtví byli ukládáni do hrobů různé velikosti i hloubky. Celistvé rakve bývaly výjimkou, běžněji se používala prkenná obložení, dřevěná podložka nebo krycí prkno. Rakve z vydlabaných kmenů začaly být využívány ve vyšších společenských kruzích, přesněji v přemyslovských pohřebních tradicích (*Beranová - Lutovský 2009, 363*). Dřevo nebyl jediný materiál využívaný ve vnitřní konstrukci hrobu. Výzkum na hradišti a v předhradí Staré Boleslavi odkryl kamenné obložení (*Boháčová 2003, 223 - 225*), také hroby v areálu benediktinského kláštera Hradisko u Olomouce se vyznačovaly kamenným obložením (obr. 5: *Měřínský 2013, 57*). Na Vyšehradě objevili archeologové celokamenné sarkofágy z 11. - 12. století, patrně patřily zde pohřbeným Přemyslovcům (*Soukupová 2005, 16 - 17*).

6. 5. Poloha

Nejčastěji se vyskytuje orientace západ-východ, hlava směřuje k západu, nohy k východu. Severojižní poloha s výskytem při důležitých cestách je považována za cizí prvek (*Krumphanzlová 1966, 326*).

Kostelní hřbitovy se vyznačují jistými odchylkami. Orientaci pohřbů u kostela jednak určovalo umístění oltáře, jednak rozmístění hrobů radiálně zvnějšku stavby, např. budečské kostely (*Beranová - Lutovský 2009, 363 - 364*).

Ve spojitosti s kostrovým pohřbíváním je nutné zmínit pohřeb ve skrčené poloze. Patří ke starším projevům ritu. Užíval se od paleolitu, přes neolit, dobu bronzovou, kdy byl nejvíce rozšířen, ale nevymizel ani později. V Čechách a na Moravě byly prozkoumány pohřebiště z doby knížecí, na nichž se tzv. skrčenci vyskytli (obr. 6). Jejich současnost s řadovými hřbitovy z počátku křesťanství potvrdila bádání na lokalitách po celé České republice (Loretánské náměstí v Praze 4, Dražkovice u

Pardubic, Kouřim, Libice, Cholín atd.: *Borkovský 1939, 134 - 135*). Současné badatelské interpretace nahlíží na skrčený pohřeb coby na projev protivampyrického zásahu (podkapitola 6. 8.), pokud nejde o patologický stav těla (*Krumphanzlová 1961*).

6. 6. Výbava

Vlivem christianizace ustávalo přidávání obětín v podobě jídla a pití do hrobů (*Beranová - Lutovský 2009, 365*). Poměrně zřídka tvořila pohřební inventář keramika, z běžně užívaných předmětů se objevují nože, kování věder, klíč, ze součástí oděvů přezky (*Měřínský 2013, 55*), nadále jsou ve výbavě zahrnuty osobní šperky (záušnice, prsteny, přívěsky), ještě během 11. století se výjimečně vyskytla zbraň. Od 12. století inventář „chudnul“. Zřejmě šlo o zvyk darovat šperky zemřelého kostelu, u kterého byl dotyčný pohřbený. Církev zřejmě neprojevovala snahy upravovat hrobový inventář. Soudí se tak proto, že se v žádném církevním příkazu hrobová výbava neodsuzuje. Naopak se snaží postihovat ty, co by chtěli hroby vyloupit (*Beranová - Lutovský 2009, 365*).

V hrobové výbavě se zachovaly převážně esovité záušnice o průměru 25 - 40 mm a prsteny - plochý páskový, tyčinkovitý, pletený, s kruhovým terčíkem, skleněný apod. (*Beranová - Lutovský 2009, 364*). Kromě osobních cenností se v hrobech především z 11. - 12. století nacházely také mince. Takovýchto nálezů je relativně málo (*Radoměřský 1955, 6*).

Následující přehled nepředstavuje kompletní spektrum hmotné kultury, ale nejčastěji zastoupené artefakty mladohradištního období na území České republiky. Předně se příkladově zaměřuje na nálezy z hrobové výbavy. Některé předměty se však vyskytují především v sídlištních vrstvách, na hradištích či v depotech.

6. 6. 1. Keramika

Nádoby se vkládaly do hrobů mužů, žen i dětí. Jejich zlomky se do hrobů dostávaly buď záměrně, nebo ze starších porušených hrobů obsahujících nádobu (*Krumphanzlová 1974, 81*). Keramika se v mladší době hradištní vyskytuje hojně, i když v poměrně tvarové chudobě. Běžně se objevují hrnce, které navázaly na vývoj středohradištní keramiky a zachovaly si především vejčitý tvar. Méně často byly zastoupeny mísovité tvary, mísy a lahve. Od 10. století se objevují silnostěnné

zásobnice, tvarem shodné s hrncovitými nádobami, s dovnitř ovaleným, rovně či kuželovitě seříznutým a zdobeným okrajem. V některých oblastech přesahují až do 14. století. Výzdoba a formování okrajů nádob se však liší oblast od oblasti, kde přetrvávají místní charakteristické rysy - např. v severozápadních Čechách málo zastoupená, přesto se vyskytující dvojkónická forma s ostrým lomem v horní třetině těla. Nejvíce poznatků o vývoji keramiky pochází z Pražského hradu, z centra Prahy a ze středních Čech (*Beranová - Lutovský 2009, 383 - 385*).

Materiál mladohradištní keramiky byl všude ostřený, zvonivě vypálený, někdy měl povlak jinou barvu než keramická masa. I v tomto případě existovaly oblastní rozdíly - např. v oblasti jižních Čech se začala od druhé poloviny 9. století vyrábět tuhá keramika, která od počátku 10. století pronikala severním směrem (*Krumphanzlová 1974, 90*). Také od závěru středohradištního období i v průběhu 10. století se počíná na Moravě přidávat grafit do keramické hmoty (*Měřínský 2013, 48*).

Stejně jako u tvaru a materiálu nádoby i ve výzdobě se uplatňovaly lokální zvyky (*Beranová - Lutovský 2009, 385*). Od druhé poloviny 10. století se okraje nádob více profilují. Objevují se seříznuté, prožlabené nebo zesílené okraje, případně kalichovitá profilace. Výzdoba se vyznačuje jednoduchými motivy, jako jsou vrypy ve svislé či horizontální linii, nepravidelná vlnice nebo plastická lišta (obr. 7: *Krumphanzlová 1974, 88*).

Archeologická situace většinou nevypovídá o době výroby, ale o době praktického využití. Ve sledovaném období lze rozlišit rozdílnou formu hradecké, městské či vesnické výroby, jež se patrně držela starších vzorů. Objevuje se tak rozdílně kvalitní keramika, vyrobená v téže době, i keramika vyrobená dříve, ale užívaná nadále v následujícím časovém horizontu (*Beranová - Lutovský 2009, 385*).

6. 6. 2. Kovové šperky

Šperky náležející do sklonku mladší doby hradištní byly nošeny již na konci 9. a během 10. století. Některé se užívaly ještě na počátku 11. století nebo v jeho průběhu, jen málo druhů ozdob procházelo celou mladohradištní érou (*Beranová - Lutovský 2009, 367*).

6. 6. 2. 1. Náušnice

Mladohradištní období nenabídlo tvarovou pestrost náušnic. Do 11. století se udržely jen některé (*Beranová - Lutovský 2009, 367*). Jedná se o náušnice se třemi filigránními košíčky, užívané ve druhé polovině 10. století, na počátku následujícího století byly přidávány do depotů. Náušnice s taštičkovitým závěskem, po obvodu zdobený granulací, a uprostřed se stylizovanou zvířecí figurkou se užívala na počátku 11. století (*Krumphanzlová 1974, 45, 49*). Dalším typem je torbičkovitá náušnice nalezená v hrobě v Hořejanech (obr. 8: *Kabát 1950, 75 - 76*). Náušnice se třemi bubínky se vyskytla např. na pohřebišti v Lovosicích (*Zápotocký 1965, 236*). Ze slezského prostředí 11. století je známá hvězdicovitá náušnice (*Krumphanzlová 1974, 49*).

6. 6. 2. 2. Záušnice

Záušnice je šperk, který zdobí hlavu a účes (*Dresler 2002, 172*). Závěsné kruhy a různé formy záušnic byly oblíbeným šperkem na rozsáhlých územích střední Evropy. Objevovaly se spolu s náušnicemi, ale jejich obliba během středohradištního období stoupla natolik, že náušnice vytlačily. Ty se z hrobového inventáře pomalu vytrácely a převážně se vkládaly do depotů (*Krumphanzlová 1974, 44*). Nejrozšířenějším typem jsou tzv. esovité záušnice, podle esovitého zahnutí zpravidla jednoho zakončení oblého nebo zploštělého kruhového drátu (*Krumphanzlová 1974, 51*). Značné množství těchto exemplářů pochází z pohřebišť mladší doby hradištní, z hrobů žen a dětí (*Lutovský 2001, 369*).

Výroba mladohradištních záušnic navazovala na praxi a zkušenosti z 10. století. Celé 11. a 12. století se vyznačuje rozličnými tvary a velikostmi záušnic, s esovitým ukončením i bez něj (obr. 9). Zakončení jsou převážně esovitá nebo jinak zhotovená. Esovité zakončení může být roztepán, zdoben žlábkou, někdy má zakončení tvar zvířecí hlavičky (had, pták). V některých případech byla nalezena záušnice s jedním koncem prostrčeným skrz esovité zakončení (*Frolík 1983, 520, 522*). Mezi dochovanými soubory byly rozpoznány i typy, příznačné pro určité oblasti - např. v Čechách se kolem Prahy objevovala varianta záušnice s oběma konci esovitými (*Beranová - Lutovský 2009, 367*), na Moravě je možné setkat se s tzv. nitranským typem, který zahrnuje záušnice se široce roztepanou esovitou kličkou - Čechyně na Vyškovsku, Olomouc-Slavonín (*Měřínský 2013, 59*). Z českého prostředí jsou dále známy záušnice splétané z mnohočetného filigránního drátu, případně splétané a stáčené z hrubšího drátu.

Tordovaná záušnice je typická pro oblast Moravy i Čech. Stáčela se ze dvou i více pramenů silnějšího drátu do podoby šňůry, proložené změněným filigránem, do větších průměrů (*Krumphanzlová 1974, 56*). Z moravského prostředí se dochovaly záušnice opatřené různými závěskami (*Měřínský 1997, 89*).

Záušnice mívají větší průměr, nad 30 mm jsou řazeny do 12. století (*Lutovský 2001, 369*). Výzkum na pohřebišti v Radomyšli prokázal rozlišení záušnic ze 12. století, na závěsné ozdoby dětské v menších rozměrech a pro dospělé o větších průměrech (*Nechvátal - Radoměřský 1964, 678*).

Nejčastěji užívaným materiálem pro zhotovení záušnic byl bronz, vzácněji měď, olovo, cín nebo železo (*Krumphanzlová 1974, 56*). Tenké drátěné závěsky menších průměrů mohly být vyrobeny ze zlata či stříbra, u masivnějších exemplářů se drahé kovy k výrobě nepoužívaly (*Lutovský 2001, 369*). Povrch kruhu však mohl být plátován stříbrem (*Beranová - Lutovský 2009, 369*) nebo zlatem (*Měřínský 2013, 59*).

6. 6. 2. 3. Náramky

Funkci náramku mohly nahrazovat záušnice s velkým průměrem. Avšak náramek jako takový je pro toto období považován za prvek cizí proveniencí, jak naznačují nálezy stříbrných kruhů (o průměrech 112 a 116 mm) ze Šluknova, dokládající styky s haličskou Rusí (*Lutovský 1986, 1 - 2*), a stříbrný náramek (o průměru 80 mm) skandinávského typu nalezený u Nového Knína (obr. 10: *Drda - Košnar 1976*). Z pohřebiště v Lahovicích pochází pletený bronzový tordovaný náramek belobrdského typu s háčkem a očkem na koncích. Časově spadá do poslední čtvrtiny 10. nejpozději na počátek 11. století (*Krumphanzlová 1974, 61*). Nález torza bronzového páskového náramku pochází ze Strachotína (*Měřínský 2013, 63*). Skleněné perly nacházející se v hrobech poblíž rukou mohou naznačovat existenci náramků z navlečených korálků (*Lutovský 2001, 205*).

6. 6. 2. 4. Prsteny

Prsteny představují celkem rozšířený druh šperku, nošený po celý raný středověk (*Lutovský 2001, 268*). Známý jsou především z kostrových hrobů, kam byly vkládány až do konce mladší doby hradištní (*Krumphanzlová 1974, 62*). Byly vyráběny z bronzu, stříbra, bílého kovu, vzácněji ze zlata. Nalezené prsteny jsou typové různorodé, nacházejí se prsteny páskové s přeloženými konci, drátěné, uzavřené pletené, uzavřené

s očkem (výjimečně se štítkem či kamenem) a tyčinkové. Kovové prsteny páskové byly často plasticky zdobený (Beranová - Lutovský 2009, 371). Prsteny se skleněným očkem se vyskytly ve dvou exemplářích na pohřebišti v Radomyšli (obr. 11: *Nechvátal - Radoměřský 1964, 682 - 683*). V závěrečné fázi mladohradištního období se nosily skleněné prstýnky v podobě malých kroužků. Značná kolekce prstenů zahrnující období 11. - 18. století pochází z prostoru Pražského hradu a jeho okolí (Beranová - Lutovský 2009, 371). Do závěru mladší doby hradištní jsou kladeny prsteny s vyobrazením, například ze hřbitova u kláštera na Starém Brně pochází stříbrný prsten s motivem bájného zvířete (*Měřínský 2013, 67*).

6. 6. 2. 5. Náhrdelníky, řetízky, přívěsky

Hrdlo zdobil závěsný řetízek, jehož užívání se během mladší doby hradištní ještě více rozmohlo. Řetízek utvářely očka (obr. 12). Mohl na něm viset nějaký přívěsek, s rozvíjejícím se křesťanstvím to byl například pektorální křížek, nebo spojoval toaletní soupravu, případně byl součástí stužek či čelenek (Beranová - Lutovský 2009, 369). Větší zdobnost představovaly náhrdelníky s kovovými perlami, zdobenými granulací a zrněným filigránem (*Krumphanzlová 1974, 59*). Schránky na amulety během 11. století postupně mizely z hrobů. Místo nich se na konci 10. a v 11. století nosily přívěsky z kovu. Na pohřebišti v Praze-Motole byly nalezeny takovéto přívěsky zhotovené z bronzového plechu a na povrchu pozlacené (Beranová - Lutovský 2009, 369). Pektorální křížek zhotovený z mosazi představuje nález z Pustiměře. Část medailonku byla nalezena u Drnovic na Vyškovsku, středovou část zdobí podobizna Krista sedícího na trůnu (*Měřínský 2013, 67*).

6. 6. 2. 6. Kaptorgy

Nejobvyklejší formy kaptorg v Čechách jsou tvary torbičkovité a trapezoidní, jež se vyskytují zpravidla v hrobech. Trapezoidní forma se na české území dostala pravděpodobně ze západního karolinského prostředí. V hrobové výbavě se trapezoidní kaptorga vyskytuje převážně na přelomu 10. a 11. století - např. Lahovice (obr. 13: *Krumphanzlová 1963, 100*). Torbičkovité schránky se objevují ještě v 10. století. Od počátku 11. století jsou spíše součástí pokladů - např. Kelč na Moravě, Polabí (*Krumphanzlová 1974, 57*).

6. 6. 2. 7. Křížky, enkolpia

Křížky všeho druhu se na našem území objevovaly v 9. a 10. století, na počátku 11. století se do popředí dostávaly závěsné křížky a tzv. enkolpia⁶. Žatecký poklad obsahoval křížky řadící se k dutým pektorálním křížkům (*Beranová - Lutovský 2009, 375*), známým ze západní Evropy a nošeným v 7. a na počátku 8. století na východě (*Krumphanzlová 1971, 427 - 428*). Dutý prostor byl určený pro vkládání relikvie. Samotná forma a ikonografie mají původ v Palestině, odkud se dostala do řeckých měst a obchodem dále na sever. Z našeho prostředí jsou závěsné křížky známy z Dřevíče u Loun, z Prahy a Vyšehradu, dále z Václavic u Benešova (obr. 14), z Veltrub u Loun, hromadný nález z Opočnice u Poděbrad (*Beranová - Lutovský 2009, 376*) nebo z Turnova-Nudvojovic (*Macháčková - Prostředník 2003*).

Křížky se zhotovovaly nejčastěji z bronzu, olova, v úvahu přichází i mosaz. Některá byla pozlacena na jedné či na obou stranách. Ve výzdobných motivech se objevuje Kristus s různými atributy (měsíc, slunce, pelikán, apoštolové atd.), P. Maria jako prosebnice či orantka nebo Marie s Ježíšem na ruce. Vyskytly se i křížky s vyobrazením čtyř evangelistů nebo zdobené rostlinnými motivy (*Beranová - Lutovský 2009, 376*).

Relikviářové křížky jsou v českém prostředí kladeny do 11. století, kdy probíhaly aktivní obchodní styky s východem. Nelze však vyloučit dataci s přesahem do 12. století (*Beranová - Lutovský 2009, 376*).

6. 6. 2. 8. Jehlice

Jehlice se vyskytovaly ve výbavě slovanských hrobů již na počátku 9. století, ale ani pro toto období nebyly četnými nálezy (*Krumphanzlová 1974, 60 - 61*). V rozličných tvarech a materiálech přetrvaly do mladší doby hradištní (obr. 15). Nasvědčuje tomu nález z hrobu ze Žalan u Teplic (*Svoboda 1963, 270*) nebo z hradiště v Kozárovicích u Příbrami (*Buchvaldek a kol. 1978, 84 - 85*), o jehož účelu autoři výzkumu diskutovali. Vyslovili názor, že jehlice se mohly v mladohradištní době užívat nejen ke spínání šatu, ale i do vlasů (*Beranová - Lutovský 2009, 369*). Tuto teorii by mohl podpořit nález z hrobů z tvrze ve Volyni, kde byly při lebkách zjištěny pozůstatky

⁶ Enkolpion je ostatkový pektorální kříž východního původu, importovaný do Čech z oblasti Kyjevské Rusi (*Lutovský 2001, 72*).

bronzových jehlic (*Kretší 1924-1925, 489*). Častěji než v hrobovém inventáři se vyskytují jehlice v sídlištní vrstvě (*Měřínský 2013, 67*).

6. 6. 2. 9. Čelenky

Jednodušší formu čelenky představovaly dvojice jemných drátků splétaných dohromady. Zbytky takovéto čelenky jsou známy z Budče z okolí kostela P. Marie z druhé poloviny 10. století. Obdobné nálezy z Levého Hradce a Úherců u Loun jsou datovány mincemi a záušnicemi do 11. století. Čelenky mohly mít podle R. Turka (*1950, 73*) delší časové trvání až do pozdního středověku, jak předpokládal na základě nálezů stejného typu čelenky v Praze-Na Zderaze, Složitější forma čelenky pochází z Českých Budějovic (obr. 16) z druhé poloviny 12. století. Zdobí ji figurální motivy a velké stáčené stříbrné záušnice. Jde však o nález z depotu a ne z hrobu (*Klápště 1999b*).

6. 6. 3. Další kovové předměty

6. 6. 3. 1. Gombík

Pojem převzatý ze slovenštiny označuje typický velkomoravský šperk - kulovité spínadlo s kruhovitým ouškem. Gombík byl tvořen dvěma vytepanými polokoulemi, vnitřek byl tedy dutý. Materiál pro výrobu představovalo stříbro, zlato, měď či bronz, s pozlaceným povrchem. Výzdoba byla rozličná, zahrnovala rostlinné, geometrické, zvířecí motivy atd. Výskyt gombíků převládal na Moravě hlavně v 9. a v první polovině 10. století, po pádu Velké Moravy se výroba přesunula i do oblasti Čech (*Lutovský 2001, 76*). Bohatě zdobené gombíky jsou nalézány nejčastěji, nezdobené menší knoflíčky jsou v Čechách méně zastoupeny. V hrobě v Lahovicích byl kromě malých stříbrných záušnic a náušnice s filigránními košíčky nalezen malý kulovitý nezdobený gombík, složený ze dvou polovin i s ouškem. Nález byl datován do konce 10. století. Rozšiřuje tak nečetné nálezy, mezi něž patří miskovité bronzové knoflíky z Dřevčic (konec 9. - druhá polovina 10. století), dvojice dutých bronzových knoflíků se dvěma řádky vtepaných důlků z Plešivecké ulice v Litoměřicích, ploché bronzové knoflíky s ouškem z hrobu na Budči či vypouklý knoflík s plochým okrajem z Hradce Králové (*Krumphanzlová 1974, 58*). Z moravských Holubic pochází postříbřený měděný gombík zdobený puklicemi lemovanými granulací a granulovanými pásy kolem středového žebra a u vrchlíků (*Měřínský 2013, 63*).

6. 6. 3. 2. Opaskové přezky

Téměř v nezměněné podobě pokračovaly prosté železné a v mladší době hradištní i bronzové přezky (obr. 17) k úzkým opaskům. Na pohřebištích se vyskytují výjimečně - například nález dvou železných přezek ze dvou hrobů na zahradě probošství ve Znojmě-Hradišti (*Měřínský 2013, 51*), stejně tak v sídlištní vrstvě (*Beranová - Lutovský 2009, 380*). Známé jsou kruhové či oválné tvary nebo tvar do písmene D. Jednoduché bronzové přezky oválného či kruhového tvaru se v Čechách a na Moravě objevují nejdříve na přelomu 10. a 11. století, v 11. a 12. století jejich výskyt stoupá (*Krumphanzlová 1974, 69*).

6. 6. 3. 3. Mince

Vkládání mince do hrobů je označováno jako obol mrtvých⁷. Tento projev pohřebního ritu je znám z archeologických nálezů již od dob předhistorických (*Radoměrský 1955, 3 - 4*). Objevují se v centrálních oblastech i ve venkovském prostředí přemyslovských Čech (*Klápště 1999a*): Strakonice (*Fröhlich 1985, 319 - 320*) a Moravy: Drahanovice (*Frolíková-Kaliszová 1999, 332*), hradiště Zelená Hora u Radslavic, Znojmo-Hradiště, Zborovice atd. (*Měřínský 2013, 57 - 58*). Prvotní výklady se ubíraly k řecké mytologii a platbě Cháronovi za převoz, v současnosti se nabízejí i jiné možnosti: mince sloužila jako náhrada za milodar či výbavu, případně mohla symbolizovat majetkové vypořádání se zemřelým. Šíření tohoto zvyku se výrazněji projevuje od počátku 11. století, spíše od jeho první čtvrtiny (*Radoměrský 1955, 6; Beranová - Lutovský 2009, 365*). Jako obol mrtvých jsou doložené české, moravské, uherské a vzácně i jiné denáry. Umístění mince se lišilo. U starších pohřbů byla vkládána do úst - např. na Moravě (*Měřínský 2013, 64*), poté se začala objevovat převážně v pravé ruce, další výskyt připadal na oblast hrudníku (obr. 18). Zvyk se udržel hlavně na kostelních hřbitovech, i když jeho četnost klesala (*Beranová - Lutovský 2009, 365*).

⁷ P. Radoměrský nepovažuje za obol výskyt většího množství mincí, pouze v jediném exempláři. Dále vylučuje minci s provrtaným otvorem, který naznačuje, že byla nošena jako šperk (*1955, 42*).

6. 6. 4. Šperky ze skla, polodrahokamů a jantaru

6. 6. 4. 1. Sklo

Šperky ze skla představují převážně koliéry z perel, z holubické nekropole pocházejí dva náhrdelníky ze skleněných perel (*Měřínský 2013, 62*). V 10. a 11. století byly perly drobnější, kulovité, zploštělé segmentované, eventuálně hraněné nebo dvojkónické (*Krumphanzlová 1965; 1974, 66*). Vyznačovaly se i barevností, převládala modrá, doplněná žlutou nebo stříbřitě bílou (*Beranová - Lutovský 2009, 372*), případně zelenou barvou (obr. 19: *Krumphanzlová 1974, 66*). Středisko výroby barevných perel se nacházelo někde v Podunají, nitranská dílna byla zase charakteristická tmavými perlami s vlákny. Nelze ani vyloučit domácí výrobu. Po polovině 11. století užívání koliéru ze skleněných perel postupně ustupovalo, ve 12. století víceméně z hrobové výbavy mizí (*Beranová - Lutovský 2009, 372*).

Dalšími výrobky ze skla byly již zmíněné prstýnky z konce mladohradištního období. V Čechách jsou považovány za import. Na Moravě se objevily spolu s bronzovými prsteny na pohřebišti ve Zborovicích či na nekropoli hradiště Vysoká zahrada u Dolních Věstonic (*Měřínský 2013, 57 - 58*). Většinou jsou zhotoveny v sytě zelené, světle zelené či v jasně žluté barvě (*Beranová - Lutovský 2009, 372*).

6. 6. 4. 2. Polodrahokam

Perly z polodrahokamů se vyskytovaly nejprve na sever od našich hranic. Materiál užívaný již v 6. a 7. století pocházel ze Zakavkazí, šlo o achát, karneol, jaspis a horský křišťál. Na naše území se polodrahokamy dostaly na konci střední doby hradištní díky obchodu. V 11. století přicházely ze severovýchodu na Moravu perly kazivcové-fluorové, v Čechách jsou však vzácné (*Beranová - Lutovský 2009, 372*). Z mladohradištní nekropole „Petrova louka“ u Strachotína pochází náhrdelník tvořený karneolovými, křišťálovými a fluoritovými korálky (*Měřínský 2013, 72*).

6. 6. 4. 3. Jantar

Objevuje se v materiálu vyspělejšího 10. a 11. století, ale vyskytl se i na lokalitách z konce 9. či z počátku 10. století (*Krumphanzlová 1970, 105*) V 10. a 11. století proudil do Čech jantar z pobaltských dílen (*Beranová - Lutovský 2009, 375*). Přestože šlo o předmět importu, dostaly se jantarové perly i do hrobového inventáře vesnických pohřebišť (*Krumphanzlová 1970, 105*). Perly většinou nenesou stopy

broušení, ale pouze řezání (*Beranová - Lutovský 2009, 375*). Vyskytují se v různých tvarech: oblé, ploše kruhové, hranovolovité, dvojkónické facetované atd. (obr. 20) a kvalitě (*Krumphanzlová 1970, 105 - 106*). Často se objevují v hrobové výbavě spolu s esovitými záušnicemi menších rozměrů. Pomalu se začaly z inventáře vytrácet koncem 11. století (*Beranová - Lutovský 2009, 375*). Tvarová rozmanitost jantarových perel nemůže být chronologickou oporou, ačkoli v určitém množství a sestavě mohou doplňovat časovou charakteristiku konkrétního nálezového celku nebo období na pohřebišti (*Krumphanzlová 1970, 109*).

6. 6. 5. Předměty ze železa

6. 6. 5. 1. Nože

Nože patří k hojným nálezům v hrobové výbavě ještě ve druhé polovině 10. století - Drahanovice (*Frolíková-Kaliszová 1999, 327*), v 11. století jejich četnost klesá - Olomouc-Slavenín, Zborovice, Velké Hostěrádky (*Měřínský 2013, 57*) a ve 12. století jsou spíše ojedinělým nálezem. Vyskytují se však nadále v sídlištních vrstvách, převážně na hradištích. Nože užitkové a pracovní mívají rovný, mírně obloukovitý nebo prohnutý hřbet, různě odsazený trn a délku kolem 17 cm (obr. 21: *Beranová - Lutovský 2009, 378*). V mladohradištní době se dále užívaly nože se střením - dřevěnou i kostěnou (*Krumphanzlová 1974, 72; Měřínský 2013, 70*) a tzv. zavírací nože. Delší nože jsou pak považovány za bojové či lovecké a ty se udržují až do vrcholného středověku (*Beranová - Lutovský 2009, 378*).

6. 6. 5. 2. Nůžky

Přesah do mladší doby hradištní měly i tzv. ovčácké nůžky s prstencovým (obr. 22) či obloukovým pérem (*Váňa - Kabát 1971, 274*). Hrobovou výbavu tvořily např. v hrobě v zahradě probošství ve Znojmě-Hradišti (*Měřínský 2013, 51*), v Cheznovicích na Rokycansku (*Schejbalová 2011, 62*), v Netolicích (*Beneš a kol. 2012, 272*) nebo na Pražském hradě (*Kutílková 2010, 58*).

6. 6. 5. 3. Okovaná vědra

Celodřevěná věderka se vzhledem k půdním podmínkám v našem prostředí nezachovala. Z okovaných věder se obvykle dochovaly jen kovové obroučky (obr. 23), nosný oblouk s atašemi, zpravidla ve velmi chatrném stavu (*Krumphanzlová 1974, 74 - 75*). Z pohřebního inventáře se věderka postupně vytrácela již kolem poloviny 10.

století (*Beranová - Lutovský 2009, 378*), na Moravě o něco později (*Krumphanzlová 1974, 75*), nadále se však užívala při každodenní činnosti (*Váňa - Kabát 1971, 274*).

6. 6. 5. 4. Ocílky

Ocílky jsou v Čechách záležitostí spíše středohradištní (*Krumphanzlová 1974, 74*), v mladší době se ojediněle vyskytují v sídlištním materiálu (*Beranová - Lutovský 2009, 379*) nebo v hrobech, jak dosvědčují nálezy z Řesanic (*Olmerová 1959, 233*), z Chotětova u Mladé Boleslavi (*Beranová 1979, 306*) nebo z Drahanovic na Olomoucku (*Frolíková-Kaliszová 1999, 326*). Ocílky mají rozmanité tvary - jsou symetrické (např. jednoduchý lyrovitý tvar, často s vysokými rameny, nebo podélný tvar s otvorem uprostřed) či asymetrické. Naprostá většina tvarů se užívala po celé hradištní období, v mladohradištním období bylo patrně více asymetrických ocílek (obr. 24: *Beranová - Lutovský 2009, 379*).

6. 6. 5. 5. Šídla

Železná šídla (obr. 25) procházela hradištním obdobím (*Váňa - Kabát 1971, 274 - 276*) a prakticky v nezměněné podobě pokračovala do 13. století. Vyskytují se hraněné i oblé tvary, případně jejich kombinace se silnějším hraněným a užším oblým koncem (*Beranová - Lutovský 2009, 379*).

6. 6. 5. 6. Hřeby a kovová spojení

V mladší době hradištní přetrvávalo hlavně spojování dřevěnými zářezy a čepy, ale užití železných hřebů (obr. 26) v běžném životě potvrdil nález z Libušína (*Váňa - Kabát 1971, 276*), také z pohřebiště v Šebířově (*Menšík 2008, 184*). Tvarově stejné hřeby a svorky pokračovaly do 13. a 14. století (*Beranová - Lutovský 2009, 379*).

6. 6. 5. 7. Ostruhy

Ostruhy byly součástí jezdecké výstroje i v mladší době hradištní. Nejprve se vyvíjely jako pokračování ostruh s destičkami a dlouhým bodcem (Mlékojedy, Týnec nad Sázavou) a pak do přechodných tvarů s lomenými rameny (Týnec nad Sázavou, Třebošín u Litoměřic), které vyústily v klasické tvary ve vrcholném středověku (*Beranová - Lutovský 2009, 380*). Součástí hrobové výbavy byly především ve střední době hradištní (*Jurková 2010, 40*), ale například ve Znojmě-Hradišti byl nalezen zlomek ostruhy z druhé poloviny 12. - 13. století (*Měřínský 2013, 58*).

6. 6. 5. 8. Udidla

Udidlo sloužilo k řízení koně. Pro dané období je typické dvoudílné udidlo s tordovanými nebo hladkými středními články (obr. 27). Po stranách bývají kroužky, podélná poutka, roubíkovité, kroužkovité nebo tyčinkovité postranice (*Beranová - Lutovský 2009, 380*).

6. 6. 6. Militaria

Kopí a meč se do hrobů již nevkládaly, jejich užívání však neustalo. Ojedinele se nacházejí střely, ale ve většině případů se pravděpodobně nejedná o součást výbavy. Zemřelý byl zřejmě střelou zasažen (*Beranová - Lutovský 2009, 381*). Předpoklad potvrzuje nález kosterních pozůstatků staršího muže z mladohradištního pohřebiště v Bílině, kterého zasáhla střela z kuše do hlavy (*Váňa 1976, 447*).

6. 6. 7. Organický materiál

Do této skupiny jsou zařazeny předměty z kůže, textilu, dřeva apod. Tyto materiály nemají dlouhou životnost a jejich nálezy v hrobech či v sídlištních vrstvách jsou sporadické. Kůže se užívala k výrobě obuvi - svrchní a přední část kožené obuvi cca z první čtvrtiny 11. století byla nalezena v Přerově (*Měřínský 2013, 73*), nebo pásků, které se nosily kolem hlavy a na nichž visely různé typy záušnic. Podobně užívaným materiálem byla tkanina (*Dresler 2002, 167*). Zbytky textilie mohou pocházet také z pohřebního rubáše nebo z nějakého plátna, v němž byl dotyčný pohřbený. Často se otisky látek nacházejí na železných předmětech hrobové výbavy (*Beranová - Lutovský 2009, 244*).

Fragmenty dřeva se povětšinou dochovávají ve stavu, kdy nelze rozpoznat jejich původní charakter. Usuzuje se na dřevěné bednění, prkna či rakve (*Beranová - Lutovský 2009, 363*). Zachovalé kovové součásti pak utvářejí přesnější představu o předmětu - například okované vědérko (*Krumphanzlová 1974, 74 - 75*).

6. 7. Christianizace

Až do konce 8. století nebyla střední Evropa v centru pozornosti ani západních, ani byzantských kronikářů. Není znám postupný průběh změn probíhajících od 6. století, mnohé naznačují pouze jejich výsledky. Slovanská knížata se zasloužila o proces přetváření střední Evropy do její konečné podoby. Šlo jim především o životní styl

spojený s křesťanskou vírou. Po zániku Avarské říše přicházela knížata do kontaktu s franskou aristokracií, ale vždy se vůči ní nacházela v nerovném postavení barbarských pohanů. Přijetí křesťanství bylo pro ně nevyhnutelným řešením (*Třeštík 2006, 11 - 12*).

Jednalo se o dlouhodobý proces započatý již v 9. století, avšak první významné kroky k vlastní christianizaci učinila česká společnost až na konci 10. století, kdy vládnoucí vrstva rozhodla o zřízení českého státu (*Sommer 2006, 88*). V polovině 9. století se křesťanství rozšířilo díky misiím či samovolnou infiltrací na Moravu i do Čech (*Beranová 2000, 241*). Ačkoli křesťanství přijala jen některá knížata a pravděpodobně se nesetkala s kladným postojem kmene, postupem času se nová ideologie rozšířila celou společností (*Třeštík 2006, 12*). Přesto se pohanské zvyklosti dlouho udržovaly a to mezi prostým obyvatelstvem (*Beranová 2000, 241*).

S novým náboženstvím přicházely také radikální změny společnosti, ty se ovšem nemohly prosadit okamžitě. Nastupující křesťanství a doznívající pohanství vytvořily období tzv. dvojvěří (*Sommer 2001, 14*), které v průběhu druhé poloviny 9. století vytvořilo na území Čech přechodný ideologický systém (*Branová - Lutovský 2009, 250*). Některé pohanské rituály byly tak zakořeněné, že je křesťanství nemohlo úplně potlačit, proto si je kolikrát přivlastnilo s vlastním výkladem (*Sommer 2006, 88*) nebo je tolerovalo (*Beranová 2000, 240*). Období dvojvěří je dobře sledovatelné i díky nárůstu písemných zpráv. Zatímco zmínky o pohanství se objevovaly poskromnu, střety starého a nového náboženství byly zdokumentovány dostatečně. Boj církve s pohanskými přežitky charakterizují dekrety knížat Břetislava I. (1035-1055) a Břetislava II. (1092-1100), které pojmenovávají hlavní přestupky neslučitelné s křesťanskými zásadami. Například zákaz mnohoženství, rušení posvátných kultovišť, zákaz pohanských obětí, náprava neobvyklých postupů při pohřbívání mrtvých atd. Většina ze zmíněných přečinů se udržela ještě dlouho, jak dokazuje Homiliář opatovický⁸, i když v pozměněné podobě. Zvláště je to patrné při pohřbívání. Předkřesťanské praktiky se vyznačovaly například pohřební obětinou ve formě potravin, užíváním rakve z kmenů stromů, vkládáním ochranných předmětů do hrobu, budováním pohřební stavby apod. (*Sommer 2006, 88*).

⁸ Homiliář opatovický tvoří převážně citáty převzaté z patristické literatury a z kazatelských evropských děl. Málokdy popisují aktuální stav, proto by neměl být homiliář považován za zcela hodnověrný zdroj (*Turek 1961, 553*).

6. 8. Vampyrismus

Tradice spojené s pohřebním ritem lze do jisté míry odvodit ze způsobu uložení mrtvého i z výbavy na posmrtný život. Některé nálezné situace vyvolávají řadu otázek. Jedná se zejména o nezvyklé uložení těla nebo o způsoby zajištění mrtvého pod zemí. Běžně přijímaná teorie hovoří o tzv. protivampyristických zásazích. Vznikla již v pravěku z animistických představ u primitivně smýšlejících lidí a postupem doby se rozšířila po celém světě (*Krumphanzlová 1961, 545*). Obava z upírů či obecně z revenantů⁹ se začala u Slovanů projevovat se změnou žárového ritu na inhumaci. Archeologické doklady víry ve vampýry nejsou vždy jednoznačné, mohly existovat jiné důvody k netradičnímu pohřbení těla. Doposavad se rozlišují dva typy zásahů (*Beranová - Lutovský 2009, 260*):

1. Před zasypaním do hrobu

Tento způsob je poměrně dobře rozpoznatelný, ačkoli nemuselo jít nutně o preventivní opatření. Lze takto interpretovat zatížení těla nebo jen jeho části velkými i malými kameny (obr. 28), probíjení kulem (*Krumphanzlová 1961, 544*), dále pak ucpání úst železným předmětem, případně kamenem, řadí se sem i poloha mrtvého na břicho, ve skrčené poloze nebo se svázanýma rukama (*Beranová - Lutovský 2009, 260*). Hroby vyznačující se „upravenými“ pozůstatky zemřelého bývaly umístěny stranou od ostatních, povětšinou na okraji pohřebiště. Větší výskyt těchto jedinců mohl vytvořit i skupinu, např. v Lahovicích (*Krumphanzlová 1964, 187 - 202*).

2. Po vložení do hrobu

Revenanti škodili živým na zdraví i na majetku, pokud tedy v rodině nebo ve vesnici došlo k nějaké neblahé události, otevřeli pozůstalí hrob a provedli patřičný zákrok. Ten mohl zahrnovat oddělení hlavy od trupu, utržení končetin, případně jen jejich vykloubení. Nelze s jistotou říci, že tomu tak skutečně bylo. Je nutné brát v úvahu i postmortální posuny v důsledku tlení, vykrádání hrobů apod. (*Beranová - Lutovský 2009, 260*).

⁹ Pojem revenant se užívá pro zemřelého, který se navrácí mezi živé a zjevuje se jim, především svým pozůstalým. Tato představa je v západních tradicích přítomna od antiky přes středověk a promítá se do současného folkloru (*Schmitt 2002, 14 - 15*).

Některé nálezové situace lze interpretovat i jinak. Oddělená hlava od těla nebo svázané ruce mohou značit zabitého či popraveného zajatce, kterého pozůstali pohřbili. V případě jedince se skrčenými končetinami lze uvažovat o posmrtné ztuhlosti a možnosti, že tělo bylo získáno v době, kdy nebylo vhodné či dokonce možné končetiny narovnat (*Beranová - Lutovský 2009, 366*). Archeologie může přispět jen do určité míry, zda je interpretace pravdivá či se od skutečnosti odlišuje stanovit nelze.

7. Jižní Čechy

Vymezená oblast jižních Čech se neshoduje se současným územním členěním České republiky v podobě Jihočeského kraje. Obecně lze posuzované území ohraničit jižním Příbramskem a Sedlčanskem na severu, Jindřichohradeckem na východě, Šumavou na jihu a horním Pootavím na západě. Dnešní podoba hranic neexistovala ani v rámci české kotliny, ani vůči cizině. V raném středověku závisel rozsah územních celků na momentální politické situaci. V 9. století byly jižní Čechy celkem samostatný region s mocenskými centry, v 10. století na ně zaměřili svou pozornost Přemyslovci a v 11. století se staly plnohodnotnou součástí českého státu. Vzhledem k historickému vývoji tedy nelze jižní Čechy posuzovat jako jednotný celek (*Lutovský 2011, 13 - 14*).

Přemyslovci se dostávali k moci likvidací jiných „knížecích“ rodů a postupně započali se zapojováním obyvatelstva celých Čech pod svojí vládou. Dnešní dějepisectví se staví spíše skepticky k možnosti, že by kteroukoli část Čech ovládal ještě ve druhé polovině 10. století někdo jiný než Přemyslovci. Odstraňování možných mocenských hrozeb se týkalo také rodu Slavníkovců, který měl kolem poloviny 10. století opanovat jižní i část středních Čech (*Lutovský 2011, 213 - 215*).

Čechy prošly mocenskou i politickou změnou. V druhé polovině 10., případně na počátku 11. století vznikl jakýsi věnec nových hradišť (obr. 29), jež se v průběhu dalších dvou staletí stala správními centry přemyslovského státu. Jihočeská hradiště představovala důležité body na politické mapě přemyslovského státu, nedosáhla však významu nejdůležitějších mocenských a ekonomických center. Částečně to způsobila odlehlost a řidší osídlení. Hradiště se stala záhy i centry christianizace, za jejich hradbami se však nové náboženství rozvíjelo pomalu. Jedinou archeologicky prokazatelnou změnou bylo patrně opouštění pohřbů pod mohylami a zakládání nových hřbitovů, povětšinou na nových místech. Vystává tak problém diskontinuity v pohřbívání, na níž se kromě křesťanství podepsaly také mocenské změny 10. století (*Lutovský 2011, 216 - 222*).

7.1. Přírodní podmínky

7.1.1. Geologie

Povrch České republiky je poměrně různorodý a pestrý. Území je součástí 2 celků s odlišnou geologickou minulostí (*Demek - Mackovčín 2006, 9*). Celé Čechy a

většina Moravy a Slezska náleží k Českému masivu, východní část Moravy a Slezska náleží k Západním Karpatům. Český masiv představuje zbytek rozsáhlého horstva vzniklého při variském (= hercynském) vrásnění před 380 - 300 miliony let před současností. Dělí se na 5 hlavních horninových komplexů. Jižní Čechy spadají do tzv. moldanubické oblasti (konkrétněji moldanubikum Šumavy a jižních Čech). Tvoří ji silně metamorfované horniny prekambriického a paleozoického stáří, které jsou prostoupeny tělesy hlubinných granitoidních hornin (*Chlupáč a kol. 2011, 13, 16*). V terciéru (období třetihor) vznikaly nové sedimentační pánve. V jižních Čechách se obnovilo ukládání v českobudějovické a třeboňské pánvi (*Chlupáč a kol. 2011, 26*). Současný reliéf se utvářel až v nejmladším geologickém období Země - v kvartéru¹⁰ (čtvrtohory: *Chlupáč a kol. 2011, 360*).

7.1.2. Pedologie

Půda tvoří svrchní část pevného zemského povrchu. Vzniká zvětráváním zemské kůry a působením půdotvorných činitelů. Základní materiál představuje mateční hornina, v níž k přeměnám dochází. Její petrologické složení má vliv na rychlost tvorby půdy, hloubku a zrnitost materiálu (na něm závisí fyzikální, chemické, biologické a další vlastnosti půdy: *Tomášek 2003, 11 - 12*).

V oblasti jižních Čech převažují hnědé půdy, které jsou obecně vzato nejrozšířenějším typem půdy v našem prostředí. Vyskytují se převážně mezi 450 až 800 m. n. m. Nad 400 m. n. m. jsou hnědé půdy kyselé, vyznačují se nízkým obsahem humusu, nízkým nasycením sorpčního komplexu a poklesem půdní reakce. Většina vybraných lokalit spadá pod tento subtyp. Nad 600 m. n. m. se pak jedná o silně kyselé hnědé půdy (*Tomášek 2003, 23 - 24*). Již ve slabě kyselých půdách dochází k rozkladu antropologického materiálu, ve vlhčích kyselejších je proces daleko rychlejší (*Pištěková 2010, 16*).

7.1.3. Klima a hydrologie

Klima (= podnebí) je definováno jako dlouhodobý charakteristický stav počasí podmíněný a ovlivněný energetickou bilancí, cirkulací atmosféry, charakterem aktivního povrchu a lidskou činností. Podnebí je typické pro dané místo, oblast nebo

¹⁰ Zhruba před 2 miliony let a trvá dodnes (*Ložek 2007, 14*).

region v závislosti na jeho geografické poloze. V geologické minulosti planety se podnebí postupně měnilo (*Němec - Kopp 2009, 12 - 13*).

Oblast jižních Čech se rozděluje na dvě povodí - Horní Vltavy a Berounky. Odtokové území Vltavy od jejích pramenů až po její střední část (nádrž Orlick) představuje geograficky poměrně uzavřený celek. Jádrem tvoří Českobudějovická a Třeboňská pánev, na jihozápadě tvoří rozvodí Šumava, na severozápadě výběžky Brd, na východě Českomoravská vrchovina a na jihovýchodě Novohradské hory (*Němec - Kopp 2009, 154*). Z klimatických oblastí převládá v povodí Horní Vltavy mírně teplá oblast (*Quitt 1971, 13 - 14*). Podél toku Vltavy pod Českými Budějovicemi činí srážkový průměr 500 - 600 mm, ve zbylé části se průměr pohybuje mezi 600 a 800 mm. Průměrné roční teploty jsou 6 až 8 °C a více (*Němec - Kopp 2009, 154 - 155*). Šumava a Novohradské hory se nacházejí v chladné oblasti (*Quitt 1971, 13 - 15*). V těchto vyšších polohách činí srážkový průměr 1200 - 1400 mm a průměrná roční teplota může být 4 °C a méně (*Němec - Kopp 2009, 154 - 155*).

Oblast povodí Berounky leží v západní části Čech. Převážná část je odvodňována ústím Berounky do Vltavy a následně tedy do hlavního povodí Labe. Menší část (podél německých hranic) náleží do povodí Dunaje (*Němec - Kopp 2009, 178*). Z klimatických oblastí převládá mírně teplá oblast (*Quitt 1971, 13 - 14*) na přechodu od chladných oblastí na západě po severovýchodní část podél toku dolní Berounky a dolní Litavky, kde se nachází teplá oblast. Dlouhodobé srážkové úhrny se na většině území pohybují v rozmezí 500 - 600 mm. Nejnižší srážky jsou na Rakovnicku a v oblasti středního toku Střely (450 - 500 mm), nejvíce srážek spadne v oblasti Českého lesa a západní části Šumavy (nad 1200 mm). Dlouhodobá průměrná teplota je 7 - 8 °C (*Němec - Kopp 2009, 178*).

7.1.4. Vegetace

Příroda, jak ji známe dnes (rozsah pevniny a oceánů, charakter podnebí, reliéf krajiny i současné ekosystémy), se vyvinula v kvartéru (*Ložek 2007, 13*). Naše území se nacházelo mezi zaledněnou severní Evropou a vysokohorským zaledněním Alp, tj. v oblasti periglaciální (příledové: *Chlupáč 2011, 367*). Výkyvy podnebí, panující v této části, měly vliv na přesuny vegetačních pásem. Výsledkem je rozmanitost naší přírody a

migrace flóry i fauny. V mladším kvartéru (= holocén¹¹) narušil ráz krajiny zásah člověka. Těžbou dřeva, zemědělstvím, pastvou, ale i přirozenými pochody docházelo k přeměně přírody. Archeologické nálezy napomáhají sledovat dopad lidské činnosti na přírodní dění (*Ložek 2007, 15 - 16*). Člověk si výrazněji přizpůsoboval krajinný ráz už v mladší době kamenné (neolit, 6. tisíciletí př. n. l.). Postupně osídloval vhodné oblasti, později i ty méně přijatelné. Osídlení v době stěhování národů (cca 1. polovina prvního tisíciletí) poměrně řídne a stahuje se do teplejších míst. Další kolonizační rozvoj se váže na hradištní období (od 8. století) a vrcholí v 11. - 13. století. Dosud zachované rozsáhlé oblasti jsou zabírány, jde především o pahorkatiny až vrchoviny. Souvislý prales se mění na skladbu polí, pastvin, luk, zbytků lesa a trvalých sídlišť. Lidská aktivita otevřela cestu vývoji plevelům, ruderalům a dřevinám, jako jsou borovice, bříza, osika, líska. Zároveň probíhal rozvoj (prosazoval se buk, jedle či habr) v neosídlených krajinách až do stavu, jaký je znám dnes (*Ložek 2007, 65 - 79*).

7. 2. Výzkumy v jižních Čechách

Bádání na poli archeologickém se v jižních Čechách věnovali od 19. století do první poloviny století 20. především místní nadšenci, ať to byli učitelé, přírodovědci či politikové. Zprvu se zájem ubíral po stopách starých Slovanů, ale během zkoumání byly odhaleny památky mnohem starší a tím i více lákavější (*Lutovský 2011, 15*). Velkým přínosem se stala syntéza Bedřicha Dubského *Pravěk jižních Čech*, která shrnuje výsledky jihočeské archeologie od prvních zájmů až téměř do poloviny 20. století.¹² Syntéza nabízí přehled zásadních regionálních objevů z celého pravěku a raného středověku (*Lutovský 2011, 17*).

Po druhé světové válce ovlivnil jihočeské bádání jiný archeolog. Byl jím Rudolf Turek z Národního muzea, jenž se věnoval především slovanským mohylám. Po mnohaletém zkoumání shromáždil získané poznatky o raně středověkých mohylách v jižních Čechách a vydal je v prvním svazku nové edice Národního muzea¹³ (*Lutovský 2011, 17*). Na rozšíření poznání o raném středověku se podílel i pražský Archeologický ústav, účastí na záchranných výzkumech. Například na pohřebišti v Raděticích z 9. - 10.

¹¹ Kvartér se rozděluje na starší období, tzv. pleistocén, a na mladší období, tedy holocén. Časová hranice mezi nimi je pro střední Evropu přibližně 10 300 před současností (*Chlupáč 2011, 359*).

¹² Syntéza *Pravěk jižních Čech* vyšla roku 1949 v Blatné.

¹³ Turek, R. 1958: *Slawische Hügelgräber in Südböhmen. Fontes archaeologici Pragenses 1*. Pragae.

století (*Olmerová 1959*), na pohřebišti z 12. století v Radomyšli (*Nechvátal 1999*) atd. Velkou zásluhu za archeologické poznání jižních Čech je nutno připsat regionálním badatelům Jiřímu Fröhlichovi a Janu Michálkovi (*Lutovský 2011, 17-19*).

Pro raný středověk v českých zemích neexistuje příliš písemných zpráv, konkrétně o jihočeské minulosti písemnosti mlčí. Ty jsou spjaté až s rozvinutím křesťanství, vznikem českého státu a stabilizací moci přemyslovské dynastie. Do té doby jsou hlavním pramenem poznání archeologické nálezy. Navzdory úsilí generací jihočeských archeologů je poznání raně středověké minulosti stále poměrně nevyrovnané. Relativně dobře jsou archeologové obeznámeni s pohřbíváním pod mohylami (jeden z charakteristických jevů jihočeského raného středověku). Výzkumy slovanských mohyl mají v jižních Čechách dlouholetou tradici, k níž významně přispěl Rudolf Turek. Výrazným pramenem, dosud málo zastoupeným, jsou ploché kostrové hroby konce střední a začínající mladší doby hradištní (*Lutovský 2011, 21 - 24*). Jednotlivé dílčí poznatky dřívějších i současných badatelů postupně utvářejí celistvou představu o pohřebních zvyklostech mladší doby hradištní v jižních Čechách. Z celé řady archeologů je na místě zmínit J. Fröhliche, J. Michálka, P. Břicháčka, B. Nechvátala a v neposlední řadě M. Lutovského.

7. 3. Pohřebiště a sporné nálezy v jižních Čechách

Základní přehled pohřebišť vycházel z publikace M. Lutovského (*2011*) a byl dále rozšiřován na základě informací z dostupných pramenů, literatury či ústního sdělení. Z vytyčené oblasti jižních Čech bylo do soupisu pohřebišť s plochým kostrovým pohřbíváním zařazeno 29 lokalit. Na 2 lokalitách (Chelčice, Zubčice) se vyskytoval pouze jeden hrob, ale pro snadnější orientaci v přehledu jsou označovány jako pohřebiště. V ostatních případech bylo odkryto více pohřbů, některé náležely k rozsáhlejší nekropolím (např. Radomyšl). Zbýlých 7 lokalit nedisponuje dostatečnými informacemi o nálezové situaci, aby mohly být bez větších pochybností zařazeny mezi mladohradištní pohřebiště. Seznam je tedy rozdělen na soupis pohřebišť a soupis lokalit se spornými nálezy (obr. 30).

Přestože může být u některých pohřebišť datování do mladší doby hradištní nejisté, nelze vyloučit kontinuitu pohřbívání. Pokud nebylo možné s jistotou prokázat konec nebo počátek pohřbívání v jiné než mladohradištní době (např. listinou či výstavbou nějakého objektu) bylo toto pohřebiště do soupisu zahrnuto.

Je na místě znovu upozornit na skromnou pramennou základnu především u starších výzkumů a tedy na příslušnou vypovídací hodnotu lokality. Archeologické výzkumy/nálezy lze pomyslně rozdělit do 5 časových úseků:

- 1) výzkumy/nálezy do konce 19. století: 7 lokalit;
- 2) výzkumy/nálezy v první polovině 20. století: 9 lokalit;
- 3) výzkumy/nálezy v druhé polovině 20. století: 6 lokalit;
- 4) výzkumy/nálezy v 21. století: 1 lokalita;
- 5) opakované výzkumy/nálezy (např. revizní, navazující výzkum): 9 lokalit;
- 6) rok neuveden: 4 lokality.

Číslo	Lokalita	Okres
1	Bělčice	Strakonice
2	Doudleby	České Budějovice
3	Droužetice	Strakonice
4	Hořejany	Příbram
5	Chelčice	Strakonice
6	Chřešťovice	Písek
7	Kocelovice	Strakonice
8	Konětopy-Brod	Příbram
9	Milevsko	Písek
10	Mirovice	Písek
11	Nákří	České Budějovice
12	Netolice	Prachatice
13	Putim	Písek
14	Radětice	Příbram
15	Radkov	Tábor
16	Radomyšl	Strakonice
17	Řesanice	Plzeň-jih
18	Sepekov	Písek
19	Stožice	Strakonice
20	Strakonice	Strakonice
21	Sušice	Klatovy
22	Šebířov	Tábor
23	Tušovice	Příbram
24	Velké Hydčice (Prácheň)	Klatovy
25	Vodňany	Strakonice
26	Volyně	Strakonice
27	Zalužany	Příbram
28	Zechovice	Strakonice
29	Zubčice	Český Krumlov
30	Bubovice	Příbram
31	Čimelice	Písek
32	Chýnov	Tábor
33	Kadešice	Klatovy
34	Kašperské Hory	Klatovy
35	Srní	Klatovy
36	Svatá Maří	Prachatice

Tabulka 2: Soupis lokalit v jižních Čechách: č. 1-29 pohřebiště; č. 30-36 sporné nálezy.

Čísla lokalit odkazují na mapu (obr. 30) a do Katalogu.

7. 3. 1. Soupis pohřebišť

1. Bělčice, okres Strakonice

Obec se nachází cca 10 km severně od města Blatná. Bělčice byly prvně zmiňovány k roku 1243 (*Profous 1947, 43*), archeologický výzkum na pozemku domu čp. 193 vypovídá o starším osídlení. Majitel pozemku objevil při kopání kosterní pozůstatky. Následně byl na podzim roku 1934 zahájen archeologický výzkum pod vedením J. Neustupného. Celkem čítalo pohřebiště 4 kostrové hroby, 3 akumulace spáleného dřeva a údajnou mohylu (obr. 31), jejíž existence však nebyla prokázána. Jednalo se o vyvýšené místo v zahradě, po jehož rozkopání majitelem pozemku byla v hloubce 30 cm nalezena malá nádoba ležící na kamenném podkladu (*Lutovský 1990, 77 - 78*).

Hroby byly zahloubeny do podloží tvořeného pískem a zvětralou skálou. Zemřelí leželi v natažené poloze na zádech. Pohřbení v hrobech č. 1 a 2 směřovali hlavou na západ. Pohřeb č. 3 byl naopak orientován na východ a pravděpodobně i poslední hrob, který byl prokopán majitelem pozemku. S přihlédnutím k nálezovému inventáři (obr. 31, 32) a ke zmíněné orientaci hrobů je možné usuzovat, že hroby č. 1 a 2 náležely ženám, hrob č. 3 a zřejmě i hrob č. 4 mužům. V údajné mohyle nebyly nalezeny žádné kosterní pozůstatky ani stopy po jakékoli konstrukci (dřevěné či kamenné). Podloží bylo shodné s výplní kostrových hrobů. Jediným nálezem zůstává menší nádoba (*Lutovský 1990, 77 - 78*).

Kostrové hroby patrně představují malý úsek z většího pohřebního areálu. Z důvodu jejich nízkého počtu a skromné terénní dokumentace nelze pohřebiště charakterizovat. Ani nalezené předměty nejsou dostatečně průkazné pro přesnější datování (*Lutovský 1990, 79*). Pohřebiště může náležet do staršího úseku středohradištní období, ale podle současného inventáře střední a mladší doby hradištní v Čechách (*Krumphanzlová 1974*) může být jeho existence kladena do 2. poloviny 9. století, případně na počátek 10. století (*Lutovský 1990, 79*).

Zařazení této lokality mezi pohřebiště mladší doby hradištní je sporné. M. Lutovský (*2001, 19 - 20*) datuje pohřebiště do druhé poloviny 9. století, přestože jako nálezový celek nemá jednoznačnou výpovědní hodnotu (viz výše). Nelze potvrdit ani

vyloučit kontinuitu pohřbívání do mladší fáze hradištního období, přesto byly Bělčice s určitými pochybnostmi do soupisu zařazeny.

2. Doudleby, okres České Budějovice

Obec Doudleby leží 11 km jihovýchodně od Českých Budějovic. První písemná zmínka pochází ze 12. století, kdy kronikář Kosmas zařazuje Doudleby do slavníkovského panství 10. století (*Pulec 1990, 3 - 5*). Tento údaj je patrně mylný, přijatelnější se zdají úvahy o přemyslovském založení. Další zmínka o hradišti je v listině, která se hlásí k roku 1088, ale vznikla v pozdější době (*Profous 1947, 396*). Doudleby si udržely význam až do konce 12. století, ještě k roku 1187 je zmiňován doudlebský kastelán (*Lutovský 2001, 65*).

Hradiště (obr. 33) o rozloze necelých 5 hektarů bylo zbudováno nejpozději ve druhé polovině 10. století. Zaujímá polohu na poloostrově obtékaném ze tří stran řekou Malší (*Šimánek - Sterneck a kol. 2008, 3, 7*). Z východní strany bylo hradiště chráněno 2 pásy příčných hradeb. Pozůstatky vnější hradby naznačuje téměř dvoumetrový val. Prostor hradiště byl rozdělen asi 6 příčnými valy, vymežujícími akropoli, jedno předhradí na východě a dvě menší předhradí na západě (*Lutovský 2001, 69*). V místech dřívější akropole dnes stojí fara a kostel sv. Vincence, zřejmě pozůstatek zástavby správního hradu (*Lutovský 2007, 97 - 101*).

Archeologické bádání nabízí skromné poznání doudlebského hradiště (*Lutovský 2007, 102*). Nejstarší doklady lidského osídlení představují ojedinělé nálezy zlomků keramiky z doby bronzové a starší doby železné, ale hradiště nebylo dosud systematicky prozkoumáno (*Šimánek - Sterneck a kol. 2008, 53 - 55*). Na počátku 20. století byla vystavěna zpevněná cesta vedoucí ke kostelu sv. Vincence, při stavební činnosti byla zničena část kostrového pohřebiště. Dodatečně byly zjištěny 3 esovité záušnice, přesleny a keramické zlomky (*Dubský 1949, 544*). Druhá polovina 20. století se nesla ve znamení různých stavebních zásahů a terénních úprav, které nebyly vždy ohlášeny a které nebraly ohled na možné zachovalé kulturní dědictví. Až do roku 1997 byl jedinou cílenou akcí malý zjišťovací výzkum Bedřicha Dubského na ploše hradiště (pole severně od kostela) v roce 1941. Jeho průzkum odhalil zbytky objektu s ohništěm (*Thoma 1999, 465*).

Jak již bylo zmíněno, další záměrný výzkum proběhl až v roce 1997 po ukončení stavebních pracích. Nebyl nijak rozsáhlý, povoleny byly jen 2 sondy. První sonda 2 x 2 m se nacházela v rohu mezi západní stěnou kostela a severní stěnou věže. Výplň tvořila jednotná vrstva jemné hlíny, která obsahovala zlomky keramiky od mladší doby hradištní až po vrcholný středověk. Stejná výplň byla zjištěna i u novověkých hrobů. Sonda přinesla poznatky o základech kostela (*Thoma 1999, 465*).

Druhá sonda byla položena do rohu na styku jižní strany presbytáře a východní zdi lodi kostela (obr. 34). Obsahovala stejnou výplň. V hnědé sypké hlíně bylo zjištěno několik hrobů, pravděpodobně z období novověku. Zbytky minimálně dvou středověkých hrobů se nacházely těsně nad skalním podložím, ale byly poškozeny při stavbě kostela. Jižně od hrobu 12/1997 bylo objeveno torzo lebky a pod ním ležely 2 bronzové záušnice s postříbřeným povrchem a ve vrstvě téměř u podloží páskový prsten bez výzdoby (obr. 35). Z výzkumu B. Dubského jsou uváděny 3 záušnice, ale dochovala se pouze jedna (bronzová bez plátování). Nálezové okolnosti jsou nejasné (*Thoma 1999, 465 - 466*).

Z prostoru hradiště i jeho nejbližšího okolí pochází zlomky tuhové keramiky z mladohradištního období (*Mašková 2013, 47 - 49*). Pro dataci hradiště se vycházelo spíše z historického vývoje než z nemnoha nálezů, počátky jsou kladeny do druhé poloviny 10. století (*Lutovský 2007, 102 - 103*).

3. Droužetice, okres Strakonice

Obec Droužetice se nachází přibližně 3,5 km severně od Strakonice. Prvně jsou uváděny jako decimae Druseticium okolo roku 1227 (*Kuncipál 1993, 11*). Podle místních obyvatel měly být přibližně v roce 1913 při cestě k Černěkovu vykopány 2 kostry. Bedřich Dubský probádal místo v roce 1923 při stavbě nové silnice. Dělníci narazili na dvě kostry, přičemž u jedné našli helmu z 18. století. Pravděpodobně se jednalo o hroby francouzských vojáků (*Dubský 1925, 210*).

Při dalším rozšiřování silnice narušili pracovníci celkem 9 hrobů z období raného středověku, u nichž našli bronzové kroužky a perly (obr. 36). Pět hrobů zničili úplně, zbylé čtyři byly rozrušené jen při lebce. Hroby se nacházely v nerovné řadě asi 0,5 - 1 m od sebe. Zhloubeny byly přibližně 1 m a obklopovalo je kamenné obložení. Převažovala orientace západ-východ. Kostry ležely nakloněné na pravou stranu s mírně

pokrčenými dolními končetinami. Neporušený hrob objevil B. Dubský v květnu 1923. Kostra ležela hlavou na západ, ve stejné poloze jako ostatní. Nechybělo kamenné obložení, přes kameny u lebky byl položen další větší kámen. Pohřeb nebyl doprovázen výbavou, pouze u lebky se nacházely ptačí kosti a stěp z doby hradištní. Asi 500 m na sever objevil B. Dubský již v roce 1921 osadu z mladší doby hradištní (*Dubský 1925, 210*).

4. Hořejany, okres Příbram

Hořejany náleží pod obec Tochovice v okrese Příbram a nachází se přibližně 6 km severovýchodně od Březnice. Z doby hradištní pocházejí dvě mohyly datované do 8. nebo 9. století a 5 kostrových hrobů z přelomu 9. a 10. století (*Lutovský 2001, 84*). První písemné zprávy pocházejí až z roku 1331 (*Profous 1947, 613*).

Severně od Hořejan byly v roce 1949 při stavbě nové silnice na Vrančice objeveny 2 kostrové hroby (*Fröhlich 1993, 41*). Z nich se podařilo zachránit pouze šperky. První hrob obsahoval masivní stříbrnou záušnici, za kterou se zachytil kousek pokožky i s vlasy, a dále 8 skleněných korálků. Ve druhém hrobě našli dělníci 4 skleněné korálky, jednu záušnici ze spleteného drátku z několika pramenů (obr. 37) a druhou záušnici složitějšího provedení, zdobenou provazcovým filigránem (obr. 8: *Kabát 1950, 75 - 76*). Podle charakteru hrobové výbavy lze usuzovat, že se jedná o ženské hroby (*Lutovský 2001, 84*). Následně byl na konci listopadu 1949 zahájen záchranný výzkum, během něhož se podařilo odkrýt ještě další tři hroby. U nich však žádná hrobová výbava nalezena nebyla. Pohřby neměly jednotnou orientaci¹⁴, patrně ani pečlivě připravenou hrobovou jámu. Kostry ležely v natažené poloze na zádech (*Kabát 1950, 75 - 76*). S přihlédnutím k inventárnímu souboru je možné pohřebiště datovat dle M. Lutovského (*2001, 84*) do konce 9. či do první poloviny 10. století, dle J. Kabáta (*1950, 76*) až do 10. století¹⁵.

Stejně jako v případě pohřebiště v Bělčicích i zde je časový horizont vymezen závěrem střední doby hradištní. Přesah do mladší fáze nelze vyloučit, proto i pohřebiště v Hořejanech je zařazeno do soupisu.

¹⁴ Blíže nespecifikováno.

¹⁵ Více nekonkretizováno.

5. Chelčice, okres Strakonice

Obec se nachází přibližně 3 km jižně od Vodňan. První písemná zmínka je kladena do rozmezí let 1352 - 1369 (*Profous 1949, 9*), ale archeologické nálezy dokládají starší osídlení. Při výkopu rýhy pro vodovodní potrubí jižně od kostela sv. Martina (obr. 38) byl na konci roku 1980 částečně odkryt kostrový hrob. Kvůli zmrzlému terénu byla vyzdvižena pouze lebka, zbylá část kostry zůstala na místě. Poloha na zádech značila klasické uložení ve směru západ-východ. Odkrytá část obsahovala esovitou záušnici ležící pod pravou skrání lebky (*Michálek 1987, 23*). Hrob je datován do 13. století (*Krajíc a kol. 1981, 297*).

6. Chřešřovice, okres Písek

Vesnice leží necelých 10 km východně od Písku. Chřešřovice byly v písemných pramenech prvně zmiňovány k roku 1323 (*Profous 1949, 60*), ale archeologické nálezy svědčí o osídlení již v době bronzové (*Klíma 2009, 6 - 7*). Severně od vsi na ostrožně mezi Chřešřovickým potokem a Vltavou se rozkládalo hradiště o rozloze cca 2 ha. Vzniklo již v počátcích střední doby bronzové a v období raného středověku bylo zřejmě obnoveno (*Fröhlich a kol. 2008, 220*). Ostrožna je s okolní krajinou spojena úzkou šíjí, kterou původně přehrazovala trojice souběžných valů, na severozápadní straně ve dvou liniích, na východní a západní straně bylo hradiště chráněno příkrými svahy (*Lutovský 2001, 105*).

Jediný doklad raně středověkého pohřbívání nabízí slovanský kostrový hřbitov objevený v roce 1889 (*Fröhlich 1997, 47*). Kosterní pozůstatky doprovázely 4 bronzové záušnice a prsten, datovatelné do 12. století (*Lutovský 2001, 105*). Při pohřebišti v jižní části areálu pravděpodobně stála menší svatyňka, na jejímž místě byl později postaven kostel sv. Jana Křtitele (*Fröhlich 1997, 47*). V roce 1930 našel lékárník František Latzel poškozenou bronzovou záušnici na jižním svahu před hřbitovem, zřejmě v druhotné poloze. Z hradiště a jeho okolí pochází také několik desítek keramických střepů tuhé keramiky (zdobených vlnicemi, vrypy a šikmými hřebenovými vpichy), dále pak dva keramické přesleny a jeden nazelenalý skleněný, dokládající mladohradištní osídlení (*Fröhlich a kol. 2008, 220*).

7. Kocelovice, okres Strakonice

Obec Kocelovice leží asi 6 km od Blatné. Nejstarší písemné záznamy pocházejí z rozmezí let 1352 - 1399 (*Profous 1949, 269*). Archeologické doklady osídlení však sahají až do doby železné. V následujících obdobích osídlení pokračovalo. Dokládají jej slovanské mohyly z 9. - 10. století v zalesněném hřbetu Zelené hory východně od obce Kocelovice (*Fröhlich 1992, 5 - 6*). Skupinu tvoří 9 mohyl (*Siblík 1905, 573*) a několik rozrušených násypů, uspořádaných do řad ve směru východ-západ (*Fröhlich 1992, 6*).

Po zániku pohřbívání do mohyl se v 10. a 11. století (*Pič 1909, 337*) pokračovalo v ukládání zemřelých do plochých hrobů. Blíže k obci, než jsou slovanské mohyly (*Fröhlich 1992, 6*), se na západním svahu nachází kostrové pohřebiště, které sahá až na pole v rovince pod Horou (*Siblík 1905, 582*). Při kostrách byla nalezena dřevěná vědérka (*Fröhlich 1992, 6*).

Mezi dnešní obcí a rybníkem Velký kocelovický se v rovině rozkládalo slovanské sídliště. Zda patřilo lidem pohřbeným v mohylách či v hrobech při obci, není dosud známo, další výzkum neproběhl (*Fröhlich 1992, 7*).

8. Konětopy-Brod, okres Příbram

Vesnice Konětopy náleží k obci Milín (cca 2,5 km jihovýchodně) v okrese Příbram. Prvně jsou Konětopy zmiňovány k roku 1291 (*Profous 1949, 298*). Obec je známa především díky početnějšímu slovanskému mohylovému pohřebišti, které čítalo přes 60 hrobů (*Baštýř - Trantina - Vostarek 2001, 28*). V letech 1935 - 1936 vykopal J. Řezníček na poli zvaném „Na zborovkách“ severozápadně od Konětop, při cestě do Brodu (*Lutovský 2001, 132*), 4 kostrové hroby. Všechny kostry ležely na zádech, hlavou směřovaly k západu. Tři patřily mužům a neobsahovaly pohřební výbavu, naopak čtvrtý hrob náležící ženě byl náležitě vybaven. Kromě dvou esovitých záušnic a jantarového korálu obsahoval inventář i stříbrný denár (obr. 39), nalezený v levé ruce spočívající v klíně. Minci určil P. Radoměský jako 2. typ (z celkových 3) denáru knížete Břetislava II., tedy ražený někdy uprostřed rozmezí let 1092 - 1100. Denár umožnil datovat nálezy do mladší fáze doby hradištní. U kostry ženy měla být údajně nalezena stéla s vyrytým křížem, ta se však nedochovala. Část materiálu, vyzdviženého z pohřebiště se ztratila - např. zlomky keramiky ze zásyvu hrobů (*Radoměský 1956, 48 - 50*).

9. Milevsko, okres Písek

Přibližně 22 km severovýchodně od Písku se nachází město Milevsko. Historii lokality, jejíž počátky byly do nedávné doby spjaté se vznikem premonstrátského kláštera na konci 12. století, se díky archeologickým výzkumům podařilo posunout hluboko do raného středověku. Minimálně od 9. století zde bylo sídliště, které pokračovalo až do 12. století. Jeho obyvatelé také v místě pozdějšího kláštera pohřbívali (*Lutovský 2011, 142 - 143*). Kanonie je spjatá s velmožem Jiřím, který v roce 1184 pojal církevní ústav založit. Severovýchodně od baziliky, mimo areál kláštera, se nachází románský kostel sv. Jiljí, doložitelný písemnými prameny před rok 1184. V okolí kostela se předpokládá sídlo velmože Jiřího. Archeologický výzkum v roce 1972 potvrdil osídlení v jeho okolí a také v prostoru děkanské zahrady (*Břicháček 1992, 180*).

V klášterním areálu (obr. 40) probíhalo několik výzkumů, většina byla zapříčiněna opravami nebo jinou pracovní činností. Výkopové práce probíhaly hlavně na obou hlavních nádvořích, v trojlodní bazilice a na ploše severozápadně od děkanské zahrady a přinesly nové poznatky o počátcích Milevska (*Břicháček 2007, 15*).

V roce 1991 byl proveden záchranný archeologický výzkum ve dvou rýhách pro teplovod, vyhloubených ve směru sever-jih necelých 17 m západně od románské baziliky a jižně od budovy dnešního děkanství (*Břicháček 1992, 178*). Sonda 1 směřovala od děkanství k jihu a odkryla zbytky dvou kamenných objektů, sídlištní vrstvu a mladohradištní kostrové hroby. Sonda 2 byla položena na nádvoří u studny. Zjistila mocnou vrstvu destrukce, ležící na sídlištních úrovních z vrcholného středověku. Pod nimi se nacházel další kostrový hrob (*Břicháček 1995, 105, č. 1077*). Celkem bylo odkryto 16 hrobů s pozůstatky 19 jedinců (13 dospělých - 6 žen, 3 muži a 4 neurčitelní jedinci; 6 nedospělých). Zemřelí byli uloženi v dřevěných rakvích v poloze na zádech, převládala orientace západ-východ. Některé pohřby byly obloženy jednotlivými kameny. Dva hroby vykazovaly kamenný zával, který alespoň v jednom případě mohl mít souvislost s protivampyrickým opatřením. Pouze 5 pohřbů doprovázela výbava v podobě záušnic či jejich zbytků. Většina záušnic byla vyrobena ze slitiny cínu, popřípadě olova, v menší míře pak bronz a železo. Pohřeb č. 3 jako jediný obsahoval železné záušnice i s pozůstatky textilie (obr. 41: 1-3). Prozkoumané pohřebiště bylo porušeno stavbou děkanství a dalším objektem, kulturní vrstva ze 13.

století přímo nasedá na některé pohřby. Hroby jsou tedy starší než budovy kláštera. Funkce pohřebiště skončila ještě před výstavbou kláštera v roce 1184. Hrob ženy se železnými záušnicemi se nachází téměř uprostřed jedné z řad a nepatří tedy mezi nejmladší pohřby (*Břicháček 1992, 178 - 180*).

Záchranný výzkum v roce 1992 se zaměřil na budovu děkanství, na prostor západně od opatské kaple, první nádvoří kláštera, latinskou školu a jihozápadní kout rajske zahrady. Nálezy časově odpovídaly ranému středověku až vrcholnému novověku. (*Břicháček 1995, 105, č. 1078*). V severní části I. nádvoří a pod východní částí děkanské budovy byly odkryty hroby uspořádané do řad. Některé obsahovaly šperky: záušnice z bronzu, železa a cínu; bronzové drátěné a páskové prsteny. Hroby se šperky se vyskytly také na ploše severně od opatské kaple a v rajske zahradě (*Břicháček 2007, 15*).

V roce 1995 byla severně a východně od románské baziliky nahlášena stavba kanalizace. Vzniklé sondy odhalily relikty románského zdiva a u severního vchodu do baziliky dosud neznámou románskou kapli s apsidou. Zároveň probíhal výzkum románského paláce v jihovýchodním koutě rajske zahrady¹⁶, který pokračoval i v roce následujícím. Opět byly odkryty kosterní pozůstatky (*Břicháček 1998, 112, č. 463*).

V roce 1997 se přistoupilo k odkryvu 3 úseků. Prostor rajske zahrady a místo severovýchodně od baziliky skrývaly základové zdivo konventní budovy, klášterní hradby a palisádový žlab staršího sídla Jiřího z Milevska. Třetí úsek, východně od baziliky, zaznamenal zbytky románského zdiva a dokonce pozůstatky starší dřevěné zástavby včetně 30 hrobů (*Břicháček 1998, 113, č. 466*).

Předstihový výzkum v roce 1999 probíhal jednak v místě stavby kanalizace severovýchodně od baziliky, kde pod gotickou zástavbou bylo objeveno starší pohřebiště, jednak v rajske zahradě. V jižním křídle ambitu se nacházely klášterní hroby a pod nimi zbytky starší zástavby dvorce Jiřího z Milevska (*Břicháček 2009, 95 - 97*).

¹⁶ Stavební podnět zapříčinil opětovnou exkavaci v jihovýchodním rohu rajske zahrady. při preparaci byl ve zdivu nalezen denár Vladislava II. z jeho knížecí vlády (typ CACH 593). Objekt byl následovně zasypan (*Břicháček 2009, 97*).

Pohřby východně od baziliky náleží k nejstarším v celém areálu. Po obvodu byly obloženy kameny. Pochází z nich velmi málo archeologických nálezů pro přesnější dataci. Velikost pohřebiště naznačuje, že patřilo nejspíše více osadám (*Břicháček 2007, 18*).

V roce 2000 bylo položeno 7 sond, které zjistily pokračování mladohradištního pohřebiště severně od kaple (*Břicháček 2003, 136, č. 614*).

Záchranný výzkum pokračoval i v roce 2004 položením několika sond na místech, která měla být zasažena stavbou inženýrských sítí a úpravami terénu. Kosterní pozůstatky náležející do raného středověku byly nalezeny ve dvou sondách. V prostoru klášterní baziliky byla napříč severní lodí vedena sonda S2 (3,94 x 0,86 - 1,26 m), dosahovala hloubky 0,3 - 1,51 m. Výkopové práce odkryly 4 kostrové hroby (1 dětský), které byly uloženy velmi mělko pod středověkými úrovněmi. Jedná se o hroby starší, než je stavba baziliky, potvrzují to i ojedinělé lidské kosti v základovém vkopu severní obvodové zdi kostela. Sonda S3 (3,96 x 0,9 m) byla položena napříč chorem severní lodi a dosahovala hloubky 0,42 - 1,08 m. Nejstarší objekt v sondě představovala jáma, kterou narušil další předkostelní hrob. Na jižní straně byl starší hrob poškozen výkopem hrobové jámy pro klášterní hrob (uložený do stávající baziliky: *Břicháček 2004, 5 - 6*).

V roce 2005 pokračoval výzkum starší stavby v trojlodí baziliky. Z kulturních vrstev pochází soubor keramických střepů, z nichž některé je možné podle výzdoby datovat již do 8. století, další pak do 9. - 10. století. O osídlení v 8. století vypovídá nález postříbřeného nákončí bočního řemínku opasku. Kování náleželo ke kosterním pozůstatkům objeveným v bazilice. Starší hrob byl narušen při kopání hrobové jámy ve 13. století, proto byl skelet sekundárně uložen vedle nohou jedince z mladšího hrobu. Další hroby se nacházely přímo pod nejstaršími středověkými podlahami, čímž se tyto nálezy řadí do staršího období, než ze kterého pochází stavba baziliky. Hroby tvořily řadu ve směru sever - jih a většina neobsahovala hrobovou výbavu. Výjimku představuje pohřeb asi 4leté dívky, který obsahoval 2 kroužky, záušnice a denár Vratislava II. (obr. 40: 4) z knížecího období 1061 - 1086 (*Břicháček 2007, 15, 17*).

Vznik pohřebiště nelze blíže určit, ale zánik nastal pravděpodobně s výstavbou kostela sv. Jiljí ve třetí čtvrtině 12. století (*Břicháček 1992, 180*). Nekropole je rozsáhlá, zaujímá v podstatě celou plochu románského jádra kanonie. Prozatím bylo zkoumáno

pouze několik desítek raně středověkých hrobů, publikována je zatím pouze část (*sdělení P. Břicháčka*).

10. Mirovice, okres Písek

Město Mirovice se nachází v okrese Písek, asi 10 km východně od Březnice. Na návrší nad říčkou Skalicí byla nalezena štípaná industrie, dokládající nejstarší osídlení pravděpodobně z pozdního paleolitu či mezolitu. Oblast byla obývána i v halštatu. Pro mladohradištní období vypovídají dva přesleny, uložené ve sbírce březnického učitele Jana Kouta. Patrně starší předlokační sídlo je předpokládáno západně od dnešního náměstí, kolem kostela sv. Klimenta. V roce 1859 bylo na zahradě¹⁷ odkryto 24 lidských koster orientovaných východ-západ. Při jednom pohřbu ležel náhrdelník z velkých korálů, snad růženec. Pohřebiště by tak náleželo na přelom raného a vrcholného středověku (*Fröhlich 1997, 91 - 93*). Uložení nálezu není známo (*Sklenář 1992, 142*). Kostel sv. Klimenta souvisí se zánikem nedalekého hradiště Bozeň nad Počáply (cca v první polovině 13. století). Město jako takové vzniklo před rokem 1323, kdy je poprvé zmiňováno jako městečko zastavené králem Janem Lucemburským Petru z Rožmberka (*Toman 1948, 6 - 7*).

V roce 2012 proběhl v obci u kostela sv. Klimenta výzkum, který odhalil raně a vrcholně středověké pohřebiště. Výkopové práce odkryly přibližně 15 koster orientovaných východ-západ. Hrob č. 13/2012 obsahoval dvě stříbrné záušnice (obr. 42), další bronzová záušnice byla nalezena v hrobovém zásypu (*sdělení M. Ptáka*).

11. Nákří, okres České Budějovice

Obec Nákří leží cca 10 km na severozápad od Hluboké nad Vltavou. Na návsi před kostelem sv. Petra a Pavla (*Militký - Zavřel 1998, 403*) bylo v roce 1865 objeveno řadové pohřebiště. Hroby se nacházely v hloubce cca 60 cm. Při odkrývání se našlo několik střepů a minimálně 3 větší esovité záušnice pravděpodobně z bronzu (obr. 43). Informace o nálezů byly získány od studenta teologie F. J. Wildmana, který daroval jednu záušnici do sbírky reálného gymnázia v Táboře (*Sklenář 1992, 148*). Nález tak dokládá starší osídlení obce, jejíž psaná historie počíná rokem 1357 (*Profous 1951, 175*).

¹⁷ Konkrétní údaje neuvedeny (*Sklenář 1992, 142*).

12. Netolice, okres Prachatice

Netolice, jedno z nejstarších jihočeských měst, se nachází asi 25 km severoseverozápadně od Českých Budějovic. Pozůstatky hradiště leží na širokém návrší v poloze Na Jánů nad pravým břehem potoka Rapačova (v mapách také jako Bezdrevský potok), který obtéká Netolice z východu (*Beneš a kol. 2010, 191*). Svahy ostrožny částečně polohu chrání, naopak východní strana musela být obehnaná hradbami. Dodnes se zachoval pozůstatek vnitřního ohrazení (val), který odděloval akropoli o rozloze cca 0,5 hektaru (*Lutovský 2007, 92*). Na ploše vnitřního hradiště až k východnímu valu se rozkládalo pohřebiště se žárovými hroby (*Píč 1909, 378*). Terénní struktura byla během 19. století narušena parkovými úpravami, to byly také na dlouho jediné archeologické zásahy (*Lutovský 2007, 92*).

Na podzim 1983 byl učiněn nález dvou kostrových hrobů v zahrádkářské kolonii Na Jáně (obr. 44). Jeden hrob byl narušen zahrádkářskými pracemi, na jeho místě bylo možné uskutečnit pouze revizní výzkum sekundární situace. Zbytky skeletů se využily pro antropologickou analýzu. Nález druhého hrobu byl včas nahlášen a nabídl relativně nepoškozenou kostru. Skelet se nacházel v hloubce 40 cm v natažené poloze na zádech, s rukama podél těla. U kostry chyběla hlava a kotníky, které byly useknuty při stavbě nedaleké zídky, ale původní orientace se tím nezměnila. Hlava směřovala k jihozápadu, nohy k severovýchodu. Během výzkumu, ani dle nálezců, nebyly odhaleny žádné předměty pro přesnější dataci. Pouze na základě vzájemné polohy hrobů (řadové), způsobu uložení těla ve druhém hrobě (na zádech, natažené nohy, ruce podél těla) a absence milodarů se lze domnívat, že hroby pochází z mladohradištního období (*Zavřel 1986, 159*).

Novější výzkumy na samotném hradišti probíhají až od roku 2000, kdy se započalo s výstavbou archeologického parku (*Lutovský 2007, 92 - 93*). V rámci výstavby parku vznikla rekonstrukce obvodové hradby s věží. Na jejím místě byl také proveden první výraznější výzkum. Díky tomu se podařilo zachytit pozůstatky obvodového opevnění a také okrajovou část pohřebiště ze 12. až 13. století (*Lutovský 2007, 96 - 97*).

K vnitřní výstavbě patřil kostel, zasvěcený sv. Janu Křtiteli. Podle kostela dostal vrch s hradištěm jméno, ale jeho poloha byla dříve známá (*Beneš a kol. 2010, 191*).

Základy byly položeny pravděpodobně již v době existence přemyslovského hradu (*Lutovský 2007, 93*), k zániku došlo při zavedení josefinských reforem na konci 18. století (*Beneš - Hrubý 2001, 243*). V okolí kostela se pohřbívalo už od raného středověku. Archeologický výzkum v roce 2000 zachytil část kostrového pohřebiště na jihozápadním okraji ostrožny. Byly položeny 2 sondy (obr. 45): S1 o rozměrech 11 x 3 m a S2 s rozměry 9 x 2,5 m (*Beneš 2001, 2*), které odhalily složitou stratigrafii a celkem 18 pohřbů (8 dospělých, 7 nedospělých) ukládaných do řad (*Beneš - Hrubý 2001, 252*). Na základě nálezů zlomků raně středověké keramiky byl vznik hradiště datován do 10. století (*Lutovský 2007, 93*).

V roce 2007 byly zkoumány sondy 6,7,8 a 9. Poslední zmiňovaná sonda (3 x 1,5 m) se nacházela na jižní straně akropole zhruba metr od sondy 8 (blízko jihovýchodního valu) a měla ověřit situaci zjištěnou v sondě 8. V hloubce cca 7 m bylo odhaleno skalnaté podloží a v něm zahloubený dětský hrob. Skelet dolní částí zabíhal do profilu, s hlavou orientovanou na východ. Nález nebyl vyjmut, ale jeho odkrytí zpřesnilo východní hranici pohřebiště (*Beneš a kol. 2010, 194*).

V roce 2008 byla položena ve svažitém terénu v jihozápadní části akropole (příprava pro vstupní objekt archeoparku) sonda 10 o velikosti 11 x 6 m. Byla rozdělena na 5 sektorů A, C, D a E po 2 metrech, sektor B byl široký 3 metry. Výkopové práce započaly v sektorech A, C, E. Nalezlo se mnoho kosterních pozůstatků v anatomické i neanatomické poloze. Sonda byla kvůli své nálezové situaci zakonzervována a znovu odkryta o rok později (*Beneš a kol. 2010, 194*). V sektorech A a B byly zkoumány 2 raně středověké hroby, kryté mohutnými kameny (*Beneš a kol. 2012, 275*). Oba pohřby se vyznačovaly výjimečným inventářem. Hrob č. 21 obsahoval pozůstatky kožených bot, hrob č. 22 zase pružinové nůžky¹⁸ při pravé ruce zemřelého. Zároveň v roce 2009 byla položena sonda 11, která měla mapovat prostor v jihovýchodní části valu u příjezdové cesty (*Beneš a kol. 2010, 194 - 195*).

Hlavní terénní práce na akropoli byly soustředěny v prostoru sondy 10, kde bylo zachyceno pohřebiště a základ kostela. Výzkum v sondě pokračoval i v roce 2011, kdy se práce zaměřily na nedokopané sektory A, B, C a jižní polovinu sektoru D. Část

¹⁸ Kromě nálezů z hrobu č. 22/2009 pochází z netolického hradiště další dva exempláře pružinových nůžek z kulturních vrstev (*Kutílková 2010, 57*).

terénních situací porušil kořenový systém jasanu, jehož pařez byl odstraněn v sezóně 2010. V prostoru sondy 10 bylo zkoumáno dalších 37 pohřbů rozličného stavu zachování a kompletnosti. Některé hroby byly na základě výbavy, částečně dochovaného kamenného obkladu a orientace mrtvých hlavou k západu zasazeny do mladší až pozdní doby hradištní. Kolem kostela bylo zachyceno několik středověkých i mladších pohřbů, jejichž jámy se vzájemně narušovaly. Nechyběly ani dětské pohřby. V interiéru kostela byl opakovaně zachycen základový vkop kamenné zdi, který porušoval některé raně středověké hroby. Dále byla zkoumána kamenná destrukce a spálená dřevěná konstrukce, obě byly stratigraficky starší než zmíněné pohřby (*Beneš a kol. 2012, 265 - 267*).

Antropologický materiál je předáván ke zpracování do Antropologického oddělení Národního muzea v Praze. Dosud zkoumaný kosterní materiál pocházel z horních vrstev pohřebiště, kde byly většinou druhotně dislokované kosti. Nález neanatomicky uložených kostí takového množství neumožňuje určit přibližný počet osob. V souboru však byly rozeznány kosti pocházející od novorozenců až po dospívající (*juvenis*). Dětské kosterní pozůstatky byly nalézány téměř ve všech sektorech sondy 10 (*Beneš a kol. 2012, 269*).

V Kosmově kronice je zmínka o hradišti coby součásti panství východočeských Slavníkovců. Současné bádání se přiklání k názoru, že tomu tak nebylo. Tuto myšlenku podporují archeologické výzkumy probíhající na hradišti a v jeho okolí. Prozkoumaná souvrství a objekty pocházejí z 10. - 13. století. V tomto období upevňovali svou moc v Čechách Přemyslovci (*Beneš a kol. 2010, 191*). Pohřební aktivita zde neustala ani po zániku správní a zřejmě také obytné funkce hradiště ve druhé polovině 13. století (*Beneš 2001, 9*).

13. Putim, okres Písek

Putim leží na pravém břehu řeky Blanice, těsně před jejím soutokem s řekou Otavou, 6 km jihozápadně od okresního města Písku. První písemná zmínka pochází z rozmezí let 1092 - 1100 (*CDB I, č. 98, 104*).

Archeologický výzkum v zastavěné části obce probíhal v letech 1996 - 1997. Západně od kostela sv. Vavřince objevil P. Břicháček ve farní zahradě raně středověkou osadu (cca do 8. století), několik hrobů z 11. - 12. století a sídliště trvajících od 12. do 16.

století (*Fröhlich a kol. 2002, 120*). V roce 1996 proběhla první etapa předstihového záchranného výzkumu. Kromě sídlištních vrstev z doby římské a z počátku vrcholného středověku odhalil výzkum pohřební areál čítající 14 hrobů. O rok později se druhá etapa zaměřila na vnitřní prostor fary. Exkavační práce ofhalily 32 kostrových hrobů. Při odkryvu pohřebiště byly nalezeny 3 kamenné desky (*sdělení P. Břicháčka*). Hrobový inventář obsahoval několik skleněných korálek a prsten, dále početný soubor bronzových záušnic (obr. 46) a keramických střepů (*Břicháček 1998, 194, č. 830 - 831*). První zmínky o vesnici pocházejí z roku 1092, kdy je uvedena jako majetek benediktinského kláštera na Ostrově u Davle (*Fröhlich a kol. 2002, 120*).

14. Radětice, okres Příbram

Obec Radětice sice leží ve Středočeském kraji v okrese Příbram, cca 65 km od Prahy, ale podle stanoveného vymezení náleží do jižních Čech. Písemné zprávy se prvně o Raděticích zmiňují roku 1298 (*Profous 1951, 516*).

V roce 1953 byl nahlášen nález koster v“ pískovně“¹⁹ v Raděticích. Bližší prozkoumání odhalilo 4 slovanské hroby. Na základě učiněného nálezu se v letech 1954 a 1955 uskutečnil systematický výzkum (*Olmerová 1959, 227*).

Plošný odkryv byl vedený ve 3 podlouhlých sondách, rozdělených do několika sektorů (obr. 47). Po shrnutí skrývky se na ploše objevovaly menší i větší skupiny kamenů. Mezi kameny se místy nacházely keramické střepy a shluky uhlíků. Kameny, které netvořily pravidelné objekty, byly odstraněny, až zbyly jen kamenné obdélníky hrobů. Volné kameny patrně dříve tvořily menší mohylku a postupem času se rozvalily kolem. Hrobová jáma byla povětšinou vyplněna několika vrstvami kamenů různé velikosti (obr. 48: *Olmerová 1959, 227*). V místě hlavy byl často vodorovně položený plochý kámen. Ve dvou hrobech (č. 20 a 25) se s určitostí dochovaly stopy po rakvích, u dalších dvou (č. 14 a 27) se pouze předpokládají. Pohřebiště tvořilo přibližně 40 hrobů (35 prozkoumaných a asi 5 zničených) s rozestupy 1 - 2 m a to ve 3 řadách (obr. 3). Převažovala orientace západ - východ. Hroby zahloubeny 40 - 130 cm (*Olmerová 1959, 230*). Z celkového počtu 35 hrobů bylo 11 mužských, 7 ženských, 12 dětských, 4 neurčitelné a 1 společný pro muže i ženu. Kostry se nedochovaly v příliš dobrém stavu.

¹⁹ Ve skutečnosti se jedná o místo těžby zvětralé žuly, která připomíná písek a využívá se k opravě silnic, cest apod. (*Olmerová 1959, 227*)

Stěny hrobových jam byly obloženy kameny, vzniklý prostor byl následně vyplněn dalšími kameny, které patrně vystupovaly až nad úroveň terénu, tak se vytvořil rov (*Olmerová 1959, 234 - 235*). Nalezená keramika je poněkud nesourodá (obr. 49), tvoří ji téměř všechny základní tvary středohradištní keramiky. Tvarově vychází z mohylových pohřebišť, ale je mladší. Podobnost lze hledat v tušovickém keramickém souboru, ale je zde patrný vliv středočeského prostředí (*Olmerová 1959, 238*).

Vzhledem k přihlídnutí k časovému zařazení šperků a způsobu pohřebního ritu, lze existenci radětického pohřebiště datovat do druhé poloviny 9. století až do první poloviny 10. století (*Olmerová 1959, 242*). Přestože časové rozmezí řadí pohřebiště spíše do střední doby hradištní, nelze vyloučit, že jeho funkce trvala až do počátku mladšího období.

15. Radkov, okres Tábor

Obec Radkov se nachází v nejsevernější části jihočeského kraje, cca 8 km od Tábora. Písemní zprávy jsou teprve z počátku století 15. (okolo roku 1419: *Profous 1951, 520*). Archeologické nálezy svědčí o starším osídlení.

Kolem kostela, v místě recentního křesťanského hřbitova, se předpokládalo starší pohřebiště. První náznaky o jeho existenci pocházejí z roku 1857, kdy zhruba o 30 let (*Sklenář 1992, 209*) dříve předal jistý pan Freudig nález dvou kroužků s esovitými konci (*Píč 1909, 335*). Konkrétnější informace chybí. Kostrové hroby byly odkryty až v roce 1920 při stavbě plotu kolem sadu u kostela. Dělníci při práci narazili na ploché kameny, pod nimiž se nacházely kosterní pozůstatky a u nich 3 bronzové záušnice o průměru 60 - 70 mm. Následující rok byl učiněn záměrný výkop pod velkým kamenem blízko presbytáře. Na skalnatém podloží, v hloubce cca 70 cm se nacházela kostra v poloze na zádech a s hlavou orientovanou na severozápad. Pod lebkou, na zbytecích kůže ležela záušnice a na prstu pravé ruky se nacházel prsten. Kromě šperků byly vyzvednuty i keramické střepy (*Švehla 1923, 52*).

16. Radomyšl, okres Strakonice

Lokalita leží 6 km severovýchodním směrem od Strakonice. Náležela do spádové oblasti tzv. Solné stezky²⁰ s napojením na Prachatice nebo na Písek (*Nechvátal 1999, 7*).

²⁰ Později nazývaná Zlatá stezka (*Nechvátal 1999, 7*).

Nález z okolí Radomyšle dokládají osídlení již v období neolitu. V mladší době bronzové se objevují známky pravidelného osídlení lidem mohylové kultury, které v době laténské ještě více zhoustlo. Následně však byla krajina vylidněna (*Nechvátal 1999, 17*). Nové obyvatelstvo přišlo do okolí Radomyšle v 6. a 7. století, avšak slovanské osídlení je prokazatelnější až v 8. a především v 9. století (*Nechvátal 1997, 64*). Nejstarší zpráva, která zmiňuje Radomyšl jako majetek Bavorů ze Strakonice, pochází až z roku 1284. Název je nejspíše odvozen od označení „Radomyslův“, tedy patřící Radomyslovi. Osada zřejmě přešla od Radomysla (nebo jeho dědiců) do vlastnictví Bavorů. V roce 1320 získal maltézský řád faru s kostelem a v roce 1359 přibýlo do vlastnictví i celé městečko (*Nechvátal 1997, 65 - 66*).

K odhalení pohřebiště došlo při přípravě staveniště pro základy nového pohostinství. Práce započaly v první polovině července 1963 v těsné blízkosti románského kostela sv. Martina. Okolí kostela patří k nejstarší městské části, zde a v místech bývalé farské zahrady bylo zkoumáno mladohradištní pohřebiště a sídlištní objekty nejprve záchranným a poté systematickým výzkumem prováděným Archeologickým ústavem ČSAV v Praze v letech 1963 - 1968 (obr. 50). Prvotní zásahy narušily několik hrobů (*Nechvátal 1999, 7*). Antonín Beneš z plzeňské expozitury AÚ ČSAV, P. Radoměřský a E. Pochitonov z Národního muzea v Praze spolupracovali na záchranném výzkumu v letních a podzimních měsících roku 1963. Na něj navázal systematický výzkum, který pokračoval až do roku 1968. (*Nechvátal 1997, 61*).

Radomyšlské pohřebiště o rozsahu 68 x 26 m (cca 1900 m²) tvořilo zhruba 26 - 28 řad hrobů, orientovaných převážně západ-východ (*Nechvátal 1997, 83*). V jedné řadě mohlo být přibližně 30 - 35 hrobů, včetně zásypů. Vzhledem k tomu, že všechny řady nebyly stejně početné, započítávala se nejvyšší možná čísla. Celkový počet tedy vychází na cca 980 pohřbů. Antropologický rozbor stanovil průměrnou věkovou délku kolem 26 - 28 roků, na pohřebišti tak byly přibližně 3 - 4 generace. Za dobu svého trvání, přibližně 100 let, by mohlo dosáhnout počtu 1000 - 1200 pohřbených (*Blajerová - Nechvátal 1990, 463*).

Na lokalitě provedl A. Beneš nejprve zjišťovací akci, při které zachránil zbytek rozrušeného hrobu s esovitými záušnicemi a od místních obyvatel získal ještě 8 dalších z vybagrované zeminy. V období od 25.7. do 8.8. a od 9.9. do 30.11.1963 proběhl záchranný výzkum, při němž bylo na prostoru 37 x 34 m odkryto 347 hrobů. Na

ploše byly položeny 4 sondy, 3 směřovaly od západu k východu v jednotlivých pásech cca 3,5 x 30 m, poslední směřovala od severu k jihu o téže délce a šířce (obr. 51). V dalších fázích výzkumu se prozkoumané plochy spojily v jeden celek. Plocha musela být následně rozšířena kvůli vnější úpravě novostavby až na místo budoucí komunikace. Rozšíření vedlo k objevu dalších částí pohřebiště a několika středověkých a pozdně středověkých objektů. Již první fáze výzkumu odhalila, že pohřebiště náleží svým uspořádáním mezi slovanské řadové hřbitovy mladohradištního období. Systém řad porušovalo nerovnoměrně husté pohřbívání v jednotlivých částech pohřebiště a v několika případech také hroby, v nichž se nacházelo více jedinců ve vrstvách nad sebou. Pohřby byly většinou uloženy v hrubším písčitém terénu, promíšeném hlínou a drobným kamením (*Nechvátal 1999, 30*). V tomto prostředí nebyly hrobové jámy příliš patrné, o jejich velikosti často napovídalo kamenné obložení (*Nechvátal 1997, 67*). Ovšem to se zachovalo jen u malého množství hrobů - u 70 (*Nechvátal 1997, 80*). Obvykle byla obkládána hlava a nohy, sporadicky i celé tělo (*Nechvátal 1999, 31*). Hrob č. 347/1963 měl kameny nakladeny i přímo na těle. Tento způsob bývá vykládán jako protivampyristický akt. Zda se jednalo o pouhou úpravu hrobu nebo o zmíněný zásah, nelze neprokázat. V některých případech bylo na pohřebišti zjištěno i dřevěné obložení (hroby č. 110, 210/1963 a 224/1964 byly překryty dřevěnou deskou: *Nechvátal 1997, 67*).

Kostry byly převážně orientovány ve směru západ-východ, s obvyklými menšími odchylkami. Opačná orientace se vyskytla pouze v případě hrobu č. 40/1963. Mrtví leželi v natažené poloze na zádech (výjimku představuje hrob č. 157/1963, kde měla kostra nohy skrčené), nejčastěji s pažemi podél těla, ojediněle je měli na kyčlích, na klíně či jedna ležela na klíně a druhá podél těla. Nálezová situace nasvědčovala dvojímu časovému horizontu pohřbů. Poměrně značná část hrobů obsahovala v zásypu kosti jedinců ze starších hrobových jam (*Nechvátal 1999, 30 - 32*). Na jižní straně pohřebiště byly odkryty objekty, které dle stratigrafie a keramických nálezů spadají do období středověku (2. polovina 13. století - 14. století). Stavba narušila hroby 158 a 196/1963 a její osa byla rovnoběžná s osou kostela (*Nechvátal 1997, 69*). Na východní straně pohřebiště v sondě S10/1963 byla část hrobů překryta černou popelavou vrstvou, do níž byl zahlouben stavební objekt. Ten se nacházel v blízkosti sakrální stavby a osa objektu byla také rovnoběžná s osou kostela. Původní stavby musely vzniknout až po skončení pohřbívání ve zmíněných částech hřbitova, tato skutečnost přispívá

k celkovému chronologickému závěru (*Nechvátal 1999, 32 - 34*). Mezi sondami S10 a S11/1963 se nacházela neprozkoumaná část pohřebiště, jejíž rozsah byl odhadován na 20 - 30 hrobů. Dále terénní profily sond S5, S8 a S-K objasňovaly zakončení hřbitova a vztah stavebních reliktnů k pohřebišti (*Nechvátal 1999, 49*).

V roce 1964 se výzkum zaměřil na vytěžení zbývající části pohřebiště v místě demolice kůlny a stodoly. Plocha byla ohraničena na severu a východě sondami z roku 1963 a na jižní straně základy barokního sklepa děkanství. V sídlištní vrstvě nad hroby byly nalezeny zlomky tuhovaných zásobnic a ojediněle i hrncovitých nádob, které lze datovat nejdříve do konce 12. století, ale spíše do doby mladší. V této sezóně bylo odkryto celkem 110 pohřbů (*Nechvátal 1999, 42 - 45*).

Z koncentrace hrobů a jejich úpravy u emporového kostela bylo vyvozeno, že se jedná o farní hřbitov určený více osadám. U mnoha hrobových jam bylo patrné uplatnění příbuzenského vztahu a to pohřbíváním do týchž hrobových prostor. Pravděpodobně bylo místo uložení na povrchu nějak označeno, ale výzkumem se nepodařilo označení zjistit (*Nechvátal 1999, 49*).

Poslední sezóna (rok 1968) se zaměřila především na dokončení výzkumu pohřebiště: prozkoumání východní části a zjištění celkového rozsahu. Hrobová výbava potvrdila pozorování z předchozích sezón a pomohla blíže vymezit základní nálezový horizont lokality (*Nechvátal 1999, 52*). Dále byly vytyčeny sondy v jižní, severní a západní části kostela, jejichž cílem bylo zachytit terén, do něhož byly stavěny základy gotické lodě (*Nechvátal 1997, 71*).

V ose románské empory, v západní části kostela, byly položeny dvě sondy (S1, S2), které měly zachytit terén se základy gotické lodě. Sonda S1 (6,5 x 3 m) byla vedena na severní straně. Po skrytí mladších hrobů se objevilo souvislé navrstvení lidských kostí sahající do hloubky cca 160 cm. Podle sdělení místních obyvatel šlo o část jámy, do níž byly ukládány kosterní pozůstatky narušené stavbou silnice v roce 1952. Na úrovni rostlého terénu byly zapuštěny mladohradištní hroby č. 83 - 87/1968 (hroby č. 85, 86 a 87/1968 byly kryty kamennými deskami). Většina obsahovala esovité záušnice většího robustnějšího vzhledu o průměru 40 - 50 mm a síle drátu 2 - 3 mm. V sondě nebyla zjištěna jakákoliv sídlištní vrstva ani stopy po základech stavby. Sonda S2 (8 x 3m) se nacházela při jižní straně empory. V horní části byly zjištěny mladší

hroby, které povětšinou obsahovaly skleněné zbrusovaná kolečka. Ve spodní vrstvě hrobů č. 88 - 100/1968 byly objeveny starší hroby, u nichž nelze plně prokázat mladohradištní charakter. Hroby 93 - 100/1968 ležely ve vrstvě promíšené keramikou, kostmi a drobnými uhlíky. Keramiku lze označit za vyspělý, pozdně mladohradištní materiál (*Nechvátal 1999, 54*).

Sonda 3 (17 x 2 m) byla situována mezi farou a špýcharem kostela a měla zjistit, zda se na této ploše nacházejí hroby. Výsledky potvrdily předpoklad o nepohřební aktivitě na této ploše. Nálezy představovala pouze tuhovaná keramika a zlomky zásobnic stejného charakteru jako ze sondy S1/1964 (*Nechvátal 1999, 54 - 57*). Další sonda S4 (4 x 4 m) byla vytyčena kolmo k věži kostela. Měla zjistit, zda zdivo dnešní románské stavby neleží na starším zdivu předcházející stavby, čímž by bylo možné blíže charakterizovat vztah pohřebiště a kostela. Po skrytí dvou vrstev (po 20 cm) byly zachyceny stopy mladších hrobů a pod nimi torza z několika rozrušených hrobů. U mladších hrobů byly nalezeny skleněné ozdoby, které se vyskytly již v sondě S2/1968 a částečně také v sondě S1/1968. Základy románské stavby hroby neporušují, takže torza rozrušených hrobů nelze označit za mladohradištní (*Nechvátal 1999, 57*).

Sonda S5/1968 (17 x 12 m) sledovala zakončení mladohradištního hřbitova především na východní straně. Navázala na východní profil plochy z roku 1964 a sledovala prostor pohřebiště až k jeho závěru na východní straně dnešního děkanského dvora. Výzkum plochy odkryl v nejuvýchodnější části pohřebiště hroby s kamennými deskami a s nálezy esovitých záušnic, typově odpovídající záušnicím ze středu pohřebiště. Hřbitov narůstal od západu k východu, tudíž nejuvýchodnější část by měla obsahovat také nejmladší nálezy, ale prokazatelně se od vlastního jádra pohřebiště neodlišovala. Lokalita tvoří v podstatě chronologicky homogenní celek. Sonda S6/1968 (8 x 15 m), vedená západně od sondy S1/1968, a sonda S7/1968 (cca 7,5 x 3,5 m), položená více na sever, nepřinesly doklady o mladohradištních pohřbech, lze tedy předpokládat, že hroby do této části plochy již nezasahovaly (*Nechvátal 1999, 57*).

Archeologický výzkum v roce 1968 kromě jiného zjistil i celkový půdorys chrámové stavby. Uvnitř ani vně nebyly nalezeny žádné pozůstatky starší kostelní stavby. Uvnitř kostela (sonda S8/1968) se nacházelo celkem 12 pohřbů, 10 z nich nelze klást do mladší doby hradištní, ani do doby blízké vzniku kostela. Zemřelí byli pochováni v dřevěných rakvích s rukama zkříženými na prsou. Hroby respektovaly

původní románskou stavbu kostela a jsou interpretovány jako hroby správců kostela (*Nechvátal 1985, 443*). Dva z nich (hroby č. 66 a 68/1968) obsahovaly tištěnou knihu zabalenou v plátěném sáčku. Tento zvyk se užíval hlavně na konci 15. a počátku 16. století (*Nechvátal 1999, 61*). Zbylé 2 hroby z celkového počtu (č. 71 a 104/1968) pocházely z nejstaršího období. Byly situovány vedle sebe v ose sakrální stavby před oltářní mensou a neměly rakve. Bližší určení není možné, protože chybí jakékoli nálezy či jiný archeologický datovací materiál. Uvažuje se o původních hrobech zakladatelů kostela z 2. poloviny 12. století (*Nechvátal 1985, 443*). U všech pohřbených byla orientace západ-východ. Výzkum na základě sond na jižní, západní i severní straně a na ploše zkoumaného pohřebiště prokázal, že prvotní stavba byla románská, nebyla žádná jiná starší kostelní stavba, která by svědčila pro starší část pohřebiště (*Nechvátal 1999, 61 - 62*). Archeologický výzkum kostela sv. Martina byl v roce 1972 doplněn stavebně historickým průzkumem (spolupráce s F. Kašičkou), který navázal na předchozí akce tohoto druhu (*Nechvátal 2010, 123*). Vycházel ze současného stavu chrámové stavby, z výsledků archeologického výzkumu a z rozboru písemných zpráv (*Nechvátal 1997, 61*). Výsledné zhodnocení řadí vznik sakrální stavby do druhé poloviny 12. století (*Nechvátal 2010, 123*).

Pohřebiště v Radomyšli se používalo od raného středověku až do novověku, konkrétněji od 12. do 17. století. Většina hrobů pochází z raného středověku, B. Nechvátal je datuje do 12. století (vrcholná fáze mladohradištního období). Těla, uložená v kostele a jeho okolí, spadala do období vrcholného středověku až novověku. Odhadem čítalo raně středověké pohřebiště přes 1000 hrobů, ovšem část byla zničena terénními zásahy. Antropologický rozbor pro oba časové horizonty provedla Miroslava Blajerová (2000). Stěžejní je analýza pohřbených ve starším období. Z vlastních hrobů pochází 463 jedinců (137 nedospělých, 326 dospělých - 179 mužů, 105 žen a 42 blíže neurčitelných). Hroby byly natěsnané vedle sebe a do některých se pohřbívalo opakovaně, proto vzniklo i velké množství zasypaného materiálu. Nižší počet nedospělých jedinců vedl k analýze zasypaných. Po přezkoumání bylo zjištěno 266 jedinců (195 nedospělých, 71 dospělých - 8 mužů, 7 žen a 56 neurčitelných). Po připočtení k hrobovým celkům se došlo k výsledku: 729 jedinců (332 nedospělých, 397 dospělých - 187 mužů, 112 žen a 98 blíže neurčitelných: *Blajerová 2000, 112 - 113*).

Dosud nezkoumanou plochou byla západní a severozápadní část pohřebiště. Na jejím místě stál stavební komplex tzv. „Tomanovny“ (obr. 52), nepřetržitě osídlený od konce 16. století a patrně i dříve. Parcela byla určena pro novostavbu domova důchodců, proto se přistoupilo k demolicí budov a to ve dvou fázích - v roce 1999 a 2002. Demoliční zásah poškodil část pohřebiště a rozvlekl antropologický materiál, včetně archeologických nálezů po celé jeho ploše. Nejsou proto známy bližší nálezové okolnosti. Výzkum na ploše 18 x 3 m (osa sever-jih) odkryl zbývající terénní situaci. Hroby byly uloženy v rostlém podloží, tvořeným výstupky žuly, nebo v okrovém až rezavě hnědém jílovitě písčitém podloží. Hrobové jámy nebyly patrné a docházelo ke kumulaci antropologického materiálu (*Nechvátal 2010, 124*). Kosterní pozůstatky pocházely z 22 hrobů, z nichž 12 obsahovalo části skeletů několika osob, ve zbývajících hrobech byl uložen 1 jedinec. Celkem bylo antropologicky zkoumáno minimálně 56 jedinců (16 nedospělých; 40 dospělých - 9 mužů, 6 žen a 24 blíže neurčitelných: *Stránská 2010, 135 - 137*). K datování této části pohřebiště přispělo především 7 kusů esovitých záušnic a 1 prsten, všechny v druhotné poloze mimo hroby. Pohřební ritus byl hodnocen především podle jižně ležící sondy S1/1968. Na základě srovnání záušnic byla část pohřebiště v poloze tzv. „Tomanovny“ datována do stejného období (*Nechvátal 2010, 124*).

Defektní hroby spojené s vampyristickými zásahy se především nacházely v blízkosti východní části románského kostela, v jižní části pohřebiště (*Nechvátal 1985, 441; 1997, 82*). Kostry ležely asi 8 metrů od dnešního kněžiště, což naznačuje, že v době jejich uložení sakrální stavba ještě nestála. Pro radomyšlský soubor byly stanoveny 3 způsoby „zásahů“: 1) zatížení kostry kameny, 2) pokrčení dolních končetin a jejich stočení na jednu stranu (náznak svázání; bez patologických nálezů) a 3) úmyslné porušení kostry (*Nechvátal 1997, 82*).

Samostatnou skupinu představují hroby kryté hrubě opracovanými deskami z místní žuly, granodioritu (*Nechvátal 2010, 123*). Nacházely se hlavně při severní, jižní straně a na okraji východní strany pohřebiště, ve středu byly částečně poškozeny při bagrování. Desky kryly jeden pohřeb i celou skupinu jedinců, pravděpodobně se jednalo o rodinné hrobky (*Nechvátal 1999, 31*). Celkem se na pohřebišti našlo 52 náhrobních desek - 44 kusů při výzkumu v letech 1963 - 1968, 1 náhrobek v roce 1995 v druhotné poloze ve východní části děkanského dvora, v poloze tzv. „Tomanovny“ 3 desky

severně od kostela sv. Martina v roce 1999 a další 4 v roce 2002 v severozápadní části „Tomanovny“ použité jako podklad do základového zdiva (*Nechvátal 2010, 123*). Celkem 7 náhrobků (*Nechvátal 1997, 79*) bylo opatřeno symboly (obr. 4), např. jednoduchý křížek latinského typu (hrob č. 224/1963 nebo negativně vtesaný symbol luku a šípu (*Nechvátal 1997, 67 - 68*). Při interpretaci značek nelze vyloučit heraldickou funkci. Symbol luku a šípu je nápadně podobný erbu Bavorů ze Strakonice. Značky nejsou vyhotoveny v klasickém heraldickém pojetí, tj. na štítu. Nejstarší znaky jsou známy z let 1060 - 1180 a heraldické štíty se vyskytují až v letech 1220 - 1240. Pokud by symboly na náhrobcích z Radomyšle měly skutečně odkazovat na vztah k Bavorům, jednalo by se o nejstarší heraldické vyobrazení. I když je nepravděpodobné, že by Bavoři ze Strakonice pohřbívali rodinné příslušníky na venkovském hřbitově, nabízí se přijatelnější vysvětlení. Může se jednat o služebníky nebo členy vesnického společenství, kteří byli k Bavorům vázáni vojenskou službou (*Nechvátal 1985, 445 - 447*).

V materiálu, získaném během celého výzkumu, jsou nejpočetněji zastoupeny esovité záušnice (obr. 53) a prsteny (obr. 11). Typově lze záušnice rozdělit na dětské a pro dospělé (*Nechvátal 1999, 52 - 53*). Dětské kroužky se v tomto období pohybují v rozmezí 20 - 30 mm, dospělé 40 - 60 mm. Vzácněji se objevují i rozměry 80 - 90 mm. Většina záušnic byla vytvořena z bronzu, menší množství bylo plátováno stříbrem, ojediněle se vyskytovaly stříbrné, cínové, olověné a železné (*Nechvátal 1999, 49*). Nacházely se jen v 53 hrobech (*Nechvátal 2010, 123*), přesto bylo rozeznáno přibližně 7 variant záušnic: 1) s jednou esovitou kličkou, 2) se dvěma esovitými kličkami, 3) s roztepanou esovitou kličkou a podélnými drážkami, 4) velký průměr s vrstvičkou stříbra, 5) oplétaná, 6) s jednou esovitou kličkou a druhou s dírkou a 7) válečkovitého tvaru. Převaha záušnic velkých rozměrů naznačuje datování pohřebiště do nejmladší fáze doby hradištní (12. století: *Nechvátal 1997, 71 - 72*). Kromě záušnic doprovázely pohřeb poměrně často také prsteny. Z radomyšlského pohřebiště pochází soubor prstenů přibližně v 6 typech: 1) páskové - ploché; štítkovitě rozšířené, 2) z oblých kruhových tyčinek, 3) pletené, 4) s kruhovým terčíkem a s nespojenými konci, 5) se skleněným očkem a 6) skleněné - oblé, uzavřené; oblé se středovým terčíkem (*Nechvátal 1999, 53*). Například v roce 1963 bylo nalezeno 25 prstenů ve 20 hrobech, převážně při pravé straně (*Nechvátal 1997, 74 - 75*).

V první sezóně (rok 1963) byly zjištěny 2 denáry ze 12. století, které se nacházely v druhotné poloze v hrobech (č. 279 a 207/1963) na protilehlých stranách pohřebiště. První byl stříbrný denár Soběslava I. (1125 - 1140) a druhý byl měděný, stříbrem plátovaný denár Vladislava II. (1140 - 1173: *Nechvátal 1997, 76*). Z výzkumu v roce 1968 pochází také nález mince. Mrtvý z hrobu 52/1968 měl v ústech jednostranný halíř Vladislava II. z 80. let 15. století (*Nechvátal 1999, 57*).

K pohřebišti nejsou známa odpovídající sídliště z této doby. V zahradnictví blízko železniční trati Strakonice-Blatná bylo při stavbě v roce 1899 nalezeno větší množství bližší nedatovaných střepů. Jediným místem, odkud byly zjištěny nálezy keramiky rámcově datovatelné do 12. století, je zahrada u domu čp. 113, ležící východně od pohřebiště a děkanské zahrady (*Nechvátal 1999, 54*).

Radomyšlská nekropole je svým charakterem a pohřebním ritem řazena do skupiny vesnických řadových hřbitovů. Nebyla ohrazena a teprve v druhé polovině 12. století k ní byl na jihozápadní straně přistavěn románský kostel sv. Martina. Pohřebiště se dále vyvíjelo ve své původní ose (západ-východ). Některé hroby byly rozrušeny a poškozeny opakovaným pohřbíváním do týchž hrobových jam. Je tedy zřejmé, že došlo k postupné přeměně řadového pohřebiště na etážové. Nelze ani vyloučit pohřbívání na řadovém pohřebišti ještě v době, kdy vzniklo etážové pohřbívání u sakrální stavby (*Nechvátal 2010, 124*). Materiál, získaný během všech sezón, přispěl k morfologii, typologii a chronologii esovitých záušnic a prstenů, přiblížil poznání pohřebního ritu, problematiku náhrobních kamenů a heraldických značek. Výzkum dále přinesl nová zjištění o první sakrální stavbě v této oblasti - kostelu sv. Martina (*Nechvátal 1997, 61*).

17. Řesanice, okres Plzeň-jih

V okrese Plzeň-jih se nachází obec Řesanice, ležící asi 3 km jihozápadně od Kasejovic, která spadá pod správu této obce. Již v roce 1930 byl učiněn náhodný nález východně od kostela. Při zemních pracích byl odkryt slovanský kostrový hrob doprovázený 2 esovitými záušnicemi a keramickými střepy. O dalších hrobech zmínky nejsou (*Horáková-Jansová 1932, 96*).

V roce 1961 obdrželo archeologické oddělení ZČM v Plzni nádobku slovanského původu. Byla nalezena v písečniku u obce Řesanice spolu s lidskou kostrou. V. Šaldová provedla v místě nálezu ohledání a v dubnu téhož roku započal

záchranný výzkum (obr. 54). První fázi zahájila V. Šaldová, pokračoval v ní J. Zeman a na druhé fázi (19.6. - 13.8. 1962) se podíleli J. Zeman, J. Sláma, M. Buchvaldek a také studenti 1. ročníku prehistorie na FF UK v Praze. Písečník se rozkládá na severní straně nižšího pahorku, uprostřed polností vytváří „nedotčený“ ostrůvek. Pouze na některých místech příležitostně odtěžovali místní občané písek a štěrkopísek ze zvětralého rulového podloží. Oblast, kde výzkum probíhal, byla při severní straně narušena právě těžbou. (*Zeman a kol. 1971, 364*).

V první sezóně výzkumu byly položeny 2 sondy (č. 1 a č. 2) široké 2 m. Rozprostíraly se od místa těžby písku až po protější polní mez. Až na úseky se zjištěnými objekty neměly sondy záměrné umístění. Východně od první sondy byla v následujícím roce výzkumu odkryta plocha s označením B. Tvořily ji čtverce B1 - B20 o velikosti 2x2 m. Čtyři sektory měly nepravidelnou formu kvůli tvaru terénu. Západně od sondy č. 2 byla vymezena plocha C, která nebyla dále členěna. Po shrnutí pokryvu se objevila vrstva kamení, která nebyla souvislá a která tvořila shluky na ploše C, v sondě 2, na ploše A, v sondě 1 a v prvních pěti čtvercích plochy B. Tyto kameny tvořily konstrukci převážně slovanských kostrových hrobů. Zbylou část plochy B pokrývaly podstatně menší kameny. Na ploše A byly zjištěny 2 žárové hroby z pozdě halštatského období, což nasvědčuje narušení staršího pohřebiště mladší nekropolí. Slovanské hroby se vyskytovaly pouze v západní části plochy B, kde kamenná vrstva nebyla tak souměrná (*Zeman a kol. 1971, 365 - 367*).

Pohřebiště v Řesanicích v poloze u „písečníku“ je datováno do druhé poloviny 10. a první poloviny 11. století. Svým charakterem se řadí mezi řadová pohřebiště s vyznívajícím keramickým inventářem (*Doubová 1990, 387*). Po celé odkrývané ploše byly nacházeny keramické zlomky a později slepovány do nádob (obr. 55). Střepy mohou pocházet buď z nádob při pohřbu úmyslně rozbíjených, nebo jsou to zbytky darů přinášných pozůstalým na hrob (*Sláma - Zeman 1963, 23*). Ze zpráv tedy nevyplývá příslušnost jednotlivých nádob (celkem asi 8 poslepovaných kusů) k určitému hrobu, ale k pohřebišti jako celku (*sdělení A. Zelenky*). Jediná celistvá nádoba byla náhodně nalezená ještě před zahájením výzkumu (inv. č. 7868). Hroby byly obloženy či zavaleny kameny, v několika případech se vyskytla kamenná skříňka nebo vnitřní ohrazení chybělo. Hrobový inventář obsahoval především jantarové (obr. 20) a skleněné korálky

(obr. 19) v různých barevných provedeních, stříbrné a bronzové záušnice (obr. 56), dále železná kování dřevěných vědérek a železné nože (*Doubová 1990, 38*).

Na základě nízkého počtu hrobů došli autoři výzkumu k závěru, že pohřebiště bylo užíváno poměrně krátkou dobu. Archeologické prameny posunuly počátky Řesanic o několik století zpět. První písemná zmínka totiž pochází až z rozmezí let 1352 - 1384 (*Profous 1951, 559 - 560; Sláma - Zeman 1963, 23 - 24*).

18. Sepekov, okres Písek

Městečko leží asi 5 km jihovýchodně od Milevska. První písemná zpráva pochází z roku 1243 (*Profous - Svoboda 1957, 46*). Okolo roku 1884 bylo u zaniklého kostela sv. Mikuláše (*sdělení P. Břicháčka*) v centru obce nalezeno slovanské pohřebiště. Pochází z něj denár Vladislava I. (1110 - 1125), který nekropoli datuje do mladohradištního období. Minci daroval do Národního muzea profesor František Štolba (*Fröhlich 1997, 186*).

19. Stožice, okres Strakonice

Obec Stožice leží asi 3 km jihozápadně od města Vodňany a prvně byly zmiňovány k roku 1416 (*Profous - Svoboda 1957, 176*). Doklady o pohřebišti jsou velice skromné, B. Dubský (*1949, 632*) se zmiňuje o 7 bronzových záušnicích pocházejících z narušených a zřejmě i zničených kostrových hrobů. Podrobnější nálezné okolnosti však uvedeny nejsou. Dodnes se zachovalo jen 6 esovitých záušnic (obr. 57: *Michálek 1987, 23*).

20. Strakonice, okres Strakonice

Areál strakonického hradu se rozkládá na nízké ostrožně na soutoku řek Otavy a Volyňky. Terén směrem k soutoku (západ-východ) mírně klesá, na jižní straně je patrný výškový rozdíl mezi okolním terénem a terénem ostrožny. Převážně na jižní straně a částečně i na straně západní vystupuje na povrch skalní žulové podloží, místy patrné i v areálu hradu (*Hejna 1985, 75*).

V letech 1937 - 2006 proběhlo v areálu hradu několik archeologických výzkumů, během nichž bylo odkryto na 56 hrobů (obr. 58: *Michálek - Fröhlich 1988; Valkony 2008*). Výzkumy zachytily zřejmě východní a západní okraje pohřebiště, ostatní části nemohly být kvůli zástavbě dostatečně prozkoumány. Pohřebiště dosud

zabírá skoro 1000 m². Na jeho severní straně byly hroby zahloubeny do hlinito-písčité až jílovité půdy. Oproti tomu na jižní straně byly vyhloubeny do skalního podloží tvořeného pararulami (*Michálek - Frölich 1988, 97*).

Areál strakonického hradu vydal v roce 1937 první hrob kostrového pohřebiště mladohradištního období. Nález zaznamenal Bedřich Dubský (*1949, 675*) ve výkopu pro vodovodní potrubí v brance u kostela sv. Prokopa, bližší poloha ani popis nejsou známy. Součástí objevu byl i pár bronzových záušnic (obr. 59: 1-2; *Michálek - Frölich 1988, 95*).

Další výzkum byl vyvolán rekonstrukcí technických sítí a objektů uvnitř hradu. Započal v roce 1975 pod vedením Antonína Hejny a pokračoval i v roce 1976. Hlavním cílem bylo zjištění situace pod dlažbou nádvoří i v některých objektech. Sondáž se zaměřila na celou plochu (kromě zastavěné jižní strany) tzv. kapitulní síně (kaple sv. Jiří) a odkryla základy starší stavby. Objekt tvořila menší západní část a větší východní část oddělená severo-jížní příčkou, v hloubce 70 cm překrýval základovým zdívkem okraj velké kruhové jámy o průměru 70-80 cm. Na ploše východní části objektu bylo v hloubce 50 cm zachyceno půlkruhové ohniště o průměru 160 cm (*Hejna 1985, 77 - 78*). Uvnitř odkryté stavby se nacházely dva hroby. Hrob 1 se nacházel při jižní straně objektu v hloubce cca 100 cm. Hrobový zásyp obsahoval pozůstatky dvou dřívě pohřbených jedinců. Severně od hrobu, přibližně 120 cm, ležela v hloubce 60 cm sekundárně přemístěná kamenná deska s hrubě opracovaným povrchem. Hrob 2 byl situován při severní straně stavby v hloubce 110 cm. Nad hrobem se nacházela náhrobní deska v původní poloze. Třetí hrob byl situován vně objektu na severní straně. Jako jediný obsahoval bronzovou záušnici (*Michálek - Frölich 1988, 95 - 96*).

Výzkum v roce 1976 se zaměřil na prostor rajske zahrady, kde došlo k objevu 6 hrobů. Ani jeden z nich neobsahoval doprovodný předmět.

Při hloubení rýhy pro vodovod v roce 1977 se v prostoru severně od kostela sv. Prokopa (východně od branky) vyskytly další hroby. Jan Michálek (*1987, 24*) prozkoumal 7 hrobů orientovaných západ-východ, všechny bez hrobové výbavy, pouze u lebky hrobu č. 3 ležely 2 stěpy. Další stavební zásah (výkop pro instalaci trafostanice) v roce 1982 pomohl objevit 8 kostrových hrobů severně od kapitulní síně, které navazovaly na hroby odkryté v roce 1975. Pohřby byly uloženy v hlinitopísčité

vrstvě v hloubce přibližně 2 m (*Michálek 1982, 129*). Hrob č. 1 obsahoval dvě bronzové záušnice (obr. 59: 3-4; *Michálek 1987, 24*). Z celé skupiny se pouze hrob č. 7 vyznačoval odlišnou orientací, hlava směřovala na východ (*Michálek - Fröhlich 1988, 95 - 96*).

Výzkum Jiřího Fröhliche v roce 1985 byl vyvolán narušením 5 hrobů při bagrování rýhy pro elektrické kabely. Hroby se nacházely severně od plochy zkoumané v roce 1977. Pohřby ležely v hloubce 80 - 110 cm v poloze na zádech, hlavou k západu. Vypovídací hodnotu měly pouze 3 (č. 1 - 3) z nich, zbylé dva (č. 4 - 5) byly zcela zničeny. Zajímavý nález byl učiněn v hrobě č. 3. Na pánvi zemřelého ležel denár Bořivoje II., původně zřejmě umístěný v dlani (*Fröhlich 1985, 319*). V úrovni pohřbu se nacházelo kamenné obložení, není však vyloučeno, že náleželo k hrobu č. 1 (*Michálek - Fröhlich 1988, 95, 97*).

V období od dubna do června 2006 proběhl v areálu strakonického hradu archeologický výzkum pod vedením J. Michálka. Hlavním důvodem exkavace byla celková rekonstrukce povrchů, inženýrských sítí a teplovodu. V prostoru druhého nádvoří bylo položeno 40 sond o rozměrech 4 x 4 m, kde mělo dojít k celkovému odtěžení archeologických situací. Na druhé zkoumané ploše byla položena sonda č. 104 o délce 40 m a šířce 2 m (výkop pro teplovod), probíhající od severozápadního nároží kapitulní síně průchodem před kostel sv. Prokopa. Menší sondáž proběhla i na severním předhradí a nedaleko barokního křídla (*Valkony 2008, 303 - 305*).

Výkopové práce v severozápadním nároží odkryly 26 hrobů a 7 výraznějších kumulací kostí. U většiny hrobů byly náznaky hrobové jámy zahloubené do podloží nebo zasekány do skalního podkladu. V případě hrobů č. 27 a 28 se okraje jámy zpevnily kameny. Hrobová výbava se nevyskytovala ve všech případech. Pět hrobů obsahovalo kovové předměty. U hlavy mrtvého v hrobě č. 6 ležely dva železné kroužky v místě, kde bývají záušnice. V hrobech č. 16 a 20 byly nalezeny bronzové prsteny. Ve spolčené hrobové jámě (hroby č. 13 a 14) s ostatky staršího muže a dítěte se našlo celkem 6 bronzových záušnic (*Valkony 2008, 305*).

V celém kosterním souboru mírně převažovaly mužské ostatky. Neporušený dětský pohřeb se vyskytl pouze v jediném případě, avšak v kumulaci kostí byly rozpoznány další 4 dětské skelety. Plocha pohřebiště dosahuje rozměrů 42 x 26 m, pro

srovnání: rozsah pohřebiště v Radomyšli činí 68 x 26 m (*Nechvátal 1997, 83*). Západní okraj je vymezen dvěma sloupovými jámami, které jsou považovány za relikty ohrazení (*Valkony 2008, 305 - 306*).

Charakter pohřebiště nelze s určitostí stanovit. Většina hrobů byla uspořádána do řad, ale některá uložení nad sebou naznačují existenci tzv. rodinných hrobek. Veškerý inventář tvoří celkem 11 záušnic, 1 denár ze 12. století, 2 železné kroužky, 2 prsteny a celkem 12 úlomků mladohradištní keramiky. Na základě těchto nálezů je počátek funkce strakonického pohřebiště kladen do první poloviny 12. století. Jeho existence trvala do druhé poloviny 12. století s možným přesahem na počátek 13. století, jak nasvědčuje menší soubor tuhované pozdně hradištní keramiky z hrobů a z jejich okolí. Funkci pohřebiště ukončila výstavba hradu mezi lety 1220 - 1243 (*Valkony 2008, 303*). Starší než první fáze hradu je i stavba objevená roku 1975 A. Hejnou. Podle nálezových okolností souvisí tento objekt s pohřebištěm, odkrytým v témže roce, který A. Hejna datoval do první třetiny 13. století. Archeologický výzkum v roce 2006 stanovil západní okraj pohřebiště, stanovený dvěma sloupovými jámami, za nimiž se již hroby nevyskytovaly. Nové zjištění tak ukázalo, že stavba odkrytá A. Hejnou se nachází ve středu návrší a na nejvyšším místě pohřebiště. Zřejmě funkce této stavby s pohřebištěm souvisela (*Valkony 2008, 310*). Další zjištěné situace z výzkumů spadaly do mladší fáze areálu strakonického hradu.

21. Sušice, okres Klatovy

Město Sušice leží v údolí řeky Otavy asi 32 km jihovýchodně od okresního města Klatovy. Původní vesnice je zmiňována k roku 1233 (*Profous - Svoboda 1957, 238*). V roce 1881 se rozšiřovala Scheinostova sirkárna (dnes továrna DOPLA PAP, a.s.²¹). Během stavby bylo objeveno kostrové pohřebiště, rozkládající se pod úpatím Svatoboru. Z pohřebiště samotného se toho příliš nedochovalo, dělníci pohřby nerespektovali, pouze vyhledávali kroužky u hlav (záušnice), které se údajně nacházely na každé straně lebky (*Woldřich 1882, 15*). Několik málo údajů se dochovalo o pěti hrobech, J. N. Woldřich a zdíkovský rodák a učitel J. Holík se pokusili zbylé nálezy zachránit (*Beneš 1980, 26*). Podle ústního sdělení bylo vykopáno asi na 60 hrobů, J. Fridrich zvýšil odhadovaný počet na 100 pohřbů (*Beneš 1980, 25*). Pohřebiště tvořily 2

²¹ <http://www.doplapap.cz/cz/kontakty/kontakty-susice.htm>, citováno 12. 2. 2014.

řady, přičemž v jedné řadě se kroužky vyskytovaly, ve druhé nikoliv (*Woldřich 1882, 15*). Kostry ležely v natažené poloze na zádech ve směru jih-sever, obličejem k východu. J. Holík se zmiňuje o šikmé poloze koster na pravém boku, ale konkrétnější údaje chybí. U hlav se zpravidla vyskytovaly větší kameny. Hroby se vyskytovaly asi metr od sebe. Byly zahloubeny cca 60 cm pod povrchem (*Beneš 1980, 26*), výplň tvořila písčité ornice a žlutohnědá hlína 1:1. Materiál, táhnoucí se až na skalnaté podloží, představovalo cca 90 cm šterku (*Fridrich 1968, 87*).

Sám J. N. Woldřich odkryl kostru nedospělého jedince v hloubce cca 25 cm. Kostra ležela hlavou k jihu, obličejem k východu. Nohy měla pokrčené, ale další zmínka o jejich poloze chybí (*Beneš 1980, 26*). V hrobě se nenalezlo nic kromě stříbrné mince schované v dlani. Přibližně metr na sever od dětského hrobu se nacházela kostra dospělého člověka, její orientace byla opačná než u dosavadních nálezů, tedy sever-jih. Z výbavy se nic nenašlo. Rozšiřování továrny dále pokračovalo bez dozoru J. N. Woldřicha. Pracovníci se i nadále chovali se ke kosterním pozůstatkům nedůstojně a pátrali pouze po bronzových kroužcích (*Woldřich 1882, 15*). O umístění nálezů (obr. 60) v hrobech odkrytých v roce 1881 existují jen dílčí zprávy, výbavu tvoří článek bronzového udidla, ležícího v oblasti hrudníku, a celé dvoudílné udidlo; stříbrný denár Vratislava II. (1061 - 1092) v pravé ruce chlapce, korálky z křišťálu, karneolu a stříbra; 23 záušnic (19 ve sbírkách sušického muzea a 4 známy pouze z vyobrazení J. N. Woldřicha): 13 bronzových, 8 postříbřených, 1 stříbrná a 1 cínová záušnice (*Beneš 1980, 27 - 32*).

V roce 1961 byla továrna PAP rozšiřována o nové budovy. Při výkopových pracích byl narušen kostrový hrob, zachovala se jen jeho jihozápadní část (*Fridrich 1968, 88*). Záchranný výzkum vedl J. Fridrich, který nalezený hrob přisoudil k již dříve zkoumanému řadovému pohřebišti a datoval jej do 10. - 11. století. Zachovalé kosterní pozůstatky poukázaly na polohu na zádech s orientací severo-severovýchod-jihojihozápad. Výzkum zjistil, že hrob narušil starší slovanský objekt. Kamenný zával mladšího hrobu nejspíše pocházel ze starohradištní mohyly (*Fridrich 1968, 91*). Při vnějším okraji věnce byla nalezena soudkovitá nádoba s červenohnědým povrchem. Tvarem a výzdobou odpovídá keramice pražského typu (*Beneš 1980, 19 - 20*).

J. Fridrich označil za střed pohřebiště oblast kolem továrního komína. Západní okraj se nacházel v místech výstavby nových budov továrny, započatých v roce 1961

Zatím poslední hrob byl odkryt v roce 1975 na parcele č. 289/1 při výkopu pro kabel (*Beneš 1980, 26*).

Většina hrobů se vyznačovala orientací hlavy k jihu. Výjimku tvoří pohřeb chlapce s denárem (sever - jih). Opačnou orientací se vyznačoval i hrob dospělého jedince nedaleko dětského pohřbu. Odchylna v orientaci byla zjištěna také u hrobů z let 1961 (severo-severovýchod - jiho-jihozápad) a 1975 (severovýchod - jihozápad). Severojižní orientace bývá přikládána cizí etnické příslušnosti a takto směřované hroby se nacházejí při starých cestách. Sušice se nacházely mezi cestou do Bavor a další stezkou na severozápad (*Beneš 1980, 26 - 27*).

Hřbitov mohl být založen nejdříve na konci 10. století, pravděpodobnější je však 11. století. Intenzivněji se zde pohřbívalo v 1. polovině 11. století, hlavně pak ve druhé polovině (denár, záušnice). Závěr pohřbívání spadá patrně do 1. poloviny 12. století (cínová záušnice, velká postříbřená záušnice). Bohužel se nedochovaly kosterní pozůstatky. Nalezené věci se vyskytovaly pouze v jedné řadě pohřebiště. Soubor tvoří přibližně 37 kusů, dvě třetiny tvoří domácí výrobky, na zbytku se podílí východní a podunajský import. Dále výskyt odlišně orientovaných hrobů při obchodní cestě naznačuje působení cizích tradic (*Beneš 1980, 33 - 34*).

22. Šebířov, okres Tábor

Obec Šebířov se nachází zhruba 4 km severně od města Mladá Vožice, leží na říčce Blanici. Písemné zprávy pocházejí nejdříve z počátku 14. století (1318: *Profous - Svoboda 1957, 273*), archeologické nálezy z druhé poloviny 19. a 1. poloviny 20. století dokládají mnohem dřívější osídlení.

V roce 1858 byly při výkopech základů nové školy vedle hřbitova objeveny kostrové hroby (*Vocel 1868, 531*) zahloubené 30 - 100 cm. U hlav pohřbených se nacházely bronzové i postříbřené záušnice, jejich průměr se pohyboval od 26 do 57 mm, větší rozměry převažovaly (obr. 61). Část nálezů byla uložena v NMpp, zbytek byl zničen (*Sklenář 1992, 250*). Další kostrové hroby s bronzovými kroužky byly odkryty v roce 1884 při rozšiřování zmíněné školy a na svahu pod silnicí, kde se hloubily jamky pro sázení stromů. Místní farář měl od pracovníků získat 60 záušnic a darovat je do muzeí v Táboře, ČB a v Praze (dnes neznámé: *Menšík 2008, 183*). V témže roce našel J. Švehla u cesty 2 kostry, které ležely hlavou k východu (*Švehla 1923, 52 - 53*).

Roku 1940 učinil učitel Václav Rottek nález esovité záušnice o průměru 20 - 22 mm. Na konci srpna 1944 započal archeologický výzkum vyvolaný výkopem pro sloupy elektrického vedení. Stavební zásah objevil dva kostrové hroby. Skelety byly neúplné, našly se jen lebky a části kostry. Jeden hrob obsahoval železný hřebík a zbytky dřevěné rakve. Ve druhém případě byl nalezen velký kámen za lebkou. Druhým zkoumaným místem byla jáma na vápno v prostoru školního dvorku. V jámě měl být údajně obdélníkový hrob, ale nalezeny byly pouze pozůstatky jámy. Další ověřované místo se nacházelo pod lipami naproti domu čp. 31. K prvním nálezům patřily 3 esovité záušnice. Další odkryvy odhalily kostrové hroby. První obsahoval část lebky a hrudníku a 2 malé korálky nebo sklíčka. Asi o metr dál byl druhý hrob, ten se ovšem téměř nedochoval. Zůstaly pouze články prstů a záprstní kůstky, přičemž na jednom článku se nacházel malý bronzový prsten (se 3 důlky, v prostředním byla modrozelené skleněná perla). Třetí hrob obsahoval část lebky a horní polovinu kostry, která ležela na boku, některé kosti se nenacházely na původním místě (*Menšík 2008, 184*). Pohřeb nedoprovázel žádný milodar. V terénu se rýsovaly pozůstatky po další řadě koster, pohřebiště by tak mohly tvořit dvě řady hrobů v rozestupu asi 1 metr a v orientaci východ - západ. Zda všechny pohřby pocházely z mladohradištního období, nelze s jistotou stanovit (*Menšík 2008, 185*).

23. Tušovice, okres Příbram

Obec Tušovice leží přibližně 14 km jižně od Příbramy. První písemné zprávy pocházejí z roku 1359 (*Profous - Svoboda 1957, 402*). Lokalita se nachází asi 500 m jiho-jihozápadně od Tušovic na východním svahu Katovy hory (*Lutovský - Smejtek 1988, 153*). V místě zvaném „na drahách“ byl v dubnu 1897 při kopání štěrku narušen přinejmenším jeden hrob. Kostí a zlomky nádob byly předány učiteli J. Koutovi (*Korený 2006, 855*), který spolu s kolegou F. Hykešem místo prozkoumal a odkryl první hrob (mohylu) se zachovalým skeletem. O nálezu informoval J. L. Píče. Rozpoznali 12 mohyl a jeden hrob na zkoušku vykopali. Archeologickým výzkumem byl pověřen laborant Národního muzea Václav Landa (*Korený 2006, 855*). O jeho průběhu informují zápisky V. Landy, J. Kouta a F. Hykeše, ovšem mnohdy nabízejí sporné informace. Podle J. Kouta mělo být v prvních dnech výzkumu prokopáno 13 hrobů (č. 1 - 13: srov. *Lutovský - Smejtek 1988, 157*). Následně odkryl V. Landa sám 4 hroby (č. 14 - 17: srov. *Lutovský - Smejtek 1988, 156*). V další fázi byl odkryt neznámý

počet hrobů. V roce 1899 vybízeli J. Kout k dalšímu výzkumu, měly být odkryty 2 hroby, ale z důvodu nepřítomnosti J. L. Píče byly znovu zasypany. Na konci července téhož roku došlo za účasti J. L. Píče k prokopání pravděpodobně 3 hrobů (*Korený 2006, 856*).

V Koutových poznámkách stojí, že mělo být otevřeno kolem 30 hrobů, dále odhadoval, že se na ploše pohřebiště nachází ještě 10 - 20 neprozkoumaných pohřbů (*Korený 2006, 856*). Hroby ležely v řadách, ve značných vzdálenostech od sebe (*Hykeš - Landa 1913, 164*). Údaje o orientaci v některých případech chybí, většinou však převládá směr západ-východ. Při popisu orientace jednoho hrobu uvedl J. Kout směr východ-západ, obličejem k severu. Avšak v jiných dokumentech je zmíněna opačná orientace, i když s obličejem k severu. Při rekonstrukci pohřebiště použil R. Korený (*2006, 857*) u zmíněného hrobu orientaci východ-západ.

V oblasti Katovy hory byly odkryty kostrové hroby pod mohylami i ploché, pohřebiště tedy dokládá přechod z mohylového na kostrové pohřbívání (obr. 62: *Fröhlich 1993, 41*). V soupisu je uvedeno celkem 17 hrobů i s nálezy, které nejčastěji představují bronzové záušnice, koliéry s jantarovými i skleněnými perlami (obr. 63) a keramické nádoby. Plocha pohřebiště je dnes zalesněná. Některé předměty uloženy v muzeu v Březnici a v NM v Praze, zbytek je ztracen (*Korený 2006, 853*).

24. Velké Hydčice (Prácheň), okres Klatovy

Obec Velké Hydčice se nachází na pravém břehu Otavy necelé 4 km jihozápadně od Horažďovic. Nedaleko obce se rozkládá prácheňské hradiště, které tvořily dvě části o rozloze necelé 3 ha. Centrální areál se nacházel na severní vyvýšené ostrožně, chráněnou srázy spadajícími k Otavě. Akropole byla později z podstatné části zničena stavbou hradu. Zbytky raně středověkého opevnění se dochovaly na jihozápadním předhradí. Z původní fortifikace se zachoval obvodový val, zdvojený ve východní části. K hradišti pravděpodobně náležel kostel, který mohl stát v místech dnešní sakrální stavby zasvěcené sv. Klimentu (*Lutovský 2011, 174*). Písemné prameny dokládají existenci hradiště již před polovinu 11. století (roku 1045 provincia Prachen: *Profous 1951, 453*), dataci podporují také archeologické nálezy. Ve 13. století zaniklo přenesením správy kraje do nedalekých Horažďovic (*Čtverák a kol. 2003, 337*).

V roce 1976 proběhl archeologický výzkum na hradišti Prácheň, zaměřený předně na narušený val z roku 1973 (budování cesty vedoucí na hřbitov při kostele sv. Klimenta). Na ploše jižně od hřbitova byla položena sonda 3 x 6 m, která odkryla kostrové pohřebiště o 15 hrobech. Jámy porušovaly kulturní vrstvu s keramikou 11. - 12. století, z vrstvy zbyly částečné zbytky (*Braun - Klápště 1978, 92*). Ze zásypu hrobu č. 4 pochází rozevřená esovitá záušnice o velkém průměru a z hrobu č. 15 dvě železné přezky (obr. 64: *Schejbalová 2011, 101*). Autoři výzkumu datují hroby nejdříve do 13. století (*Braun - Klápště 1978, 92*).

25. Vodňany, okres Strakonice

Vodňany leží asi 7 km jihozápadně od Protivína. V roce 1900 se západně od kostela Narození Panny Marie kopaly základy pro budovu nové školy. Práce v těchto místech a v místě přináležejícího domu v Husově ulici porušily a zničily kostrové hroby. Pohřby obsahovaly celkem 11 záušnic (obr. 65) a zlomek bronzoviny, dnes uloženo v muzeu ve Vodňanech (*Michálek 1987, 24*).

26. Volyně, okres Strakonice

Pošumavské město Volyně leží na řece Volyňce asi 11 km jižně od okresního města Strakonice. Na okraji terasy nad levým břehem řeky Volyňky se nachází komplex budov tvořený kostelem, farní budovou a tvrzí s přilehlým okolím. Tvrz je orientována směrem na východ a sousedí s kostelem Všech Svatých, který se rozkládá na jižní ploše terasy. Západní a severní strana areálu byla chráněna hlubokým příkopem (*Hejna 1986, 105*).

První písemná zmínka o Volyňsku pochází z roku 1271, kdy je zmíněna provincie Wolinich. Konkrétnější zpráva se vztahuje k roku 1299, tehdy měl probošt pražské kapituly Oldřich zbudovat z dosavadního sídliště městečko (*Hejna 1979, 3*). J. V. Šimák předpokládal existenci újezdu s 20 vesnicemi (*Hejna 1979, 11*) ještě před rokem 1299. Stejný názor o počátku osídlení Volyňska měl i A. Sedláček, ještě starší osídlení předpokládali F. Teplý a J. V. Želízko. Na starší původ areálu poukazovaly nálezy učiněné na jeho ploše i v okolí a vyhodnocené J. V. Želízkem (*Hejna 1986, 106 - 107*). V prostoru jihovýchodně, východně a severovýchodně od tvrze se v roce 1912 rozšiřovala ulice, dříve nazývaná Starozámecká, při těchto úpravách byly odkryty hroby datované do 10. - 11. století (obr. 66). J. V. Želízko získal 3 kalvy z hrobů, jež byly

objevené při pracích v místech, kde sousedil Rackův dům s tvrzí. Není však uveden počet hrobů, J. V. Želízko (1914, 28) v popisu pouze uvádí, že zemřelí byli uloženi různě, na zádech, s obličejem po straně, někde prý přes sebe. Na východní straně špejcharu se v hloubce 120 cm nacházely další kostry. Byly překryty žulovými deskami, které svým tlakem kostry značně narušily. Jeden náhrobek měl rozměry 150 x 80 cm. Z prvních hrobů pochází 5 esovitých bronzových záušnic o průměru 35 - 49 mm a tmavomodrý skleněný korál (Želízko 1914, 28 - 30), dále úlomky slovanské a středověké keramiky (Hejna 1979, 4). V roce 1913 odevzdal pan MUDr. Bezděk další záušnici nalezenou při rozpadlé lebce v místě styku Rackova domu s tvrzí (Želízko 1914, 30).

Do starší badatelské fáze spadá také výzkum J. Kretšího (1924 - 1925) pod podlažím tvrze. Během těchto prací bylo objeveno celkem 25 kostrových hrobů dvojího uložení a dokonce pozůstatky starší stavby (obr. 67). Při východní stěně suterénu se nacházelo 7 koster, z nichž pouze hrob č. 3 byl obložen plochými kameny, ostatní pohřby měly kameny pouze v oblasti hlavy a nohou. Při východní straně ležely 3 kostry položené nad sebou (hroby č. 8 - 10), západně od nich se nacházely dvě oválné kamenné desky o rozměrech 160 x 60 x 15 cm a na nich ležely dvě kostry (č. 11 a 12). Pod zídka pod nástupní podestou spočíval hrob č. 13. Při západní stěně suterénu tvrze byly objeveny hroby č. 14 - 16 (Kretší 1924-1925, 487 - 488), nacházely se ve vnitřní části staršího objektu (Hejna 1986, 107). Při severní straně se vyskytovaly 2 dětské pohřby, jižně od nich ležely 2 kostry (č. 19 a 20). Hrob č. 20 část hedvábné tkaniny, dále kamenný křížek nalezený pod lebkou a vedle hlavy železný zámek. Víceméně ve středu východního suterénu se nacházely hroby č. 21 - 25. Pohřeb č. 21 obsahoval podobný kamínek i zámek jako předchozí hrob. V hrobech č. 22 a 23 byly při lebkách zjištěny pozůstatky bronzových jehlic. Poslední pohřeb č. 25 byl uložen hlouběji než ostatní. Kostra byla sice úplně rozpadlá, ale v místě předpokládané lebky se našly zlomky bronzové záušnice. Většina pohřbů byla zahloubena v zemi a přikryta kameny, kromě hrobů č. 14, 20, 21 a 22, které se vyznačovaly pozůstatky po dřevěných prknech, v č. 14 a 22 byly dokonce nalezeny hřeby. Všechny hroby z výzkumu J. Kretšího byly orientovány západ-východ, výjimku tvoří hroby č. 7, 9, 21 - 24 orientované opačným směrem (Kretší 1924-1925, 488 - 489). Nálezy keramiky a jedné bronzové záušnice bylo možné datovat do 12. a 13. století (Hejna 1979, 6).

Další archeologický výzkum proběhl až o půl století později v souvislosti se stavební rekonstrukcí objektu. S pracemi započal roku 1974 P. Břicháček pod vedením A. Beneše. Výzkum navázal na poznatky J. Kretšího. Z 25 koster se dochovaly jen 4 (z východního suterénu) a z původní terénní situace zůstal částečný blok v severovýchodním úseku suterénu. Byly položeny dvě sondy. První se nacházela v jihozápadní části suterénu u jižní obvodové zdi a zabírala plochu 3 x 1,3 m. Druhá s rozměry 1,75 x 0,8 m byla umístěna v severovýchodním suterénu u východní zdi. Kromě sondáží ve východním suterénu byl zčásti zkoumán blok původního souvrství. V něm byl objeven částečně dochovaný kostrový hrob č. 1/1974, který byl již narušen výkopovými pracemi J. Kretšího. Ze stratigrafie pocházely střepy datovatelné od mladší doby hradištní až do počátku 14. století. Výzkum se dále zaměřil na relikty starších objektů. Severně od reliktu, situovaného v jihovýchodní a východní části východního suterénu, se nacházel hrob č. 2/1974 krytý náhrobní deskou a při něm jáma s nádobkou z tuhované hlíny a s nožem (Hejna 1979, 15 - 16). Na kamennou desku narazil již J. Kretší (1924-1925, 489), rovněž zaznamenal nález nádobky a nože. Výsledkem průzkumu bylo zjištění, že relikty jsou starší než tvrz a zároveň než hroby č. 14 - 16 ve výplni západnějšího objektu a dále že pohřebiště prošlo 2 fázemi: starší (od poloviny 11. do 12. století) a mladší (nejpozději do 13. století: Hejna 1986, 107).

Roku 1975 navázal na předchozí bádání další výzkum, zaměřený na stavební vývoj v prostorech suterénu tvrze, na oblast nádvoří a příkopů (Hejna 1986, 107). V severovýchodní části východního suterénu pokračoval výzkum kontrolního bloku. Na jeho severní straně byl zachycen další porušený hrob (č. 1/1975), z něhož se dochovaly pouze dolní končetiny. Na jižní straně bloku se nacházel opět porušený hrob (č. 2/1975), chyběla lebka a levá paže. V oblasti hrudníku ležel proužek tkaniny. V nejspodnější vrstvě bloku, ještě nad podložím, se volně vyskytovaly 4 lebky v druhotné poloze (Hejna 1979, 17 - 22).

Kromě zmíněných výzkumných akcí byly položeny zjišťovací sondy na severní a západní straně příkopu a zkušební sonda podél jižní strany tvrze a západního předpolí. Sonda na jižní straně tvrze široká 2 m a v délce 26 m obsahovala v hloubce 30 - 40 cm vrstvu s kosterními pozůstatky v druhotném uložení, se stavební sutí a úlomky prejzů. V hloubce 70 - 100 cm se začaly objevovat hroby v původním uložení, příslušné staršímu hřbitovu u sousedního kostela (Hejna 1979, 21). Po odstranění zbytků byly

v hloubce 100 - 140 cm nalezeny hrubě opracované žulové desky v ose západ-východ. Shodovaly se s náhrobními kameny ze suterénu na východní straně tvrze (Hejna 1986, 109).

Nejstarším dokladem významu tohoto místa je kostrové pohřebiště. Podle zjištěných skutečností a klasifikace nálezů lze starší pohřebiště datovat od druhé poloviny 11. do 12. století. Osídlení místa dokládají také nálezy keramiky z mladší doby hradištní ze starších výzkumů i nové nálezy ze 70. let. Mladší fázi hřbitova dokládá skupina hrobů situovaná v objektu v severovýchodním rohu suterénu. Druhou fází také představuje jihovýchodní část objektu v severozápadním nároží suterénu (Hejna 1979, 22). Objekt zanikl kolem roku 1300 a samotná tvrz byla založena v průběhu první poloviny 14. století, nejdéle do roku 1350 (Menclová 1972, 433). Výsledkem je časový rozsah 50 let, kdy mohlo být mladší pohřebiště využíváno (Hejna 1986, 113 - 114)

27. Zalužany, okres Příbram

Obec Zalužany leží na rozhraní středních a jižních Čech, cca 20 km od Příbrami. V roce 1860 bylo přímo v obci (Fröhlich 1993, 41) odkryto 48 kostrových hrobů, ležících vedle sebe, šlo tedy zřejmě o řadové pohřebiště. Hroby se nacházely v hloubce cca 100 cm a byly obložené kameny. Obsahovaly bronzové hladké kroužky, kulovité korálky s provrtáním (Sklenář 1992, 279 - 280) a údajně i nějaké sponky (Miltner 1862, 44). Uložení nálezů je neznámé (Sklenář 1992, 280). Pohřebiště pochází ze staršího období než první písemná zmínka (1291: Profous - Svoboda 1957, 722).

28. Zechovice, okres Strakonice

Přibližně 2 km jihozápadně od Volyně leží vesnice Zechovice. Prvně je ves zmiňována až okolo roku 1400 (Profous - Svoboda 1957, 769). Jižně od vsi a západně od vápencových lomů se rozkládá nevelká pastvina, místo je známé pod názvem „Ve žlebích“. V létě roku 1923 byla pastvina rozrušena kvůli získání kamenité závázky. Práce odhalily částečně zetlenou kostru a několik zdobených i nezdobených střepů. Kostra ležela v hloubce cca 70 cm, obličejem k východu. Vedle hrobu se nacházel další pohřbený jedinec. V popisu stojí, že jde o dospělejší dítě (juvenus II), jelikož byly stále patrné mléčné zuby. Orientace pohřbeného se shodovala s první kostrou. Kromě

kosterních pozůstatků se v hrobě nacházely železný nožík (cca 9 cm) a několik střepů (*Želízko 1925, 215*).

29. Zubčice, okres Český Krumlov

Obec se nachází přibližně 8 km východně od Českého Krumlova. První písemná zmínka o Zubčicích pochází z roku 1358 (*Profous - Svoboda 1967, 788*), ale archeologické bádání dokládá starší osídlení.

K nálezů lidských kostí došlo během hloubení výkopu pro elektrický kabel u domu čp. 59 v Zubčicích. Na podzim 2006 proběhl v místě nálezů záchranný archeologický výzkum. Dům se nachází na severozápadním okraji historického centra obce, cca 40 m od místa, kde byl v roce 1998 náhodně objeven soubor raně středověké keramiky (*Effenberková 2001*). Při výzkumu byla vytyčena sonda 2 x 2,5 metru (obr. 68). V hloubce 15 cm bylo patrné kamenné obložení tvořené malými až středně velkými lomovými kameny. Kvůli dřívějším stavebním zásahům nebylo možné stanovit původní tvar a rozměry konstrukce. Znatelná byla pouze délka 220 cm a mocnost obložení - 30 cm. V obložení se nacházely zlomky tuhé keramiky a část kamenné zrnitky (cca 60 cm od lebky). Jedinec ležel v hrobové jámě v natažené poloze na zádech s orientací jihozápad-severovýchod. Antropologický rozbor přisoudil ostatky dospělé ženě ve věku 30 - 50 let. Po porovnání nálezů s dalšími raně středověkými soubory z regionu byl kostrový hrob zařazen do mladší doby hradištní. Vzhledem k výskytu zatím jen jednoho hrobu nelze hovořit o pohřebišti. Jeho existenci mohou potvrdit či vyvrátit až další výzkumy (*Havlice 2007, 411 - 413*).

7. 3. 2. Soupis lokalit se spornými nálezy

30. Bubovice, okres Příbram

Vesnice Bubovice se nachází cca 2,5 km jihozápadně od města Březnice, prvně byla zmiňována roku 1350 (*Profous 1947, 195 - 196*). Záznamy o nálezech jsou velice sporé. Starší zmínka pochází od B. Dubského (1949), týká se ale žárového hrobu odkrytého v prostoru kamenného lomu. Zde však byly získány i další „primitivní“ střepy doby hradištní. Patrně pocházejí ze starší fáze tohoto období (*Dubský 1949, 668*). Mladší zmínka hovoří o nálezů bronzové záušnice v oblasti východně od kostela sv. Václava, která je uložena v soukromé sbírce (*Fröhlich 1993, 41*).

31. Čimelice, okres Písek

Obec Čimelice se nachází cca 18 km severně od Písku. První písemné zmínky o Čimelicích jsou až z roku 1455 (*Profous 1947, 309*). Zato archeologické nálezy dokládají osídlení oblasti již v mladém paleolitu. Rozsáhlejší kolonizace nastala až v době železné, kdy na návrší Hrad u Brd vzniklo hradiště trvajícím až do středního laténu. V průběhu 9. - 11. století probíhalo postupné osídlení okolí Čimelic Slovany (*Toman 2000, 8 - 10*).

Pravděpodobně v roce 1964 našel František Kašpar při kopání základů na pozemku domu čp. 236 dvě bronzové esovité záušnice a kosti, jež se nezachovaly. Předměty se nacházejí u nálezce (*Fröhlich 1997, 20*).

32. Chýnov, okres Tábor

Město Chýnov se nachází zhruba 10 km východně od Tábora. Prvně byl Chýnov zmiňován k roku 981 v Kosmově kronice české spolu s Netolicemi a Doudleby jako pomezími hrady panství knížete Slavníka. Křižovaly se zde 2 důležité cesty, jedna spojovala jižní Čechy s Moravou, druhá zajišťovala spojení Doudlebska s charvátskoziličskou doménou Slavníkovců (*Prášek - Kohout 2011, 3*). Po vyvraždění slavníkovského rodu přešel Chýnov do držení Přemyslovců (*Prášek 1991, 3; Čtverák - Lutovský a kol. 2003, 116*).

Raně středověké hradiště se nacházelo v areálu dnešního zámku na ostrohu nad Chýnovským potokem (obr. 69) a do nedávna bylo známo jen z písemných pramenů (*Krajíc 2010, 157*). Z povrchových nálezů pochází nevelké množství keramických zlomků datovaných do 11. a 12. století (*Lutovský 2001, 106*). V roce 2007 proběhl záchranný archeologický výzkum vyvolaný přístavbou Domova důchodců v areálu bývalého zámku. Výzkum odhalil relikty vrcholně středověké architektury a z kulturních vrstev pochází množství keramických zlomků, dokládajících mladohradištní osídlení (*Krajíc 2010, 162*).

J. L. Píč (*1909, 335*) se zmiňuje o nálezech z Chýnova u Tábora, které se toho času nacházely v muzeu v Kutné Hoře. Jednalo se o 1 větší, 2 menší a 1 rozvinutý esovitý kroužek (zřejmě záušnice) a perlu, pravděpodobně skleněnou. Bližší informace

vedeny nebyly. M. Lutovský (2011, 109) se zmiňuje o esovitých záušnicích většího průměru z blíže nelokalizovaných kostrových hrobů.

33. Kadešice, okres Klatovy

Kadešice jsou jednou z vesnic spadajících pod správu obce Žihobce, ležící cca 8 km východně od Sušice. Známa historie Kadešic se píše až od roku 1372 (*Profous 1949, 179*). Podle ústního sdělení V. Špičky z Čimic z roku 1973 měly být během 2. světové války nalezeny hroby s kroužky. Přesná poloha lokality dnes již není známá. Nálezy se nedochovaly, ale podle jejich přibližného popisu se mohlo jednat o slovanské esovité záušnice. Kadešice se prvně připomínají k roku 1372, ověřený nález by posunul počátek dějin obce do starší minulosti (*Beneš 1980, 35*).

34. Kašperské Hory, okres Klatovy

Město se nachází necelých 16 km jižně od Sušice. V roce 1928 hledali Kašperskohorští pod dlažbou hřbitovního kostela sv. Mikuláše hrob kněze, vyobrazeného na nástěnné malbě z roku 1330. Výkop zachytil velmi mladé pohřby a i s výbavou. Mezi nalezeným souborem však byla také deformovaná bronzová esovitá záušnice s roztepanou a žlábkovanou esovitou kličkou, patrně pocházela z rozrušeného hrobu. Předmět byl z místní muzejní sbírky odcizen a v původní publikaci dekor patrný není, proto byl na vyobrazení volně doplněn. Nález dovoluje předpokládat, že gotickému kostelu (z doby kolem roku 1330) předcházela starší románská stavba, která mohla podle časového zařazení záušnice plnit funkci pohřebního kostela nejpozději na konci 12. století (*Beneš 1980, 35 - 36*).

35. Srní, okres Klatovy

Obec Srní se nachází přibližně 4 km jihozápadně od Rejštejna v okrese Klatovy. Ve 30. letech 20. století byla při kácení lesa proti Čeňkově Pile nalezena keramická nádoba, klasifikována jako pohřební výbava. Nádoba má hrncovitý tvar s vytaženým a šikmo seříznutým okrajem. Výzdoba je provedena jednoduchým rydlem a vykazuje mladohradištní charakter. Pokud jde o pohřební nádobu, mohla by pocházet nejvýše z počátku 11. století (*Beneš 1980, 34 - 35*).

36. Svatá Maří, okres Prachatice

Obec se nachází 4 km severovýchodně od městečka Vimperk v okrese Prachatice. Nejstarší písemné prameny pocházejí z období vrcholného středověku (1352 - 1399: *Profous 1951, 24*).

Na hřbitově u kostela sv. Maří Magdaleny byla nalezena bronzová esovitá záušnice. Nález pocházel z roku 1850 a jeho dnešní uložení není známo. Předmět zřejmě náleží do mladší doby hradištní (*Parkman 2003, 137*).

8. Diskuze

Patříčný význam pro formování představy vývoje středověkých pohřbišť a jejich návaznost na raně středověké nekropole měl dlouholetý výzkum B. Nechvátala v Radomyšli a výzkum M. Šolleho u rotundy sv. Petra a Pavla a u kostela Panny Marie na hradišti Budeč. Výsledky však publikovali se značným časovým odstupem (počátek 90. let 20. století). Metodické základy, které výše zmínění badatelé položili, nebyly nadále rozvíjeny. Výsledky z dalších rozsáhlých výzkumů nebyly dodnes zpracovány a publikovány, a jejich přínos k poznání vývoje pohřebního ritu nelze pokládat za patříčný. Na konci 20. století i v současné době neuspokojivý stav výzkumů přetrvává. Většinu archeologických výzkumů tvoří drobné záchranné akce. Podstatná část stavebních zásahů na středověkých pohřebištích je vyvolána rekonstrukcemi kostelů, zejména výkopy pro kanalizaci a drenážními rýhami pro vysušení zdiva. Zanedbatelné nejsou ani stavební akce v intravilánech měst zasahující do prostoru zaniklých hřbitovů. Tento typ výzkumů umožňuje dokumentaci v řádu jednotek, maximálně desítek hrobů. Výjimečně jsou odkrývány plochy obsahující stovky hrobů. Většina publikací o výzkumech má ráz předběžné zprávy, odborný záměr a zvolená metodiky tak nejsou představovány v potřebných detailech. Velké rozdíly se vyskytují také v kvalitě provedení výzkumu a způsobech dokumentace (*Čechura 2010, 111 - 113*).

Do přehledu bylo zařazeno celkem 36 lokalit z jižních Čech. Tento soubor zahrnuje 29 pohřbišť, včetně 2 lokalit s výskytem pouze jednoho pohřbeného jedince, a 7 lokality se spornými nálezy, kde je pohřební areál na základě dílčích poznatků pouze předpokládán. Čtyři pohřbiště existovala již ve starším období, nelze však u nich vyloučit kontinuitu pohřbívání až do mladší doby hradištní, přesto je nutné na ně pohlížet s patříčnou mírou kritiky. Přibližně u 4 lokalit nebyla uvedena žádná datace, k

jejich zařazení mezi pohřebiště mladší doby hradištní naznačuje přítomnost záušnic větších rozměrů či sídelní aktivita z téže doby. V soupisu tak zbývá 19 pohřebišť, které bez větších pochybností náleží do mladší doby hradištní a dále 2 lokality, jež jsou kladeny spíše do pozdního období, ale opět u nich nelze vyloučit kontinuitu pohřbívání z mladohradištního období.

Studium podoby a proměn pohřebního ritu je zásadně omezeno nedostatkem kvalitně zkoumaných a publikovaných náleзовých souborů (*Čechura 2010, 114*). Proměnnou v kultuře se archeologie zabývá již dlouhá desetiletí a v oblasti funerálních zvyklostí v evropském mladším pravěku a raném středověku promítnutých v archeologických pramenech zaznamenává relativně časté změny. Nejvýraznější proměna v zacházení s mrtvým lidským tělem se uskutečnila v raném středověku, kdy bylo upouštěno od žárového pohřbívání a přecházelo se k inhumaci, která se stala výlučnou formou pohřebního ritu (*Štefan 2007, 805*).

Počátky užívání inhumace v českém prostředí jsou kladeny na přelom 8. a 9. století. Toto přejímané datování pramení v časovém zařazení keramiky pocházející z kostrových hrobů na plochých pohřebištích ve středních Čechách nebo ve východočeských a jihočeských mohylách. Podle rozboru Nadi Profantové se kostrové pohřbívání prosazuje v Čechách během prvních dvou třetin 9. století, v první polovině se téměř nevyskytuje (*Bubeník a kol. 1998, 123*). S postupným vzestupem křesťanské víry a doznívajícím pohanstvím jsou spojeny další změny a to v ukládání zemřelých do plochých hrobů a v uspořádání hřbitovů. Běžně rozšířeným typem byla tzv. řadová pohřebiště, která se do poloviny 10. století objevila i ve venkovském prostředí (*Beranová - Lutovský 2009, 259*). V prvních desetiletích 11. století bývaly venkovské hřbitovy ve volném terénu postupně opouštěny, některé však trvaly o něco déle (*Krumphanzlová 1974, 38*). Vliv církve se projevil jednak přesunem hřbitovů do blízkosti sakrální stavby, jednak změnou ukládání zemřelých nad sebe - tzv. etážová pohřebiště. Počátkem 12. století se stalo výlučnou formou pohřebišť (*Beranová - Lutovský 2009, 259 - 360*).

Charakter uspořádání na všech jihočeských mladohradištních pohřebištích není možné vzhledem k nedostatečným informacím obecně hodnotit. V některých případech bylo nalezeno málo kosterních pozůstatků pro stanovení systému ukládání nebo se o něm prameny nezmiňují. Ale u početnějších nekropolí lze hovořit o řadovém

uspořádání, pouze na pohřebištích v Milevsku, Radomyšli a ve Strakonících byla prokázána i další fáze pohřbívání - tzv. etážové pohřbívání. Většina nekropolí byla odkryta poblíž současných kostelů (Tabulka 3), tato skutečnost však nevyovídá o návaznosti pohřebiště na sakrální stavbu, jelikož jí většinou předcházelo. Další archeologické výzkumy pohřebišť probíhaly v zástavbě města/obce nebo ve volné krajině, případně místo odkryvu není známo. Konkrétnější lokalizaci nabízejí Netolice, kde se raně středověké pohřebiště nachází na akropoli hradiště Na Jánů u zaniklého kostela, dále pohřebiště ve Strakonících lokalizované v areálu místního hradu a v neposlední řadě pohřebiště ve Volyni, které bylo objeveno v suterénu tvrze, kde se v současné době nachází městské muzeum.

Na raně středověkých pohřebištích převažovala poloha zemřelých v natažené poloze na zádech a v orientaci západ - východ (*Krumphanzlová 1966, 326; Čechura 2010, 114*). Natažená poloha převládala i v případě jihočeských pohřebišť, pokrčení dolních končetin se vyskytlo na nekropoli v Radomyšli a bylo považováno za protivampyrický zásah. Orientace hrobů byla zmíněna pouze u 17 lokalit, z toho na 10 pohřebištích převládal směr západ-východ, pouze na 2 lokalitách (Mirovice, Šebířov) byla opačná orientace východ-západ, další 2 pohřebiště (Netolice, Zubčice) vykazovala směr jihozápad-severovýchod. Na pohřebišti v Sušici zaujímaly hroby polohu sever-jih, ta se vyskytovala při důležitých cestách a je považována za cizí prvek (*Krumphanzlová 1966, 326*). Lokalita v Bělčicích nabídla k bádání pouze 4 hroby, ale z hlediska orientace se zde vyskytl zajímavý jev. Dva hroby považované dle výbavy za ženské ležely hlavou k západu, dva mužské hroby (opět dle hrobové výbavy) naopak k východu. Uložení zemřelých ovlivnilo pravděpodobně jejich pohlaví. Tento jev byl zaznamenán jak v nejmladších kostrových pohřbech do mohyl, tak na některých plochých pohřebištích: Hořejany, Tušovice (*Lutovský 2011, 49*). Spolu s Bělčicemi patří zmíněné lokality mezi starší pohřebiště. V případě pohřebiště v Hořejanech byla dle zmínky v literatuře orientace nejednotná.

Charakter pohřebiště udává systém uspořádání hrobů, které mohou být viditelně vymezeny. Ať už se jedná o povrchové označení: náhrobní deska, nebo o úpravu pod povrchem: hrobová jáma.

Monolitní kamenné bloky se nacházejí většinou na vesnických řadových hřbitovech, dále se objevují na hřbitovech s kostely: nejstarší jsou datovány na přelom

10. a 11. století a do první poloviny 11. století. Z morfologického hlediska v českém prostředí převažují náhrobní kameny hrubě odlomené, amorfni bez výzdoby (vzácně se objevují symboly ve formě vtesaného křížku), kryjící pouze hrobovou jámu a svou velikostí ji nepřesahující. (*Nechvátal 1999, 132 - 133*). V jižních Čechách je výskyt kamenný desek zaznamenán na 5 pohřebištích: Konětopy-Brod, Netolice, Putim Radomyšl a Volyně. Přičemž lokalita Konětopy-Brod byla započítána pouze na základě zmínky v literatuře o kamenné stéle se symbolem křížku, která se však nedochovala. Nejpočetnější soubor náhrobníků nabídla nekropole v Radomyšli: celkem 52 kusů, z nichž 7 bylo označeno značkami. Kromě obvykle vtesaného křížku se objevuje především střela, luk a šíp. Představují unikátní motivy, které se na ostatních pohřebištích s náhrobními deskami do té doby nevyskytly (*Nechvátal 1999, 135*).

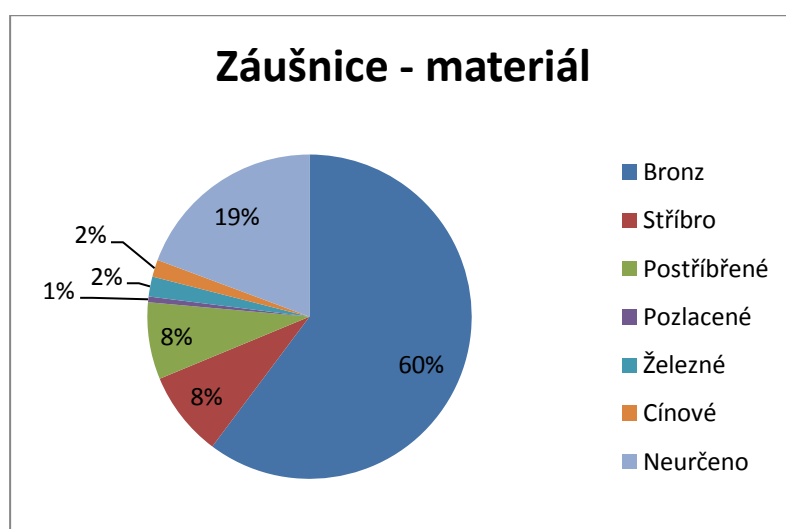
Základní sledovatelná úprava hrobové jámy má podobu obložení: kamenného či dřevěného. Obložení hrobové jámy kameny se nevyskytovalo pravidelně, prokazatelné bylo pouze na 8 lokalitách: Drouzetice, Netolice, Radětice, Radomyšl, Strakonice, Tušovice a Zubčice. Z celého souboru patří zmíněná pohřebiště k těm větším, pouze Zubčice disponují jen jedním hrobem. Přímé doklady rakve jsou vzhledem k půdním podmínkám i intenzivnímu pohřbívání na středověkých hřbitovech výjimečné (*Čechura 2010, 115*). Fragments dřeva se nacházely v hrobech na 7 nekropolích: Milevsko, Netolice, Radětice, Radomyšl, Řesanice, Šebířov a Volyně. Zesnulý také mohl být pohřben v běžném oděvu nebo zavinitý v plátně (*Čechura 2010, 115*).

V průběhu mladohradištního období docházelo k úbytku hrobového inventáře, respektive k změně jeho složení. Příčiny byly hledány v šířícím se křesťanství, církevní normativní prameny však neobsahují žádné přímé zákazy ukládání hrobových přídavek (*Čechura 2010, 115*). Ve druhé polovině 10. století postupně z výbavy mizí keramické nádoby i vědra. Přetrvávají šperky, předměty denní potřeby a v některých případech také nože (*Beranová - Lutovský 2009, 259*). Tomuto poznatku odpovídá i nálezový soubor ze zkoumaných pohřebišť.

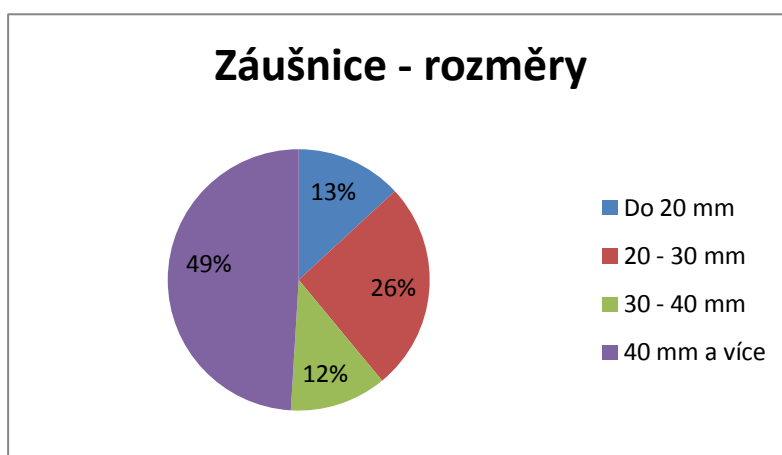
Torza keramických nádob byla objevena v několika málo exemplářích na 8 lokalitách: Bělčice, Radětice, Radomyšl, Řesanice, Srní, Sušice, Tušovice a Volyně. Z některých keramických zlomků bylo možné později sestavit nádoby jako v případě Řesanice, kde byly střepy nacházeny na ploše pohřebiště i v zásypech hrobů po celou dobu výzkumu. Mezi nádobami převládal hrncovitý tvar, převážně šedohnědého

materiálu s rozdílnou hrubostí, ve výzdobě se nejčastěji vyskytovala jednoduchá nebo násobná vlnovka. Ojediněle se objevila tuhá keramika, přestože je pro oblast jižních Čech charakteristická a od počátku 10. století se šíří severním směrem (*Krumphanzlová 1974, 90*).

Typickým šperkem mladohradištního období je esovitá záušnice, která prodělává vývoj od drobných tenkých forem z druhé poloviny 10. století po velké záušnice o průměru až 70 mm (*Měřínský 1997, 88*). Esovité záušnice se objevovaly téměř na všech pohřebištích mimo: Kocelovic, Sepekova, Zechovic, Zubčic a lokality Srní. Nejběžnějším materiálem pro výrobu byl bronz, vyskytly se také stříbrné nebo postříbřené záušnice, ojediněle pozlacené. Výjimečně tvořily hrobový inventář také záušnice železné a cínové (Graf 1). Nálezy z mladších archeologických výzkumů (cca od druhé poloviny 20. století) byly často porovnávány a datovány podle souboru z Radomyšle, protože materiál, získaný během všech sezón, přispěl k morfologii, typologii a chronologii esovitých záušnic a prstenů (*Nechvátal 1997, 61*). Dětské kroužky se v tomto období pohybují v rozmezí 20 - 30 mm, dospělé 40 - 60 mm. Vzácněji se objevují i rozměry 80 - 90 mm (*Nechvátal 1999, 49*). Na základě tohoto systému bylo zjištěno, že na jihočeských pohřebištích se vyskytovaly záušnice převážně větších rozměrů (40 mm a více), následované záušnicemi o průměru v rozmezí 20 - 30 mm (Graf 2).

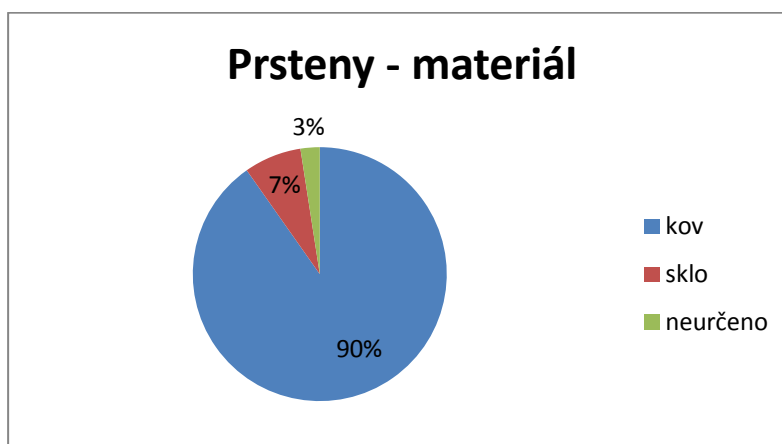

Graf 1: Záušnice - materiál (celkový počet 352 kusů).

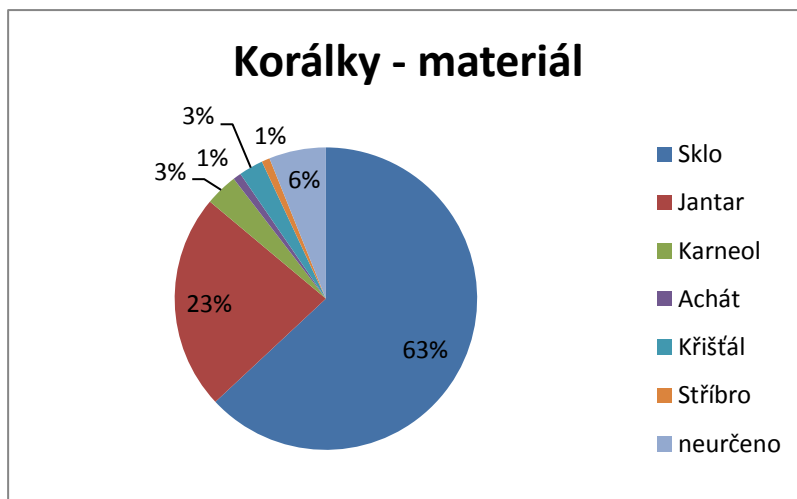
Graf 2: Záušnice - rozměry (celkový počet 259 kusů).

Prsteny lze obecně rozlišit podle materiálu (Graf 3), v souboru čítajícím 41 kusů jsou zastoupeny prsteny bronzové (37 kusů) a skleněné (3 kusy), blíže neurčitelný byl jen 1 exemplář. První skupina byla zastoupena na lokalitách: Doudleby, Chřešťovice, Radětice, Radomyšl, Řesanice, Strakonice a Šebířov. Skleněné prsteny byly nalezeny pouze na pohřebišti v Radomyšli a v Putimi.

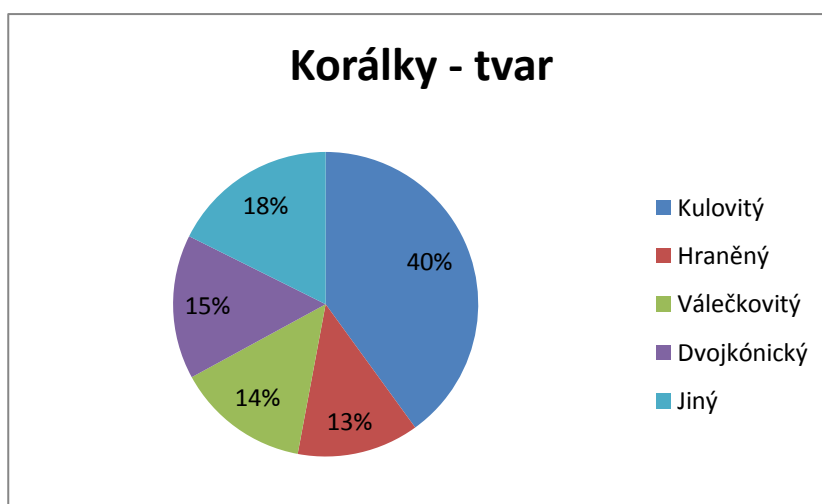

Graf 3: Prsteny - materiál (celkový počet 41 kusů).

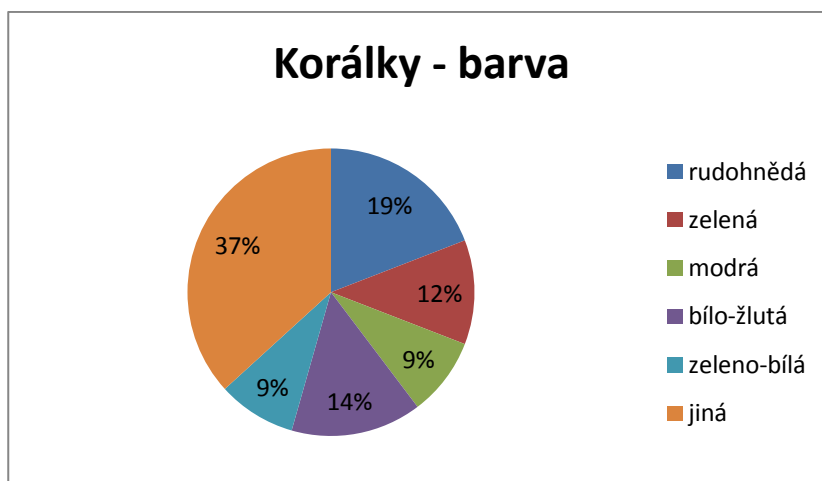
Další šperk zastoupený především v ženských hrobech představuje náhrdelník ze skleněných či jantarových korálek (Graf 4). Na 12 lokalitách byl zaznamenán nález koliéru nebo samostatných korálek. Skleněné perly měly povětšinou kulovitý tvar (Graf 5) a žlutobílé či zelené zbarvení, jantarové korále se vyskytovaly v hraněném nebo dvojkónickém tvar (Graf 6).

Graf 4: Korálky - materiál (celkový počet 230 kusů).

Graf 5: Korálky - tvar (celkový počet 91 kusů).

Graf 6: Korálky - barva (celkový počet 73 kusů).

V jednom jediném případě byla nalezena náušnice složitějšího provedení. Její výskyt je pro mladohradištní období ojedinělý a vzhledem ke staršímu původu pohřebiště (Hořejany) je pravděpodobné, že pochází ze staršího období.

Další předmět, který se v hrobech mladší doby hradištní už příliš nevyskytuje, představuje dřevěné vědérko. Dochovávají se z něj pouze železná kování, jež byla objevena v Radeticích a Řesanících. Další výskyt je zaznamenán z Kocelovic, ale dokládá jej pouhá zmínka v literatuře.

Převážně mužskou výbavu představují železné nože, mohou však doprovázet i ženský pohřeb, jak naznačuje kovový předmět v hrobě č. 24 v Radeticích. Nález o délce necelých 6 cm byl interpretován jako malý nožík. Na pohřebišti bylo nalezeno více exemplářů nožů, nacházely se již v mužských nebo dětských hrobech. Dalšími pohřebišti s výskytem železných nožů jsou Bělčice, Řesanice, Volyně a Zechovice. Radětice jsou zároveň jediné pohřebiště, kde byl učiněn nález ocílky a celkem 3 pazourků. V nálezovém fondu radětického pohřebiště se nalézá zlomek železného předmětu, kterým je pravděpodobně přezka. Dva prokazatelnější exempláře přezek pocházejí z Práchně.

Důležitým nálezem, jenž napomáhá k přibližnému datování lokality či nálezu, je mince. Záměrně vložená mince do hrobu je označována jako „obolus mrtvých“. V raně středověkých Čechách se tento zvyk uplatňoval v nevelkém časovém odstupu od začátku přemyslovského mincování. Největší obliby dosáhl zvyk v druhé polovině 11. století a podle dnešní evidence mincí sahá až do průběhu 12. - 13. století (*Bartošková 2013, 129 - 130*). Hrobový inventář tvořily mince na 6 pohřebištích: Konětopy-Brod, Milevsko, Radomyšl, Sepekov, Strakonice a Sušice. Jedná se o denáry těchto panovníků: Vratislava II., Břetislava II., Bořivoje II., Vladislava I., Soběslava I. a Vladislava II; postihují tedy přibližně období 1061 - 1173.

Následující nálezy se objevily na pohřebištích jen v několika málo případech a o to více je jejich výskyt zajímavější. Železné hřeby se nacházely v hrobech na pohřebišti v Řesanících, Šebířově a ve Volyni. Protože byly na těchto lokalitách přítomny fragmenty dřeva, lze uvažovat o konstrukčních prvcích rakve. Ojedinělý nález svého druhu v jižních Čechách představují pérové nůžky. Celkem ve 3 exemplářích se vyskytovaly na hradišti Na Jáně v Netolicích, pouze jedny pocházejí z hrobu muže.

Jejich význam je diskutabilní, mohly odkazovat na řemeslo pochovaného (ovčák) nebo symbolicky poukazovat na jeho význam (pastýř). Pohřebiště v Netolicích nabízí další zajímavý nález a to pozůstatky kožených bot, pravděpodobně zdobených nití. Fragment koženého pásku pochází z Řesanic, podle dostupných informací na něm byla zavěšena minimálně jedna záušnice.

Tvrz ve Volyni nabídla při odkryvu pohřebiště celkem 3 předměty, které se nevyskytly v žádném nálezovém souboru mladohradištních pohřebišť v jižních Čechách. Prvním je trojboký železný zámek, který doprovázel celkem 2 pohřby. Druhý předmět představuje bronzová jehlice, jejíž pozůstatky byly nalezeny ve dvou hrobech. Ve stejných hrobech jako se nacházely železné zámky, byl přítomen i třetí předmět - plochý kamenný křížek.

Část kamenné zrnětky byla obsažena v zásypu hrobu v Zubčicích, její souvislost s pohřbem ale nebyla prokázána.

Lokalita	Lokalizace	Převažující orientace	Keramika		Šperky				Kovové předměty					Kamenné předměty	Organický materiál	Jiný předmět	
			Nádoby	Střepy	Záušnice	Prsten		Korálky	Mince	Nůž	Kování věder	Hřeby	Přezky				Jiné
						Kovový	Skleněný										
Bělčice	zástavba		x		x			x		x				háček			
Doudleby	u současného kostela			x	x	x											
Droužetice	při cestě	Z-V		x	x			x									
Hořejany	při cestě				x			x									náušnice
Chelčice	u současného kostela	Z-V			x												
Chřešťovice	u současného kostela				x	x											
Kocelovice	v krajině										x						
Konětopy-Brod	při cestě	Z-V		x	x			x	x					struska	náhrobek		
Milevsko	areál kláštera	Z-V		x	x				x								
Mírovice	u současného kostela	V-Z			x												
Nákkří	u současného kostela			x	x												
Netolice	na hradišti	JZ-SV		x	x									pružinové nůžky	náhrobky	kožené boty	
Putim	u současného kostela			x	x		x	x							náhrobky		
Radětice	pískovna	Z-V	x	x	x	x		x		x	x		?	ocílka	pazourky	x	
Radkov	u současného kostela			x	x												
Radomyšl	u současného kostela	Z-V	x	x	x	x	x	x	x					spona, vázičkovitý přívěsek, kovové kroužky	náhrobky	x	skleněné kroužky
Řesanice	centrum obce/písečník	Z-V	x	x	x	x		x		x	x	x		řetízek (?)		kožený pásek	
Sepekov	v obci								x								

Stožice	v krajině				x												
Strakonice	areál hradu	Z-V		x	x	x			x					železné kroužky			
Sušice	zástavba	J-S	x	x	x			x	x					bronzová udidla			
Šebířov	zástavba	V-Z			x	x		x				x				x	
Tušovice ²²	v krajině	Z-V	x		x												
Velké Hydčice (Prácheň)	u současného kostela				x								x				
Vodňany	u současného kostela				x												
Volyně	zástavba	Z-V	x	x	x			x		x		x		bronzové jehlice, železné zámky	náhrobky, malé křížky	tkanina	
Zalužany	v obci				x			x						bronzové kroužky			
Zechovice	v krajině			x						x							
Zubčice	zástavba	JZ-SV		x											část znotěrky		
Bubovice	u současného kostela			x	x												
Čimelice	zástavba				x												
Chýnov ²³	neupřesněno				x			x									
Kadešice	neupřesněno				x												
Kašperské Hory	u současného kostela				x												
Srní	v krajině		x														
Svatá Maří	u současného kostela				x												

Tabulka 3: Lokality a nálezy. Písmenem „x“ jsou označeny pozitivní nálezy, slovem jsou vypsány některé významnější předměty.

²² Zařazeny pouze ploché kostrové hroby.

²³ Na základě zmínek ve starší literatuře.

9. Závěr

Cílem bakalářské práce bylo předložit soupis mladohradištních pohřebišť v jižních Čechách. Veškeré informace byly získány z dostupné literatury a dalších pramenů a následně vyhodnoceny a porovnány s poznatky o pohřebním ritu v mladší době hradištní na území České republiky, s opodstatněným zaměřením na oblast Čech. V přehledu bylo uvedeno celkem 36 lokalit, z nichž přibližně 19 je možné datovat do mladší doby hradištní, u zbylých 17 existují jisté pochybnosti. Potřebné informace by mohly přinést revizní systematické výzkumy, bohužel ve většině případů to již není možné a je nutné se spoléhat na skromnou dokumentaci či starší zmínky v literatuře. A právě přejímání informací může vést k mylným interpretacím. Přibližně u poloviny lokalit nebylo možné nálezy dohledat nebo ověřit jejich existenci v muzejních sbírkách. Získané poznatky nelze aplikovat na celek jako takový, pouze je možné konstatovat převládající prvky a to zejména na pohřebišťích s větším počtem hrobů. Pohřební ritus mladohradištního období v jižních Čechách odpovídá z větší části poznatkům o způsobu pohřbívání na území České republiky, především v Čechách. Přebývá tedy řadové uspořádání pohřebišť a orientace zemřelých západ-východ. Některé hroby vykazovaly kamenné či dřevěné obložení typické pro mladší hradištní období. Označení hrobu na povrchu kamennou deskou se vyskytovalo přibližně na 5 pohřebišťích, největší počet (celkem 52 kusů) byl registrován v Radomyšli. Hrobová výbava odpovídala taktéž obecným poznatkům. V menší míře byly nacházeny „celistvé“ nádoby a dřevěná vědérka. Z nálezů převažovaly bronzové esovitě záušnice středních i větších rozměrů, dalšími šperky hrobového inventáře byly kovové i skleněné prsteny a náhrdelníky z jantarových a skleněných korálků. Sporadicky se v hrobové výbavě objevoval železný nůž a také mince ve významu „obolu mrtvých“. Ani ojedinělé nálezy nevybočují z charakteru pohřebních zvyků raného středověku. Jižní Čechy byly okrajovou oblastí s řidším osídlením, i tyto faktory měly svým způsobem vliv na charakter pohřebního ritu.

10. Literatura

Bartošková, A. 2013: Obolus mrtvých a jeho význam pro datování archeologických pramenů, Archaeologia historica 38, 129 - 138.

Baštýř, J. - Trantina, V. - Vostarek, J. 2001: Milín: 900 let na Zlaté stezce. Historie osad na Milínsku. Milín.

Beneš, A. 1980: Horní Pootaví v pravěku a na počátku dějin podle archeologických pramenů. In: Sborník vlastivědných prací o Šumavě k 650. výročí města Kašperské Hory. Kašperské Hory, 7 - 58.

Beneš, A. - Michálek, J. - Zavřel, P. 1999: Archeologické nemovité památky okresu České Budějovice. Díl II., Atlas. Praha.

Beneš, J. - Hrubý, P. 2001: Archeologický výzkum hradiště Na Jánu v Netolicích, okres Prachatice. 1. etapa v roce 2000, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 14, 243 - 258.

Beneš, J. - Parkman, M. - Pták, M. - Šálková, T. 2010: Archeologický výzkum raně středověkého hradiště Na Jánu v Netolicích a objev zaniklé církevní architektury, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 23, 191 - 204.

Beneš, J. - Pták, M. - Dobisíková, M. - Hojerová, H. - Houfková, P. - Kutílková, P. - Parkman, M. - Šálková, T. - Žďárský, E. 2012: Výzkum hradiště Na Jánu v Netolicích v krajinných, antropologických, genetických a artefaktuálních souvislostech: zpráva za sezónu 2011, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 25, 265 - 277.

Beranová, M. 1979: Pohřebiště z mladší doby hradištní v Chotětově, okr. Mladá Boleslav, Archeologické rozhledy XXXI, 304 - 307.

Beranová, M. 2000: Slované. Praha.

Beranová, M. - Lutovský, M. 2009: Slované v Čechách. Archeologie 6. - 12. století. Praha.

Blajerová, M. 2000: Radomyšl: naleziště významného středověkého pohřebiště, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 13, 112 - 141.

Blajerová, M. - Nechvátal, B. 1990: Demografie mladohradištního pohřebiště v Radomyšli u Strakonice a některé poznatky z antropologického výzkumu, Archaeologia historica 15, 457 - 473.

- Boháčová, I. 2003: Pohřbívání. In: Boháčová, I. (ed.): Stará Boleslav. Přemyslovské hradiště v raném středověku. Mediaevalia archaeologica 5. Praha, 221 - 226.*
- Borkovský, I. 1939: Skrčené pohřby doby knížecí v Čechách, Památky archeologické 41, 134 - 139.*
- Braun, P. - Klápště, J. 1978: O archeologickém studiu Práchně a jejího zázemí, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 15, 91 - 93.*
- Břicháček, P. 1992: Příspěvek k datování železných záušnic velkých rozměrů, Sborník západočeského muzea v Plzni, řada Historie VIII, 178 - 181.*
- Břicháček, P. 1995: Výzkumy v Čechách 1990 - 1992, Praha.*
- Břicháček, P. 1998: Výzkumy v Čechách 1996 - 1997, Praha.*
- Břicháček, P. 2003: Výzkumy v Čechách 2000, Praha.*
- Břicháček, P. 2007: Nebe a peklo na zemi. Románské a raně gotické dlaždice z milevského premonstrátského kláštera. Milevsko.*
- Břicháček, P. 2009: Archeologický výzkum jádra premonstrátského kláštera v Milevsku (okr. Písek). In: Mašek, M. - Sommer, P. - Žemlička, J. (edd.): Vladislav II. Druhý český král z Přemyslova rodu. K 850. výročí jeho korunovace. Praha, 91 - 106.*
- Bubeník, J. - Pleinerová, I. - Profantová, N. 1998: Od počátků hradišť k počátkům přemyslovského státu, Památky archeologické 99, 104 - 145.*
- Buchvaldek, M. - Sláma, J. - Zeman, J. 1978: Slovanské hradiště u Kozárovic, Praehistorica 6, Praha.*
- Cach, F. 1972: Nejstarší české mince II. České a moravské denáry od mincovní reformy Břetislava I. do doby brakteátové. Praha.*
- Cibulka, J. 1934: Václavova rotunda svatého Víta. In: Svatováclavský sborník I. Kniže Václav Svatý a jeho doba. Praha, 230 - 685.*
- Čechura, M. 2010: Pohřební ritus ve středověku a novověku ve světle archeologického a antropologického výzkumu, Archaeologia historica 35, 111 - 120.*
- Čtverák, V. - Lutovský, M. - Slabina, M. - Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.*
- Demek, J. - Mackovčín, P. (edd.) 2011: Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny. Brno.*

- Dubová, M. 1990: Příspěvek k počátkům slovanského osídlení Plzeňska. Příspěvky k archeologii západních Čech, Zprávy Československé společnosti archeologické. Supplementum 11, 28 - 54.*
- Drda, P. - Košnar, L. 1976: Stříbrný náramek skandinávského typu z Čech, Archeologické rozhledy XXVIII, 188 - 192.*
- Dubský, B. 1924 - 1925: Pohřebiště z první doby křesťanské u Droužetic na Strakonicku, Památky archeologické 34, 210.*
- Dubský, B. 1949: Pravěk jižních Čech. Blatná.*
- Effenberková, P. 2001: Nález raně středověké keramiky ze Zubčic, okr Český Krumlov, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 14, 259 - 268.*
- Eisner, J. 1966: Rukověť slovanské archeologie. Počátky Slovanů a jejich kultury. Praha.*
- Fridrich, J. 1968: Nález slovanského kostrového hrobu v Sušici, o. Klatovy. Archeologické rozhledy XX, 87 - 91.*
- Friedrich, G. 1904 - 1907: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I. Pragae.*
- Fröhlich, J. 1985: Nález denáru na pohřebišti ve Strakonících, Výběr 22, 319 - 320.*
- Fröhlich, J. 1992: Kocelovice v pravěku a době slovanské. In Kocelovice. Blatná, 5 - 7.*
- Fröhlich, J. 1993: Pravěké a slovanské osídlení povodí Skalice, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 8, 35 - 48.*
- Fröhlich, J. 1997: Písecko v zrcadle archeologie. Písek.*
- Fröhlich, J. - Lutovský, M. - Jiřík, J. 2008: Raně středověké osídlení podél středního toku Vltavy, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 21, 219 - 246.*
- Fröhlich, J. - Lutovský, M. - Parkman, M. 2002: Raně středověké osídlení v Písku a jeho okolí, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 15, 117 - 138.*
- Frolík, J. 1983: K počátkům Chrudimi, Archeologické rozhledy XXXV, 517 - 539.*
- Frolíková-Kalischová, D. 1999: Mladohradištní pohřebiště v Drahanovicích (okr. Olomouc), Archeologické rozhledy LI, 317 - 334.*

- Havlice, J. 2007: Nález raně středověkého hrobu ze Zubčic u Českého Krumlova, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 20, 411 - 416.*
- Hejna, A. 1979: Tvrz ve Volyni, její sídlištní a stavební vývoj. Příspěvek k počátkům historického osídlení Volyně a Volyňska. Volyně.*
- Hejna, A. 1985: Archeologický průzkum v areálu hradu ve Strakonici, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 2, 75 - 93.*
- Hejna, A. 1986: Archeologický výzkum v areálu tvrze ve Volyni, okres Strakonice, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 3, 105 - 130.*
- Horáková-Jansová, L. 1932: Prehistorické nálezy v roce 1930 a 1931, Památky archeologické 38, 92 - 98.*
- Hykeš, F. - Landa, V. 1913: Kostrové hroby z doby hradištní u Tušovic, Památky archeologické 25, 164.*
- Chlupáč, I. - Brzobohatý, R. - Kovanda, J. - Stráník, Z. 2011: Geologická minulost České republiky. Praha.*
- Kabát, J. 1950: Slovanské nálezy na Příbramsku, Archeologické rozhledy II, 75 - 76.*
- Klanica, Z. 1986: Počátky slovanského osídlení našich zemí. Praha.*
- Klápště, J. 1999a: Příspěvek v archeologickém poznání úlohy mince v přemyslovských Čechách, Archeologické rozhledy LI, 774 - 808.*
- Klápště, J. 1999b: Románská čelenka z Českých Budějovic a hledání jejího výkladu, Studia mediaevalia Pragensia 4, 133 - 139.*
- Klápště, J. 2005: Proměna českých zemí ve středověku. Praha.*
- Klíma, L. 2009: Historie Chřešťovic. Praha.*
- Korený, R. 2006: Další prameny k výzkumu raně středověkého pohřebiště u Tušovic v letech 1897 a 1899, Archeologie ve středních Čechách 10, 853 - 866.*
- Krajíc, R. 2010: Hradiště Chýnov u Tábora. Archeologický výzkum 2007 - 2008, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 23, 155 - 190.*
- Král, P. 2001: Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550-1650. České Budějovice.*

- Krajč, R. - Michálek, J. - Zavřel, P. 1981: Přehled archeologických výzkumů v Jihočeském kraji v letech 1979 - 1980. In: Jihočeský sborník historický 50, 297 - 298.*
- Kretší, J. 1924-1925: Historické objevy ve volyňské tvrzi, Památky archeologické 34, 486 - 490.*
- Krumphanzlová, Z. 1961: K otázce vampyrismu na slovanských pohřebištích, Památky archeologické 52, 544 - 549.*
- Krumphanzlová, Z. 1963: Příspěvek k vývoji lidového šperku 10. století v Čechách, Památky archeologické 54, 87 - 113.*
- Krumphanzlová, Z. 1964: Zvláštnosti ritu na slovanských pohřebištích v Čechách, Vznik a počátky Slovanů 5, 177 - 215.*
- Krumphanzlová, Z. 1965: Skleněné perly doby hradištní v Čechách, Památky archeologické 56, 161 - 188.*
- Krumphanzlová, Z. 1966: Ritus slovanských kostrových hřbitovů střední a mladší doby hradištní, Památky archeologické 57, 277 - 327.*
- Krumphanzlová, Z. 1970: Jantar v nálezech hradištní doby v Čechách, Sborník Národního muzea v Praze, řada A - Historie 24, 105 - 117.*
- Krumphanzlová, Z. 1971: Počátky křesťanství v Čechách ve světle archeologických pramenů, Památky archeologické 62, 406 - 456.*
- Krumphanzlová, Z. 1974: Chronologie pohřebního inventáře vesnických hřbitovů 9. - 11. věku v Čechách, Památky archeologické 65, 34 - 110.*
- Krumphanzlová, Z. 1983: Význam výzkumů v Libici pro chronologii slovanské doby v Čechách, Sborník Národního muzea v Praze, řada A - Historie 37, 95 - 102.*
- Kuna, M. - Profantová, N. - Bartuška, M. - Gojda, M. - Haišmanová, L. - Hanykýř, V. - Květ, R. - Maryška, M. - Militký, J. - Moravec, D. - Novotná, M. - Peške, L. - Pleiner, R. - Sádlo, J. - Šreinová, B. - Vařeka, P. 2005: Počátky raného středověku v Čechách. Archeologický výzkum sídelní aglomerace kultury pražského typu v Roztokách. Archeologický ústav AV ČR Praha.*
- Kuncipál, K. 1993: O původu obcí na Strakonicku. In: Strakonické listy (4.12.1993), 4.*
- Květina, P. 2010: Archeologie smýšlené identity, Archeologické rozhledy LXII, 629-660.*
- Ložek, V. 2007: Zrcadlo minulosti. Česká a slovenská krajina v kvartéru. Praha.*

Lutovský, M. 1986: Raně středověké šperky ruského původu v Čechách, Časopis Národního muzea 155, 1 - 12.

Lutovský, M. 1990: Slovanské pohřebiště v Bělčicích, okr. Strakonice, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 7, 77 - 82.

Lutovský, M. 1996: Hroby předků. Sonda do života a smrti dávných Slovanů. Praha.

Lutovský, M. 2001: Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.

Lutovský, M. 2006a: Kolín 1864. Nejvýznamnější hrobový nález českého raného středověku. In: Sommer, P. (ed.): České země v raném středověku. Praha, 213 - 231.

Lutovský, M. 2006b: Úprava prostoru pod raně středověkými mohylami (na příkladu Čech a Moravy), Študijné zvesti 39, 69 - 76.

Lutovský, M. 2007: Po stopách prvních Přemyslovců II. Léta krize a obnovy (972 - 1012). Od Boleslava II. po Jaromíra. Praha.

Lutovský, M. 2011: Jižní Čechy v raném středověku. Slovanské osídlení mezi Práchní a Chýnovem. Příbram.

Lutovský, M. - Smejtek, L. 1988: Výzkum slovanského pohřebiště u Tušovic v roce 1897 ve světle původních zpráv, Časopis Národního muzea 157, 149 - 158.

Lutovský, M. - Tomková, K. 1994: K problematice nejmladších raně středověkých mohyl v Čechách - pohřebiště u Hlohoviček. In: Památky archeologické - Supplementum 2. Mediaevalia archaeologica Bohemica 1993, 86 - 106.

Macháčková, H. - Prostředník, J. 2003: Nudvojovické enkolpion, Archeologie ve středních Čechách 7, 683 - 689.

Menclová, D. 1972: České hrady I. Praha.

Menšík, P. 2008: Mladohradištní pohřebiště v Šebířově, Výběr 45, 183 - 186.

Menšík, P. 2012: Pravěk na Milevsku. Archeologie regionu od nejstarších dob po raný středověk. Milevsko.

Měřínský, Z. 1997: K problematice nekropolí druhé poloviny 10. až počátku 13. století na Moravě. In: Z pravěku do středověku. Sborník k 70. narozeninám Vladimíra Nekudy. Brno, 87 - 94.

Měřínský, Z. 2002: České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu I. Praha.

Měřínský, Z. 2013: Hmotná kultura mladší doby hradištní na Moravě a ve Slezsku, Archaeologia historica 38, 45 - 90.

Michálek, J. 1982: Nové archeologické nálezy ve strakonickém hradě, Výběr 19, 129.

Michálek, J. 1987: Několik mladohradištních až raně středověkých kostrových pohřebišť ze Strakonicka, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 4, 23 - 35.

Michálek, J. - Fröhlich, J. 1988: Mladohradištní pohřebišť ve Strakonících, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 5, 95 - 108.

Militký, J. - Zavřel, P. 1998: Raně středověké osídlení v okolí Českých Budějovic, Archeologické rozhledy L, 397 - 432.

Miltner, J. B. 1862–1863: Zpráva o některých, v letech 1858–1860 v okolí Píseckém nalezených starožitnostech, Památky archeologické 5, 43–44.

Nechvátal, B. 1985: Náhrobky na mladohradištním pohřebišti v Radomyšli u Strakonic, Archaeologia historica 10, 439 - 451.

Nechvátal, B. 1997: K nálezové problematice mladohradištního pohřebišť v Radomyšli u Strakonic, Archaeologia historica 22, 61 - 96.

Nechvátal, B. 1999: Radomyšl. Raně středověké pohřebišť. Praha.

Nechvátal, B. 2010: Záchranný výzkum v poloze tzv. „Tomanovny“ na raně středověkém pohřebišti v Radomyšli u Strakonic, Archaeologia historica 35, 121 - 134.

Nechvátal, B. - Radoměský, P. 1964: Mladohradištní pohřebišť v Radomyšli u Strakonic, Archeologické rozhledy XVI, 655 - 685.

Němec, J. - Kopp, J. (edd.) 2009: Vodstvo a podnebí v České republice v souvislosti se změnou klimatu. Praha.

Olmerová, H. 1959: Slovanské pohřebišť v Raděticích, okr. Příbram, Památky archeologické 50, 227 - 245.

Parkman, M. 2003: Osídlení Prachaticka v raném středověku Archeologické výzkumy v jižních Čechách 16, 129 - 194.

Píč, J. L. 1909: Starožitnosti země České. Čechy za doby knížecí, díl 3, sv. 1. Praha.

Prášek, J. 1991: Historie Chýnova v datech 981 - 1989. Chýnov.

Prášek, J. - Kohout, J. 2011: Historie Chýnova v datech 981 - 2011. Chýnov.

Profous, A. 1947: Místní jména v Čechách. Jejich vznik původní význam a změny. Díl. I. A - H. Praha.

Profous, A. 1949: Místní jména v Čechách. Jejich vznik původní význam a změny. Díl. II. CH - L. Praha.

Profous, A. 1951: Místní jména v Čechách. Jejich vznik původní význam a změny. Díl. III. M - Ř. Praha.

Profous, A. - Svoboda, J. 1957: Místní jména v Čechách. Jejich vznik původní význam a změny. Díl. IV. S - Ž. Praha.

Pulec, V. 1990: Doudleby. Příspěvek k jejich dějinám. České Budějovice.

Quitt, E. 1971: Klimatické oblasti Československa. Brno.

Radoměský, P. 1955: Obol mrtvých u Slovanů v Čechách a na Moravě, Sborník Národního muzea v Praze, řada A - Historie 9, 1 - 81.

Radoměský, P. 1956: Slovanské kostrové hroby datované mincí u Brodu (okres Příbram), Numismatické listy 11, 48 - 51.

Schmitt, J. C. 2002: Revenanti. Živí a mrtví ve středověké společnosti. Praha.

Siblík, J. 1905: Pozdní mohyly žárové na Blatensku. Příspěvek k slovanskému spalování mrtvých, Památky archeologické 21, 573 - 582.

Schejbalová, Z. 2011: Raně středověká řadová pohřebiště v Plzeňském kraji. Plzeň.

Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie. Praha.

Sláma, J. - Zeman, J. 1963: Slovanské pohřebiště v Řesanicích u Kasejovic. In: Vlastivědné zprávy horního Pootaví, 21 - 24.

Sommer, P. 2001: Začátky křesťanství v Čechách. Kapitoly z dějin raně středověké duchovní kultury. Praha.

Sommer, P. 2006: Christianizace raně středověkých Čech. In: Sommer, P. (ed.): České země v raném středověku. Praha, 85 - 91.

Soukupová, H. 2005: K problematice Vyšehradu, Průzkumy památek 12, 3 - 54.

Stránská, P. 2010: Antropologická charakteristika kostrových pozůstatků raně středověkého pohřebiště v Radomyšli, okr. Strakonice (poloha „Tomanovna“), *Archaeologia historica* 35, 135 - 140.

Svoboda, B. 1963: Hradištní pohřebiště s dřevěnou stavbou v Žalanech u Teplíc, *Památky archeologické* 54, 266 - 307.

Šimánek, J. - Sterneck, T. - Lavička, R. - Havlice, J. 2008: Doudleby. Historie, památky, tradice. Doudleby.

Štefan, I. 2007: Změna pohřebního ritu v raném středověku jako archeologický a kulturně-antropologický problém, *Archeologické rozhledy* LIX, 805 - 836.

Švehla, J. 1923: Tábořsko v pravěku. Tábor.

Thoma, J. 1999: Doudleby, okr. České Budějovice. Záchranný archeologický výzkum u kostela sv. Vincence. *Archeologie ve středních Čechách* 3, 465 - 468.

Toman, J. 1948: Dějiny města Mirovic. Díl I. Stavební vývoj, obyvatelstvo a dějiny domů. Mirovice.

Toman, J. 2000: Čimelice. Regionální historie, Čimelice.

Tomášek, M. 2003: Půdy České republiky. Praha.

Třeštík, D. 2006: Zformování se střední Evropy a symbolický rok 1000. In: Sommer, P. (ed.): České země v raném středověku. Praha, 11 - 29.

Turek, R. 1950: K počátkům Prahy, *Památky archeologické* 43, 59 - 94.

Turek, R. 1958: Slawische Hügelgräber in Südböhmen. *Fontes archaeologici Pragenses* 1. Pragae.

Turek, R. 1961: Naše kroniky a archeologie, *Památky archeologické* 52, 550 - 562.

Valkony, J. 2008: Nová zjištění k vývoji ostrožny strakonického hradu ve středověku, *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 21, 303 - 316.

Váňa, Z. 1976: Bílina. Výzkum centra přemyslovské hradské správy v severozápadních Čechách v letech 1952, 1961-64 a 1966, *Památky archeologické* 67, 393 - 478.

Váňa, Z. - Kabát, J. 1971: Libušín. Výsledky výzkumu časně archeologického hradiště v letech 1949-52, 1956 a 1977, Památky archeologické 62, 179 - 314.

Veselá, A. 1999: Dva bronzové figurálně zdobené články karabinky z Kadaně, Sborník Západočeského muzea v Plzni, řada Historie XV, 105 - 108.

Vocel, J. E. 1868: Pravěk země české. Praha.

Woldřich, J. N. 1882: Pohřebiště u Sušice, Památky archeologické 12, 13 - 26.

Zápotocký, M. 1965: Slovanské osídlení na Litoměřicku, Památky archeologické 56, 205 - 391.

Zavřel, P. 1986: Nález raně středověkých kostrových hrobů (?) v Netolicích, okres Prachatice, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 3, 159 - 163.

Zeman, J. - Sláma, J. - Buchvaldek, M. 1971: Pozdně halštatské a slovanské hroby z Řesanic, o. Plzeň-jih, Památky archeologické 62, 364 - 405.

Želízko, J. V. 1914: Kostrové hroby z první doby křesťanské ve Volyni, Památky archeologické 26, 28 - 30.

Želízko, J. V. 1924 - 1925: Kostrové hroby u Zechovic, Památky archeologické 34, 215.

11. Prameny

Beneš, J. 2001: Archeologický výzkum hradiště Na Jánu, Netolice. 1. etapa v roce 2000, Prachatice, 21 s.

Břicháček, P. 2004: Milevsko - klášter. Zpráva pro investora akce za r. 2004, 67 s.

Dresler, P. 2002: Esovité záušnice a některé problémy s nimi spojené. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav archeologie a muzeologie, 202 s.

Jurková, H. 2010: Slovanské pohřbívání v Olomouckém kraji do konce mladší doby hradištní. Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, Katedra historie, 157 s.

Kutílková, P. 2010: Kovový inventář ze slovanských hradišť v Čechách, na příkladu hradiště Sv. Ján v Netolicích. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Archeologický ústav, 157 s.

Mašková, H. 2013: Příspěvek k dějinám raně středověkého osídlení jižních Čech. Archeologie a raně středověké hradiště v Doudlebech. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Archeologický ústav, 91 s.

Píštěková, H. 2010: Tafonomie v archeologickém kontextu. Analýza velkomoravského pohřebiště Břeclav- Pohansko-Lesní hrúd, Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav archeologie a muzeologie, 85 s.

12. Jiné zdroje

<http://www.doplapap.cz/cz/kontakty/kontakty-susice.htm> [citováno 12. 2. 2014].

Databáze archeologické sbírky oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea.

13. Seznam příloh

13. 1. Seznam obrazových příloh

Obr. 1: Mohyla se stopami vertikálního kůlu. Skočice, okr. Strakonice (*Lutovský 2006b, 70*).

Obr. 2: Kostrové hroby v mělkých jamách pod mohylami. Dražičky, okr. Tábor (*Lutovský 2006b, 74*).

Obr. 3: Radětice, okr. Příbram. Schematický půdorys řadového pohřebiště (*Olmerová 1959, 230*).

Obr. 4: Náhrobní kameny se značkami. Radomyšl, okr. Strakonice (*Nechvátal 1999, 133*).

Obr. 5: Úprava hrobů na příkladu pohřebiště 10. - 11. století Mlékojedy, okr. Litoměřice. A - prosté uložení těla v hrobové jámě; B - pohřeb na prkně; C - prkna vespod a po stranách; D - prkna po stranách a kameny; E, F, G - neúplné kamenné obložení; H - úplné kamenné obložení; I - kamenný kryt a souvislé obložení; J - kamenné obložení, kamenné označení nad mrtvým na prkně a s prkny po stranách (*Beranová - Lutovský 2009, 253*).

Obr. 6: Stehelčevy, okr. Kladno. Pohřebiště 10. století s hroby v kamenném obložení. Na okraji pohřebiště je uložen pohřeb ve skrčené poloze v kruhovém příkopu - odchylka od běžného ritu (*Beranová - Lutovský 2009, 255*).

Obr. 7: Ukázka fragmentů mladohradištní keramiky 11. století s plastickými lištami a převážně jednoduchou rytou výzdobou. Kozárovice, okr. Příbram (*Lutovský 2011, 55*).

Obr. 8: Hořejany, okr. Příbram. Stříbrná náušnice z kostrového hrobu (*Kabát 1950, 57*).

Obr. 9: Esovité záušnice 11. - 12. století. 1 - Želčany; 2 - Liblice; 3 - Praha-Hradčany; 4, 5 - Hrusice; 6 - 13 - Radomyšl (*Beranová - Lutovský 2009, 368*).

Obr. 10: Stříbrný náramek skandinávského typu z Čech. Nový Knín, okr. Příbram (*Drda - Košnar 1976, 189*).

Obr. 11: Základní typy prstenů na pohřebišti v Radomyšli, okr. Strakonice. 1 - skleněný se středovým terčíkem; 2 - skleněný uzavřený; 3 - pletený; 4 - plochý páskový; 5 -

z oblé kruhové tyčinky; 6 - kovový s kruhovým terčíkem; 7 - se skleněným očkem (*Nechvátal 1999, 128*).

Obr. 12: Řetízky na slovanském šperku 10. - 11. století. 1 - Libice nad Cidlinou; 2 - Úherce u Loun; 3 - Žatec; 4 - Tetín (*Beranová - Lutovský 2009, 278*).

Obr. 13: Kaptorgy z 10. století z Budče a Lahovic, okr. Praha (*Beranová - Lutovský 2009, fotopříloha*).

Obr. 14: Ostatkové křížky - enkolpia z Čech. 1 - Praha-Vyšehrad; 2 - Dřevíč; 3 - Praha 4; 4 - neznámé naleziště; 5 - Pražský Hrad; 6 - Václavice u Benešova (*Beranová Lutovský 2009, 375*).

Obr. 15: Jehlice 9. - 11. století v Čechách. 1 - Lahovice; 2 - Stehelčevy; 3 - Kozárovice; 4 - Stará Kouřim; 5 - Lochenice; 6 - Žalany; 7 - Libice; 8 - Stará Kouřim; 9 - Vlastislav (*Beranová - Lutovský 2009, 280*).

Obr. 16: Románská stříbrná členka z konce 12. století. České Budějovice (*Beranová - Lutovský 2009, 371*).

Obr. 17: Bronzová přezka opasku. Poděbrady, okr. Nymburk (*Beranová - Lutovský 2009, 325*).

Obr. 18: Denár knížete Oldřicha nalezený v hrudní oblasti kostry muže. Místo nálezů vyznačeno č. 1. Lochenice, okr. Hradec Králové (*Beranová - Lutovský 2009, 365*).

Obr. 19: Skleněné korálky z pohřebiště v Řesanicích, okr. Plzeň-jih (*Schejbalová 2011, 137*).

Obr. 20: Jantarové korálky z pohřebiště v Řesanicích, okr. Plzeň-jih (*Schejbalová 2011, 137*).

Obr. 21: Hlavní tvary nožů 2. poloviny 9. - počátku 11. století z Lahovic. 1, 2 - nože s rovným hřbetem a klenutým ostřím; 3 - nůž s rovným ostřím; 4, 5, 6 - nože s klenutým hřbetem; 7 - nůž s rovným ostřím a hřbetem na špici výrazně vykrojeným; 8 - nůž upravený pro střenku; 9 - část zahnutého nože srpovitého tvaru, snad nůž vinařský (*Beranová - Lutovský 2009, 288*).

Obr. 22: Železné nůžky s prstencovým perem z hrobu z Cheznovic, okr. Rokycany (*Schejbalová 2011, 125*).

Obr. 23: Železná kování věder z pohřebiště v Řesanících, okr. Plzeň-jih (*Zeman a kol. 1971, 372*).

Obr. 24: Asymetrické ocílky z mužského hrobu. Chotětov, okr. Mladá Boleslav (*Beranová - Lutovský 2009, 379*).

Obr. 25: Železná šídla. Libušín, okr. Kladno (*Váňa - Kabát 1971, 285*).

Obr. 26: Kované železné hřeby: 1, 2, 3 - Lahovice. Železné svorky z rakví: 4 - Lahovice; 5, 6, 7 - Budyně (*Beranová - Lutovský 2009, 254*).

Obr. 27: Kovová udidla 10. - 12. století. 1 - část zeleného udidla, Libice nad Cidlinou; 2 - polovina tordovaného dvoudílného udidla, Lahovice (*Beranová - Lutovský 2009, 287*).

Obr. 28: Lahovice, okr. Praha. Hrob s protivampyrickým zásahem - zatížení kameny (*Beranová - Lutovský 2009, 260*).

Obr. 29: Hradiště 2. poloviny 10. - 12. století v jižních Čechách. 1 - Bechyně; 2 - Doudleby; 3 - Chýnov; 4 - Jindřichův Hradec; 5 - Kozárovice; 6 - Netolice; 7 - Počaply; 8 - Prácheň (*Lutovský 2011, 215*).

Obr. 30: Mapa území jižních Čech s vyznačenými lokalitami. Černě jsou označena plochá kostrová pohřebiště, červeně lokality se spornými nálezy.

Obr. 31: Bělčice, okr. Strakonice. 1 - schematický plán prozkoumané části pohřebiště, vyznačen rozsah zahrady, A - hroby, B - koncentrace spáleného dřeva; 2, 3 - hrob 1 (*Lutovský 1990, 81*).

Obr. 32: Bělčice, okr. Strakonice. 1-5 - hrob 2; 6 - hrob 3; 7 - údajná mohyla (*Lutovský 1990, 82*).

Obr. 33: Doudleby, okr. České Budějovice. Poloostrov obtékaný řekou Malší (*Lutovský 2011, fotopříloha 15; Beneš a kol. 1999, 143*).

Obr. 34: Doudleby, kostel sv. Vincence. Půdorys s vyznačením sond z roku 1997 (*Thoma 1999, 468*).

Obr. 35: Doudleby, kostel sv. Vincence. Nálezy ze sondy S2/1997: a, b - esovité záušnice; c - páskový prsten (*Thoma 1999, 468*).

Obr. 36: Droužetice, okr. Strakonice. Nálezy z hrobů (*Lutovský 1993, tab. 15*).

Obr. 37: Hořejany, okr. Příbram. Nálezy z hrobů č. 1 a 2 (*Kabát 1950, 75*).

Obr. 38: Chelčice, okr. Strakonice. Kostrový hrob č. 1/1980: a - situace hrobu u kostela sv. Martina; b - bronzová postříbřená záušnice (*Michálek 1987, 31*).

Obr. 39: Konětopy-Brod, okr. Příbram. Výbava hrobu z přelomu 11. a 12. století: 1, 2 - bronzové záušnice; 3 - jantarový korálek; 4 - denár Bořivoje II. (*Lutovský 2011, 23*).

Obr. 40: Milevsko, okr. Písek. Areál premonstrátského kláštera s vyznačením nejdůležitějších objektů a prostorů (*Břicháček 2009, 92*).

Obr. 41: Milevsko, okr. Písek. 1, 2, 3 - záušnice z hrobu č. 3/1991; 4 - denár knížete Vratislava II. (1061 - 1086) z hrobu č. 1/2005 (*Břicháček 1992, 179; 2007, 17*).

Obr. 42: Mirovice, okr. Písek. Místo výzkumu vyznačeno šipkou. Stříbrná záušnice z hrobu č. 13/2012 (*podle M. Ptáka*).

Obr. 43: Nákří, okr. České Budějovice. Esovité záušnice z hrobů (*Militký - Zavřel 1998, 419*).

Obr. 44: Netolice, okr. Prachatice. Místo nálezů dvou hrobů v roce 1983 (*Zavřel 1986, 161*).

Obr. 45: Netolice, okr. Prachatice. Plán hradiště s vynesáním výsledků geofyzikálního měření. Plochy archeologických sond jsou vyznačeny černě (stav k roku 2009: *Lutovský 2011, 120*).

Obr. 46: Putim, okr. Písek. Část souboru raně středověkých šperků z hrobů a vrstev: 1-4 - hrob č. 6/1997; 5 - vrstva v sondě S5/1997; 6-9 - hrob č. 17/1997 (*podle P. Břicháčka*).

Obr. 47: Radětice, okr. Příbram. Část slovanského pohřebiště, odkrývaného po jednotlivých vrstvách: vrstva 1 (*Olmerová 1959, 228*).

Obr. 48: Radětice, okr. Příbram. Postupné odkrývání hrobu (*Olmerová 1959, 232*).

Obr. 49: Radětice, okr. Příbram. Hrobová výbava: 1-3 - hrob č. 17; 4-6 - hrob č. 20; 7, 8 - hrob č. 22 (*Olmerová 1959, 241*).

Obr. 50: Radomyšl, okr. Strakonice. Celková situace pohřebiště, kostela a sídlištních objektů (*Nechvátal 1999, 9*).

Obr. 51: Radomyšl, okr. Strakonice. Rozmístění sond na celkovém plánu výzkumu mladohradištního pohřebiště (*Nechvátal 1999, 31*).

Obr. 52: Radomyšl, okr. Strakonice. Skrytá a zdokumentovaná plocha v poloze tzv. „Tomanovny“ (*Nechvátal 2010, 125*).

Obr. 53: Základní přehled esovitých záušnic na pohřebišti v Radomyšli, okr. Strakonice (*Nechvátal 1999, 125*).

Obr. 54: Řesanice, okr. Plzeň-jih. Zkoumaná plocha s měřickými body podle jednotlivých výzkumných etap (*Zeman a kol. 1971, 367*).

Obr. 55: Slepované nádoby z Řesanic, okr. Plzeň-jih (Foto *M. Bešťáková*).

Obr. 56: Esovitě záušnice z Řesanic, okr. Plzeň-jih (*Schejbalová 2011, 82*).

Obr. 57: Stožice, okr. Strakonice. Bronzové záušnice ze zničených hrobů (*Michálek 1987, 34*).

Obr. 58: Strakonice - hrad. Dosud známý rozsah raně středověkého pohřebiště (*Valkony 2008, 306*).

Obr. 59: Strakonice - hrad. 1, 2 - záušnice z hrobu B. Dubského z roku 1937; 3, 4 - záušnice z hrobu č. 1/1982 (Foto *M. Bešťáková*).

Obr. 60: Sušice, okr. Klatovy. Nálezy z mladohradištních kostrových hrobů: 1 - mince Vratislava II.; 2 - závěsná bronzová karabinka; 3 - přezka; 4-8 - esovité záušnice; 9 - dvoudílné udidlo. Zobrazené měřítko se týká jen předmětů 1-8 (*Lutovský 2011, 176; Veselá 1999, 106*).

Obr. 61: Šebířov, okr. Tábor. Velké esovité záušnice (*Lutovský 2011, 57*).

Obr. 62: Tušovice, okr. Příbram. Rekonstrukční plán pohřebiště (*Korený 2006, 857*).

Obr. 63: Tušovice, okr. Příbram. Část výbavy plochých kostrových hrobů (*Lutovský 2011, 151*).

Obr. 64: Velké Hydčice, okr. Klatovy. Dvě železné přezky z hrobu č. 15/1976 (*Schejbalová 2011, 131*).

Obr. 65: Vodňany, okr. Strakonice. Kostrové pohřebiště západně od kostela Narození Panny Marie. Bronzové záušnice z hrobů roku 1900 (*Michálek 1987, 35*).

Obr. 66: Volyně, okr. Strakonice. Situační plán župní tvrze a nejbližšího okolí: *a* - „panský špejchar“; *b* - nádvoří tvrze; *c* - vjezdová vrata; *d* - bašta; *e* - děkanský chrám; *f* - hospodářské budovy děkanství; *g* - bývalý hřbitov; *h* - domek Rackův. Křížky označují místa uložení lidských koster (*Želízko 1914, 28*).

Obr. 67: Volyně, okr. Strakonice. Půdorys sklepů tvrze s vyznačenými pohřby (*Kretší 1924-1925, 487*).

Obr. 68: Zubčice, okr. Český Krumlov. Půdorysné zaměřené sondy S1/2006 (Havlice 2007, 415).

Obr. 69: Chýnov, okr. Tábor. Šipka vyznačuje umístění původní akropole raně středověkého hradiště (*Lutovský 2011, fotopříloha 7*).

13. 2. Seznam tabulek

Tabulka 1: Periodizace raného středověku (*Měřínský 2002, 33*).

Tabulka 2: Soupis lokalit v jižních Čechách: č. 1-29 pohřebiště; č. 30-36 sporné nálezy. Čísla lokalit odkazují na mapu (obr. 30) a do Katalogu.

Tabulka 3: Lokality a nálezy. Písmenem „x“ jsou označeny pozitivní nálezy, slovem jsou vypsány některé významnější předmět.

13. 3. Seznam grafů

Graf 1: Záušnice - materiál (celkový počet 352 kusů).

Graf 2: Záušnice - rozměry (celkový počet 259 kusů).

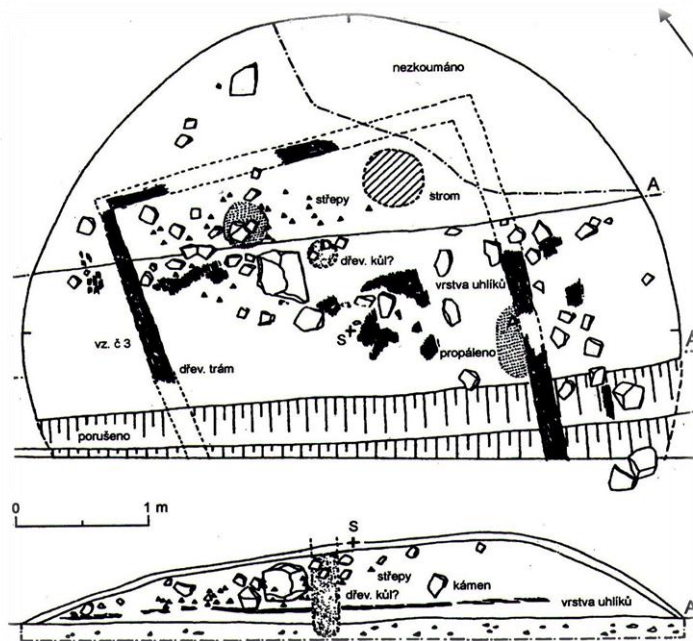
Graf 3: Prsteny - materiál (celkový počet 41 kusů).

Graf 4: Korálky - materiál (celkový počet 230 kusů).

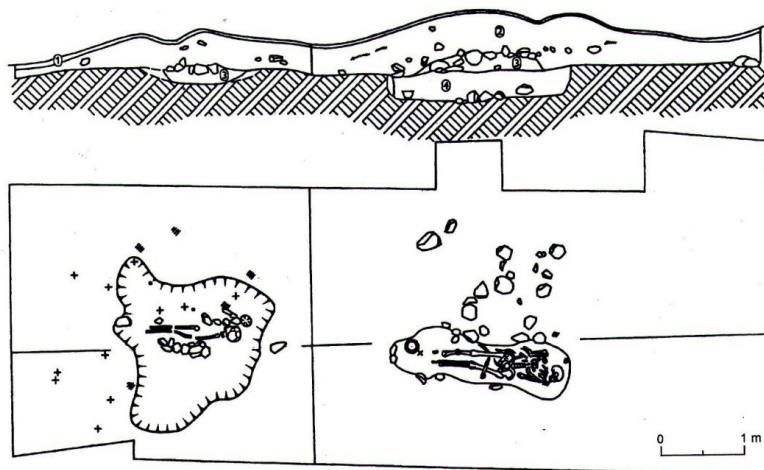
Graf 5: Korálky - tvar (celkový počet 91 kusů).

Graf 6: Korálky - barva (celkový počet 73 kusů).

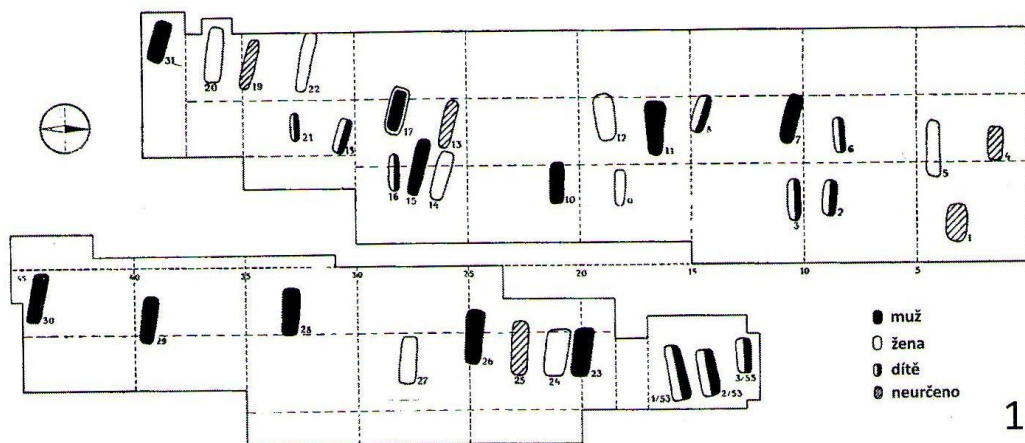
13. 4. Příloha na CD - Katalog lokalit a nálezů

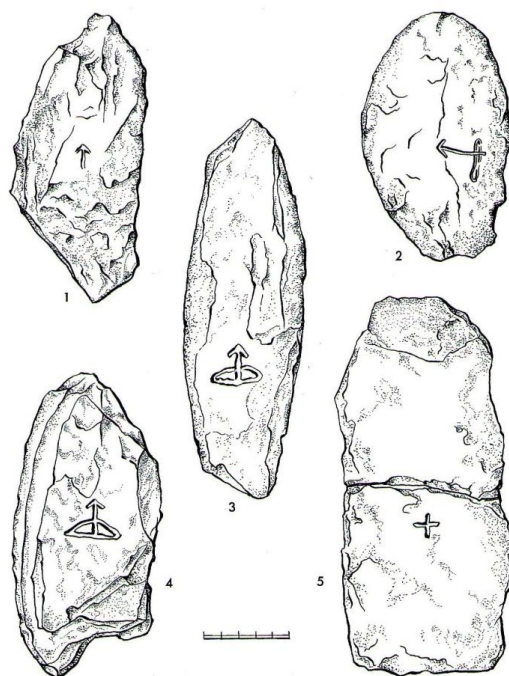
Obr. 1: Mohyla se stopami vertikálního kůlu. Skočice, okr. Strakonice (Lutovský 2006, 70).

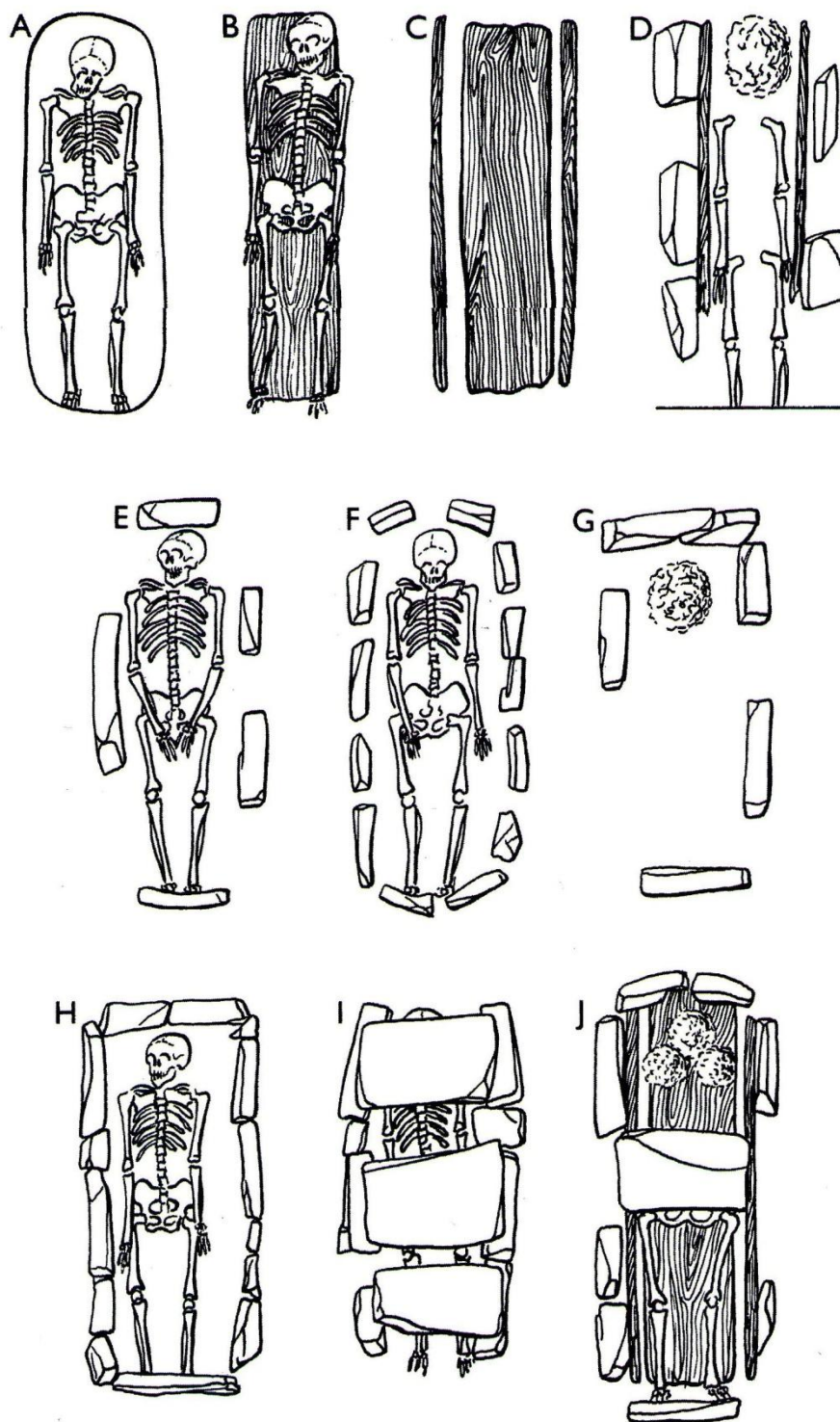
Obr. 2: Kostrové hroby v mělkých jamách pod mohylami. Dražičky, okr. Tábor (Lutovský 2006, 74).

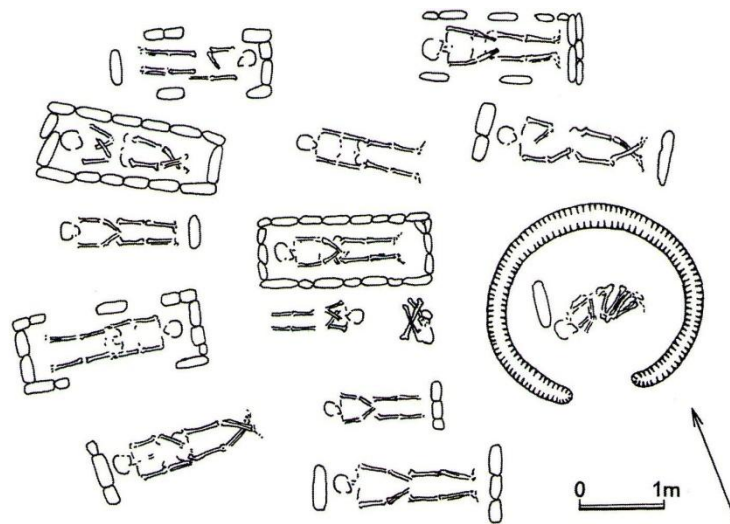
Obr. 3: Radětice, okr. Příbram. Schematický půdorys řadového pohřebiště (Olmerová 1959, 230).

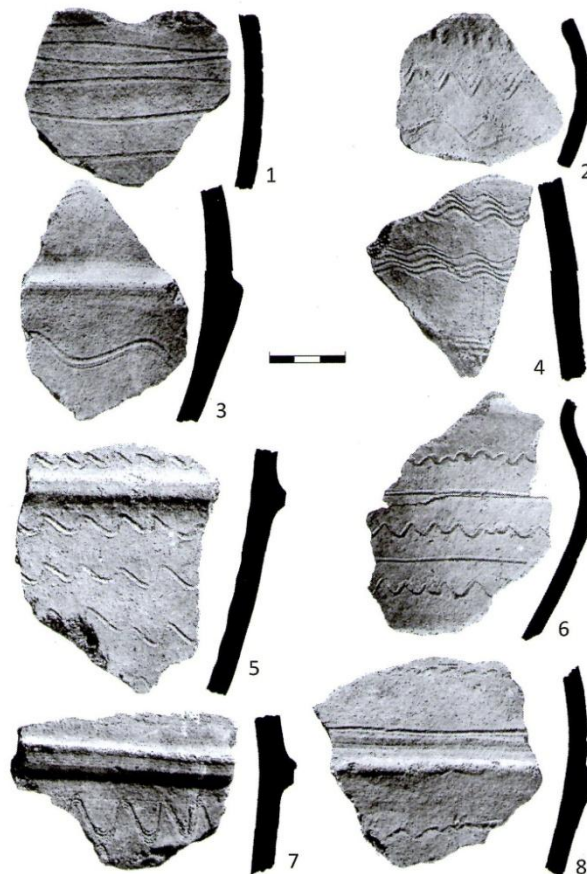
Obr. 4: Náhrobní kameny se značkami. Radomyšl, okr. Strakonice (Nechvátal 1999, 133).

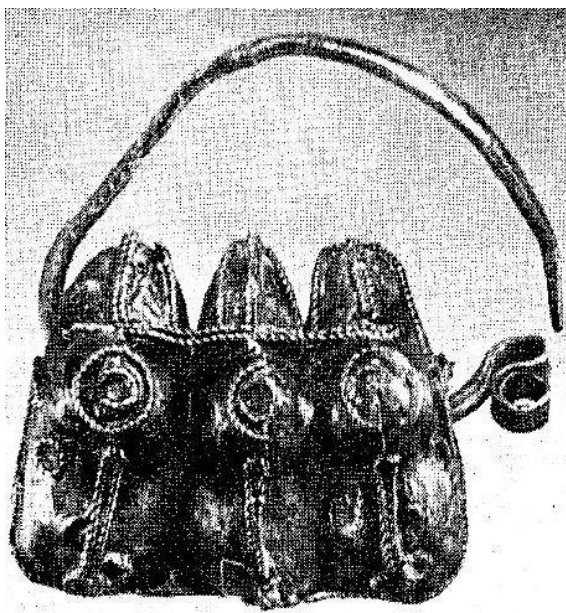
Obr. 5: Úprava hrobů na příkladu pohřebiště 10. - 11. století Mlékojedy, okr. Litoměřice. A - prosté uložení těla v hrobové jámě; B - pohřeb na prkně; C - prkna vespod a po stranách; D - prkna po stranách a kameny; E, F, G - neúplné kamenné obložení; H - úplné kamenné obložení; I - kamenný kryt a souvislé obložení; J - kamenné obložení, kamenné označení nad mrtvým na prkně a s prkny po stranách (Beranová - Lutovský 2009, 253).

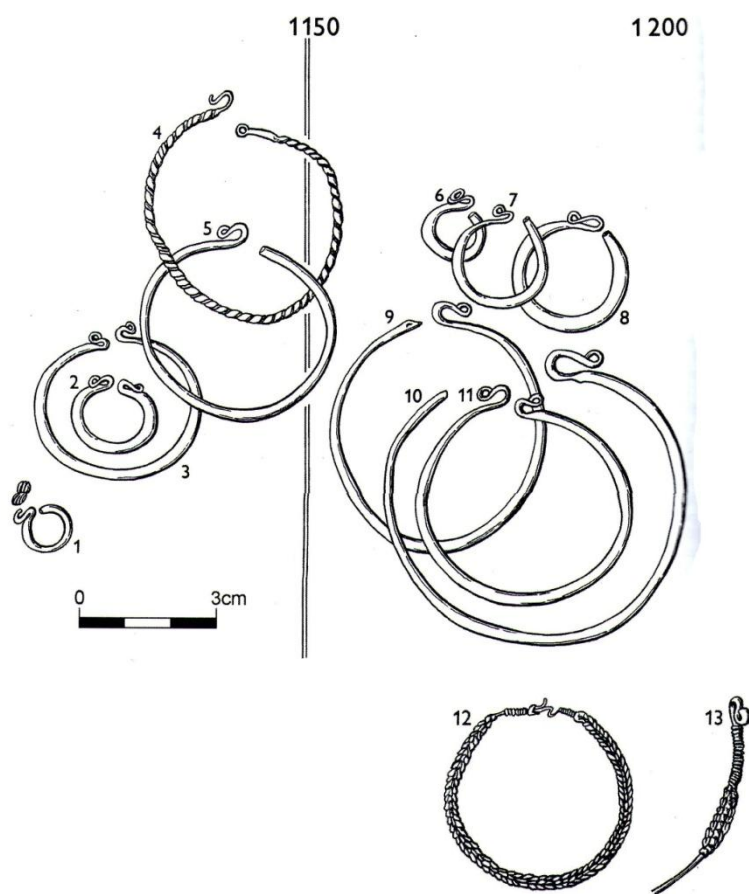
Obr. 6: Stehelčevy, okr. Kladno. Pohřebiště 10. století s hroby v kamenném obložení. Na okraji pohřebiště je uložen pohřeb ve skrčené poloze v kruhovém příkopu - odchylka od běžného ritu (*Beranová - Lutovský 2009, 255*).

Obr. 7: Ukázka fragmentů mladohradištní keramiky 11. století s plastickými lištami a převážně jednoduchou rytou výzdobou. Kozárovice, okr. Příbram (*Lutovský 2011, 55*).

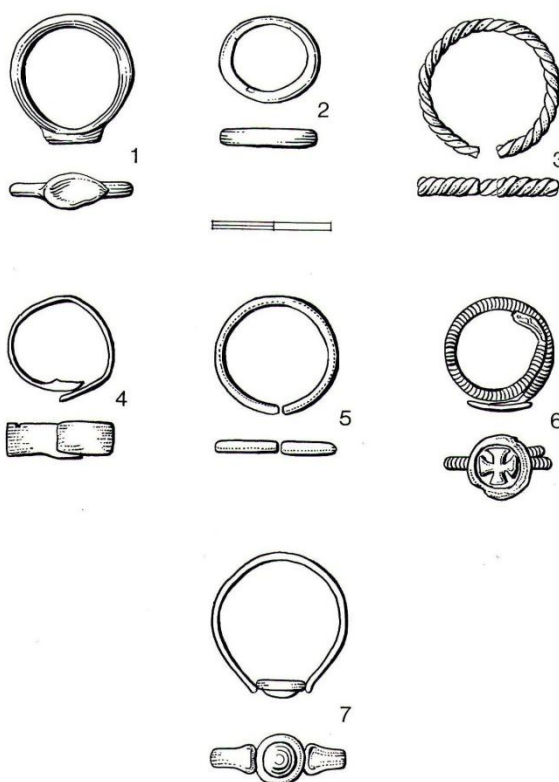
Obr. 8: Hořejany, okr. Příbram. Stříbrná náušnice z kostrového hrobu (*Kabát 1950, 57*).

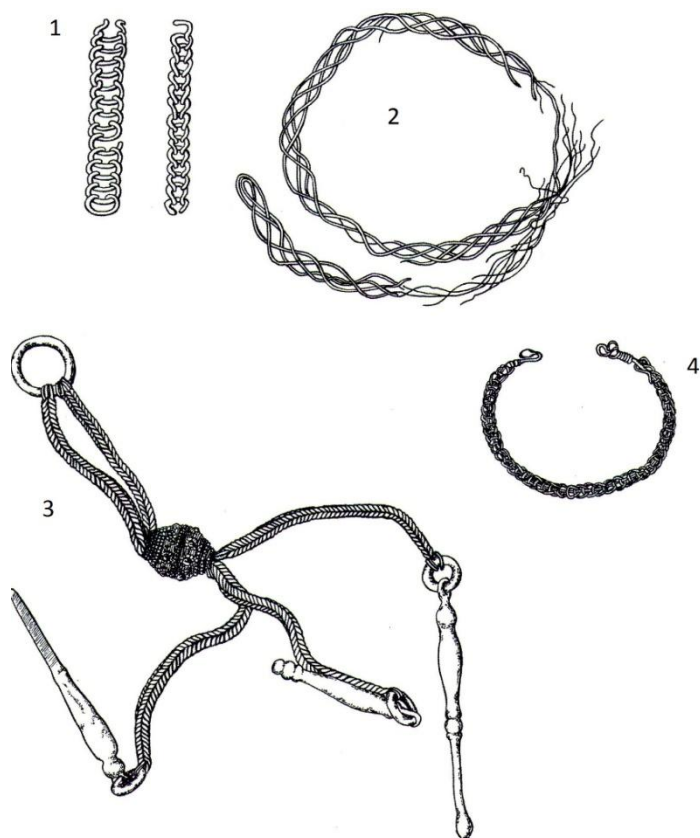
Obr. 9: Esovité záušnice 11. - 12. století. 1 - Želčany; 2 - Liblice; 3 - Praha-Hradčany; 4, 5 - Hrusice; 6 - 13 - Radomyšl (*Beranová - Lutovský 2009, 368*).

Obr. 10: Stříbrný náramek skandinávského typu z Čech. Nový Knín, okr. Příbram (Drda - Košnar 1976, 189).

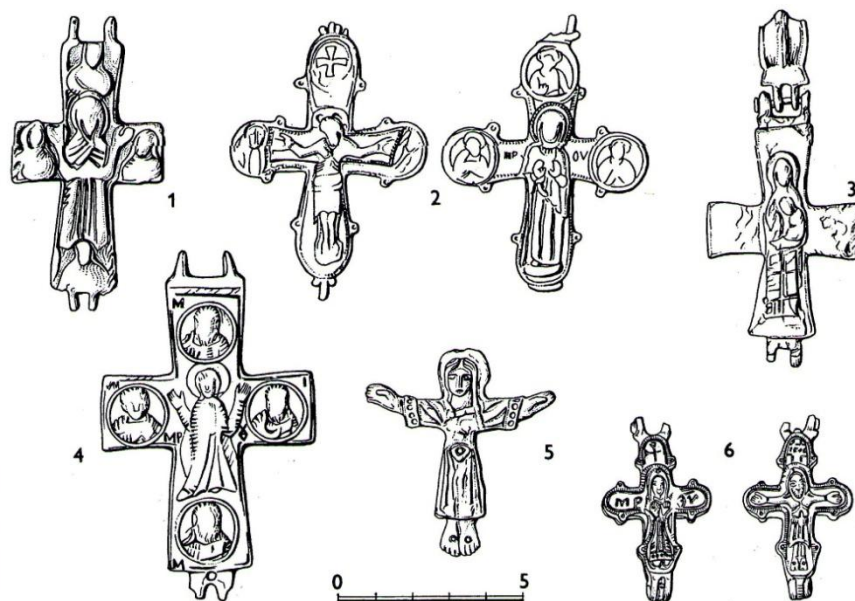
Obr. 11: Základní typy prstenů na pohřebišti v Radomyšli, okr. Strakonice. 1 - skleněný se středovým terčíkem; 2 - skleněný uzavřený; 3 - pletený; 4 - plochý páskový; 5 - z oblé kruhové tyčinky; 6 - kovový s kruhovým terčíkem; 7 - se skleněným očkem (Nechvátal 1999, 128).

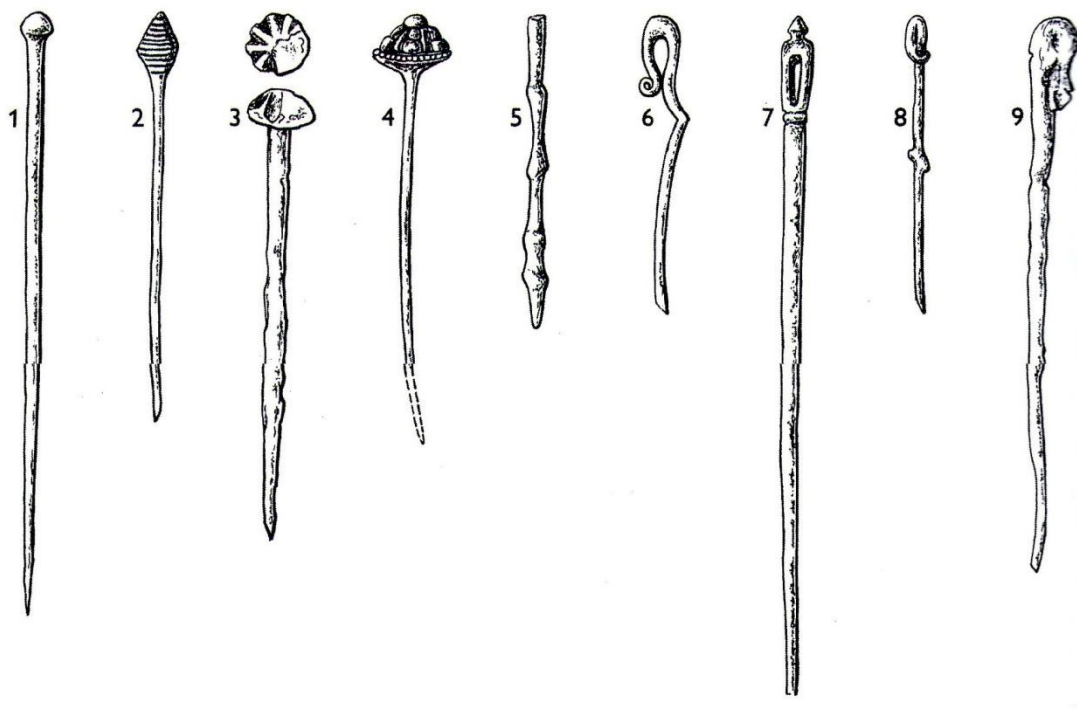
Obr. 12: Řetízky na slovanském šperku 10. - 11. století. 1 - Libice nad Cidlinou; 2 - Úherce u Loun; 3 - Žatec; 4 - Tetín (*Beranová - Lutovský 2009, 278*).

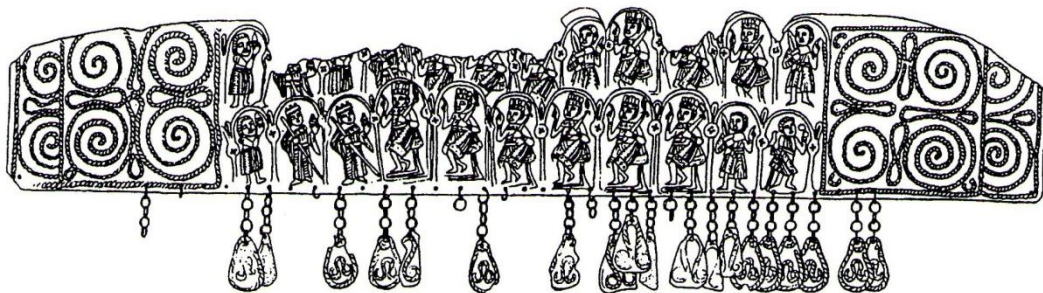
Obr. 13: Kaptorgy z 10. století z Budče a Lahovic, okr. Praha (*Beranová - Lutovský 2009, fotopříloha*).

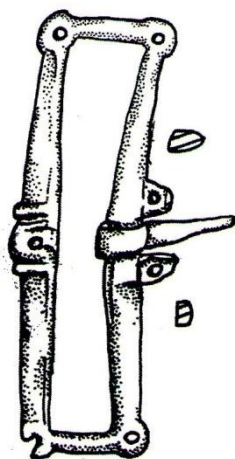
Obr. 14: Ostatkové křížky - enkolpia z Čech. 1 - Praha-Vyšehrad; 2 - Dřevíč; 3 - Praha 4; 4 - neznámé naleziště; 5 - Pražský Hrad; 6 - Václavice u Benešova (*Beranová Lutovský 2009, 375*).

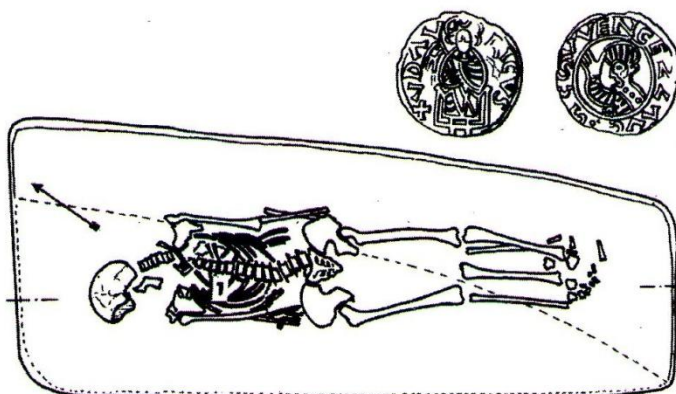
Obr. 15: Jehlice 9. - 11. století v Čechách. 1 - Lahovice; 2 - Stehelčevy; 3 - Kozárovice; 4 - Stará Kouřim; 5 - Ločenice; 6 - Žalany; 7 - Libice; 8 - Stará Kouřim; 9 - Vlastislav (*Beranová - Lutovský 2009, 280*).

Obr. 16: Románská stříbrná čelenka z konce 12. století. České Budějovice (*Beranová - Lutovský 2009, 371*).

Obr. 17: Bronzová přezka opasku. Poděbrady, okr. Nymburk (*Beranová - Lutovský 2009, 325*).

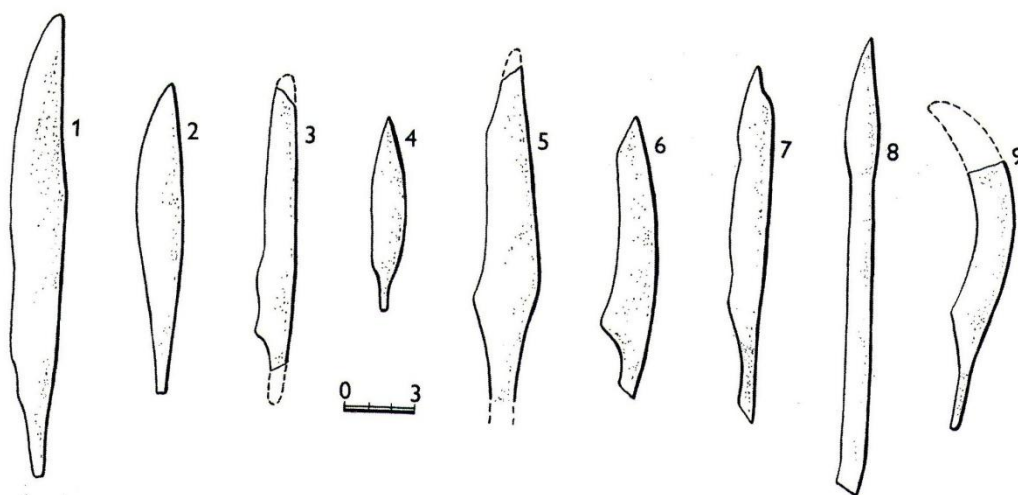
Obr. 18: Denár knížete Oldřicha nalezený v hrudní oblasti kostry muže. Místo nálezu vyznačeno č. 1. Lochenice, okr. Hradec Králové (*Beranová - Lutovský 2009, 365*).

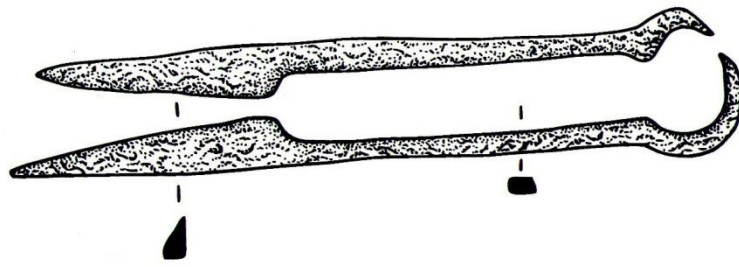
Obr. 19: Skleněné korálky z pohřebiště v Řesanicích, okr. Plzeň-jih (Schejbalová 2011, 137).

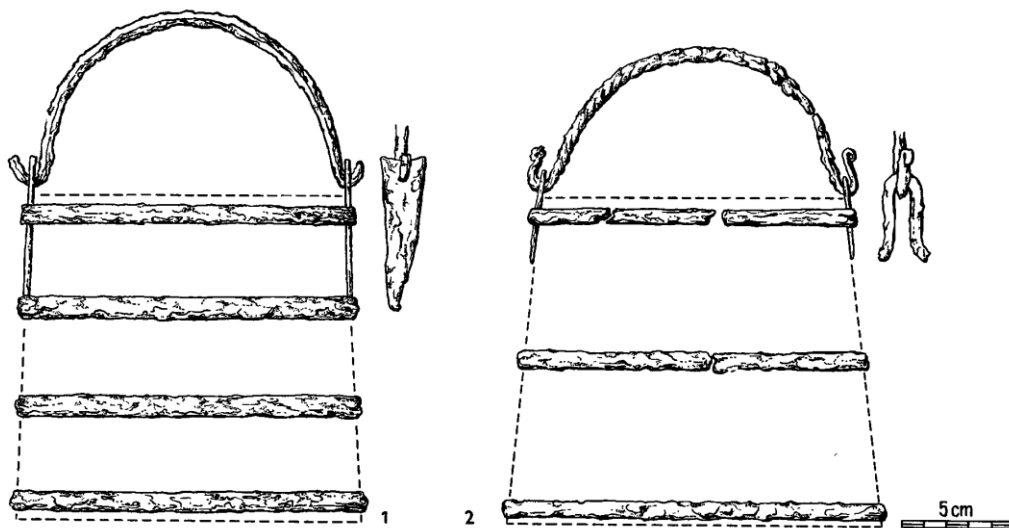
Obr. 20: Jantarové korálky z pohřebiště v Řesanicích, okr. Pzeň-jih (Schejbalová 2011, 137).

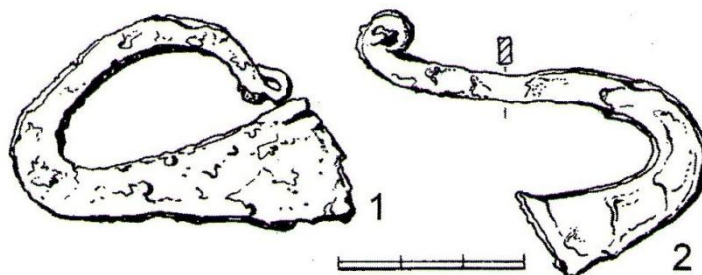
Obr. 21: Hlavní tvary nožů 2. poloviny 9. - počátku 11. století z Lahovic. 1, 2 - nože s rovným hřbetem a klenutým ostřím; 3 - nůž s rovným ostřím; 4-6 - nože s klenutým hřbetem; 7 - nůž s rovným ostřím a hřbetem na špici výrazně vykrojeným; 8 - nůž upravený pro střenku; 9 - část zahnutého nože srpovitého tvaru, snad nůž vinařský (Beranová - Lutovský 2009, 288).

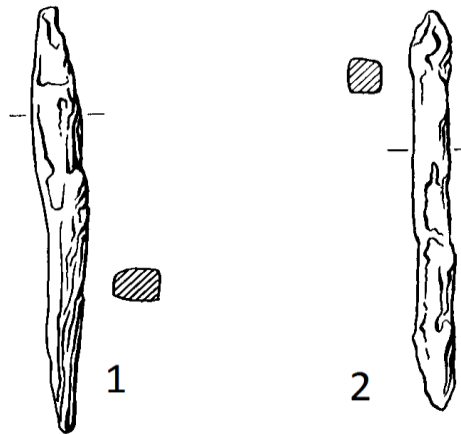
Obr. 22: Železné nůžky s prstencovým perem z hrobu z Cheznovic, okr. Rokycany (Schejbalová 2011, 125).

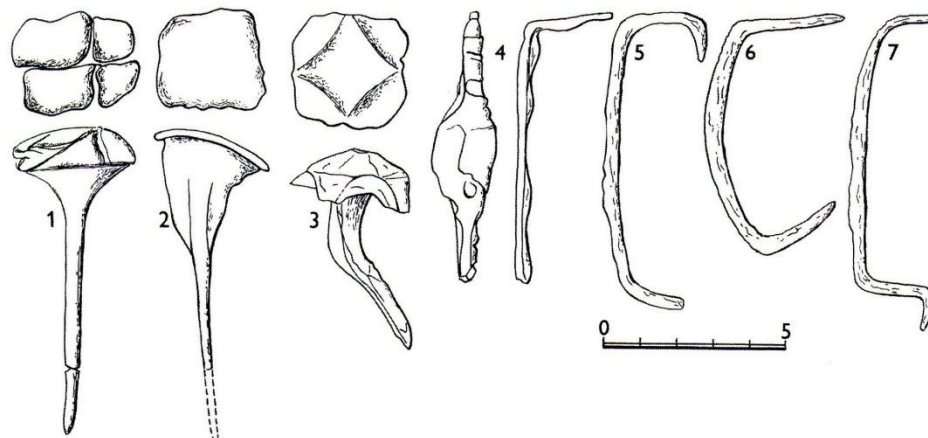
Obr. 23: Železná kování věder z pohřebiště v Řesanicích, okr. Plzeň-jih (Zeman a kol. 1971, 372).

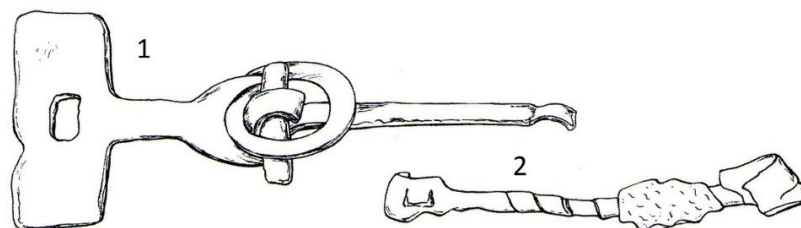
Obr. 24: Asymetrické ocílky z mužského hrobu. Chotětov, okr. Mladá Boleslav (Beranová - Lutovský 2009, 379).

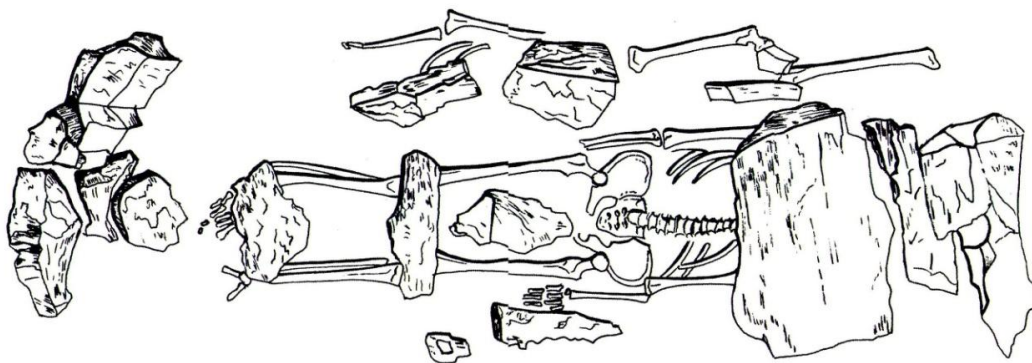
Obr. 25: Železná šídla. Libušín, okr. Kladno (*Váňa - Kabát 1971, 285*).

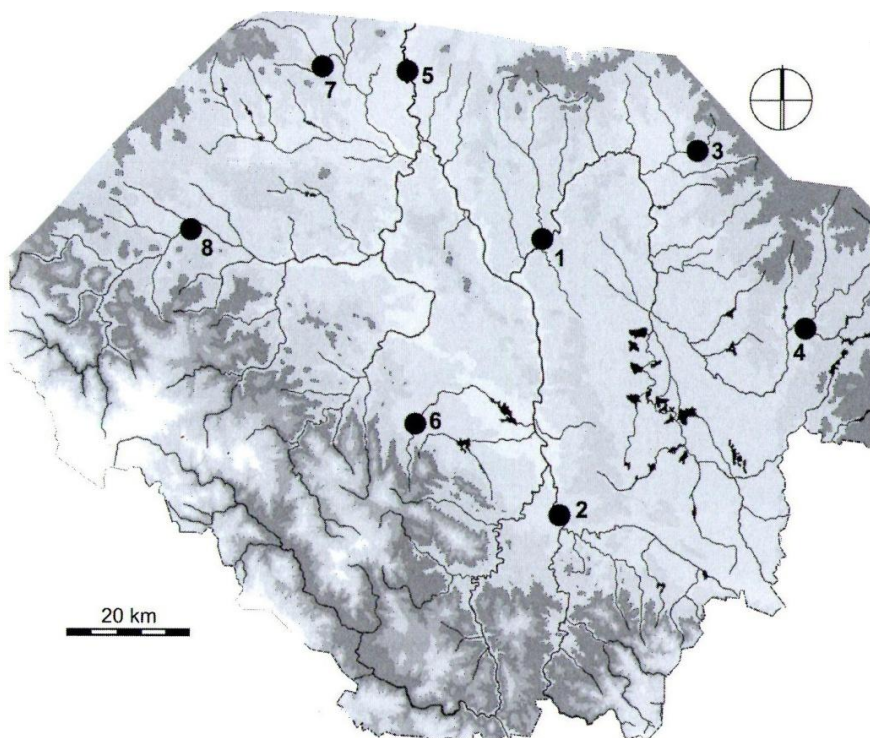
Obr. 26: Kované železné hřeby: 1-3 - Lahovice. Železné svorky z rakví: 4 - Lahovice; 5, 6, 7 - Budyně (*Beranová - Lutovský 2009, 254*).

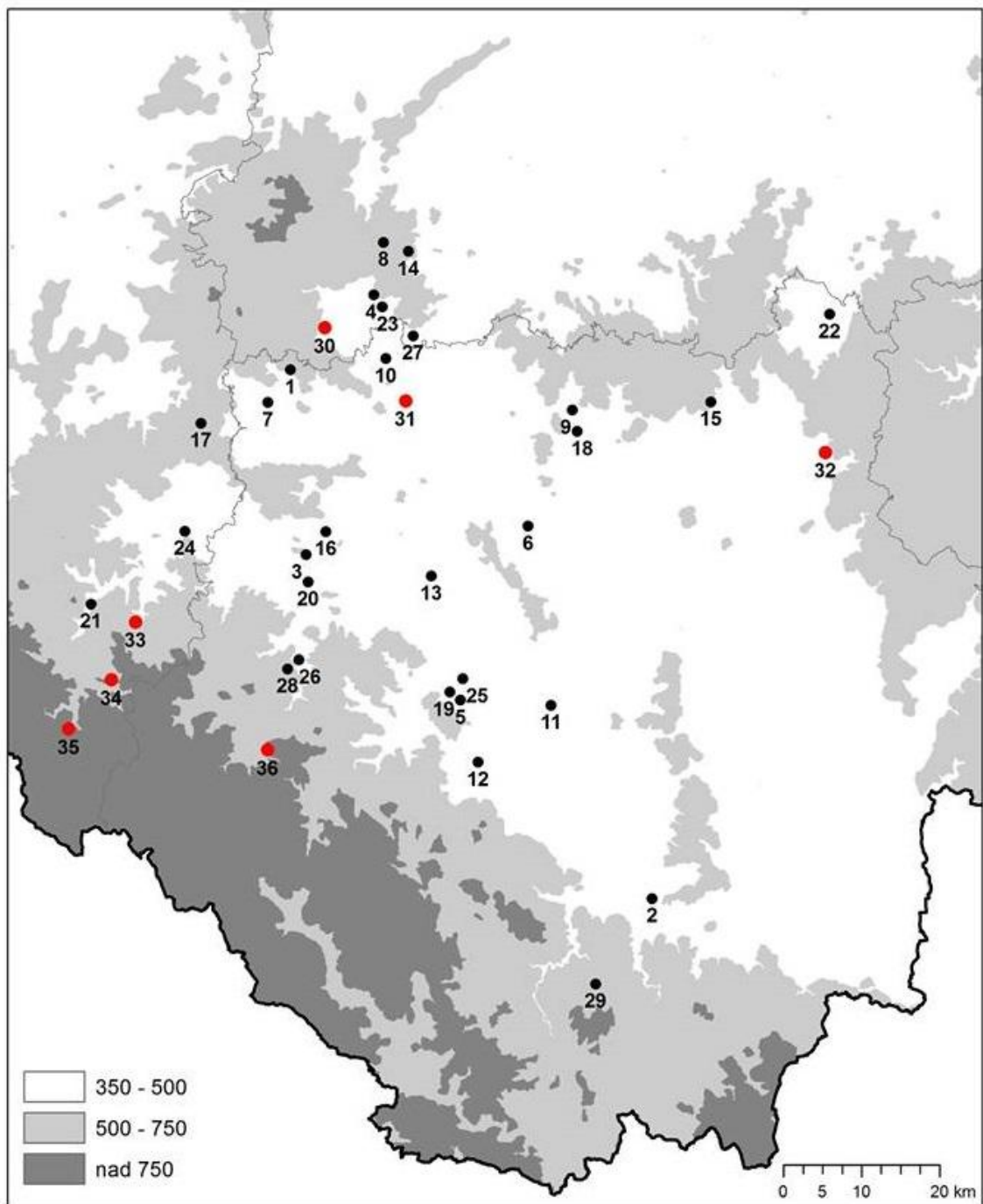
Obr. 27: Kovová udidla 10. - 12. století. 1 - část zeleného udidla, Libice nad Cidlinou; 2 - polovina tordovaného dvoudílného udidla, Lahovice (*Beranová - Lutovský 2009, 287*).

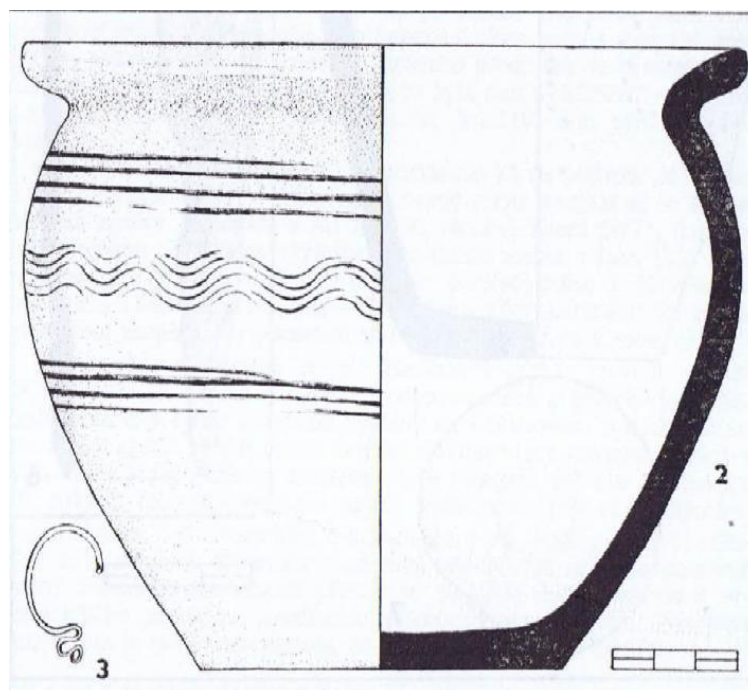
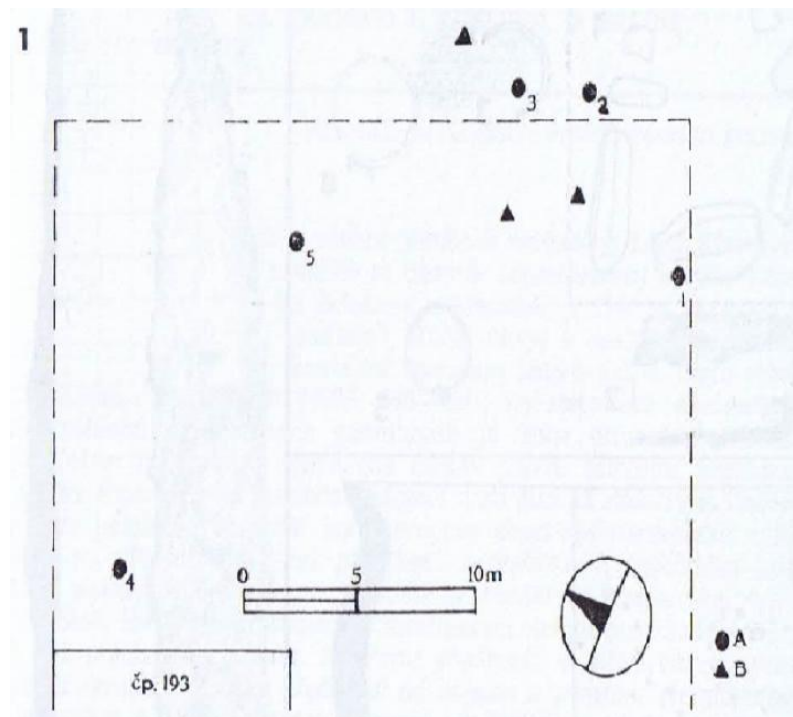
Obr. 28: Lahovice, okr. Praha. Hrob s protivampyrickým zásahem - zatížení kameny (Beranová - Lutovský 2009, 260).

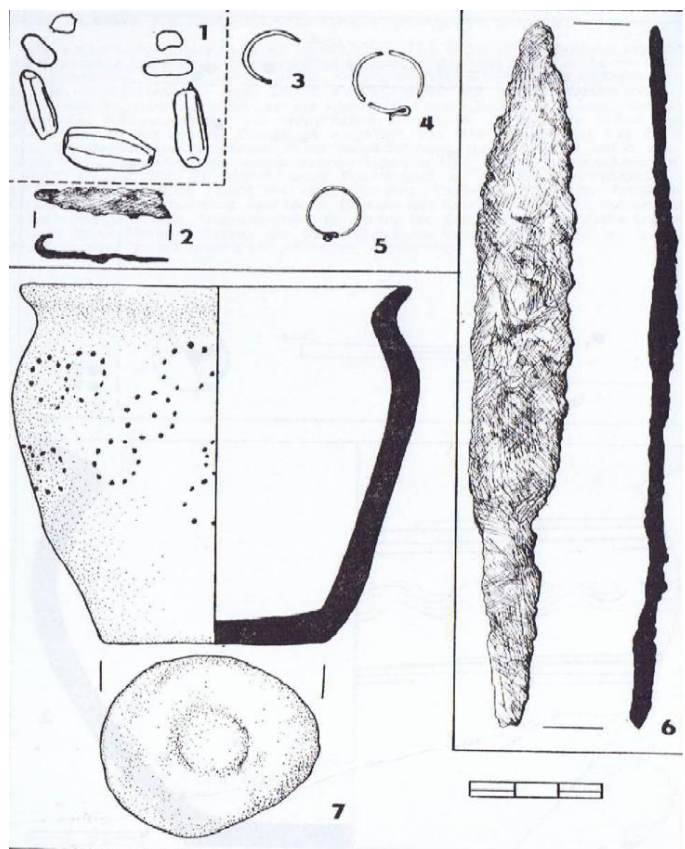
Obr. 29: Hradiště 2. poloviny 10. - 12. století v jižních Čechách. 1 - Bechyně; 2 - Doudleby; 3 - Chýnov; 4 - Jindřichův Hradec; 5 - Kozárovice; 6 - Netolice; 7 - Počaply; 8 - Prácheň (Lutovský 2011, 215).

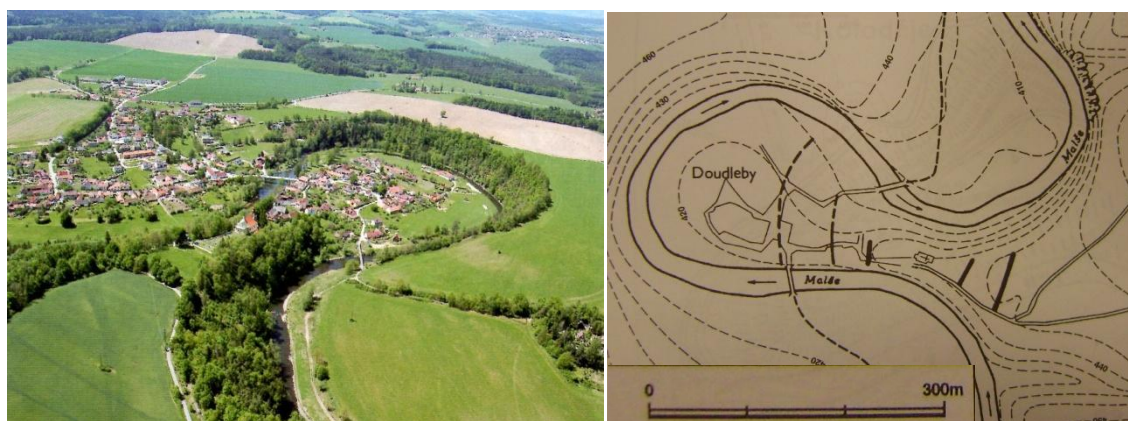
Obr. 30: Mapa území jižních Čech s vyznačenými lokalitami. Černě jsou označena plochá kostrová pohřebiště, červeně lokality se spornými nálezy.

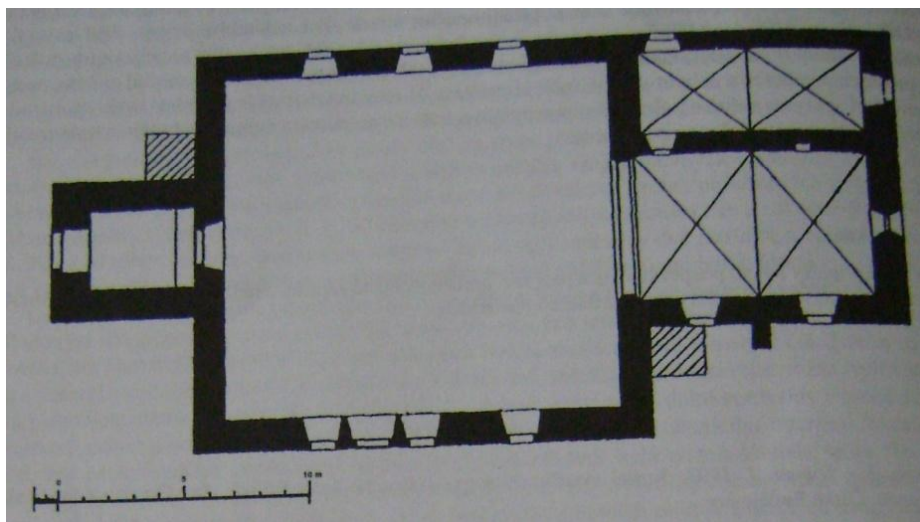
Obr. 31: Bělčice, okr. Strakonice. 1 - schematický plán prozkoumané části pohřebiště, vyznačen rozsah zahrady, A - hroby, B - koncentrace spáleného dřeva; 2, 3 - hrob 1 (Lutovský 1990, 81).

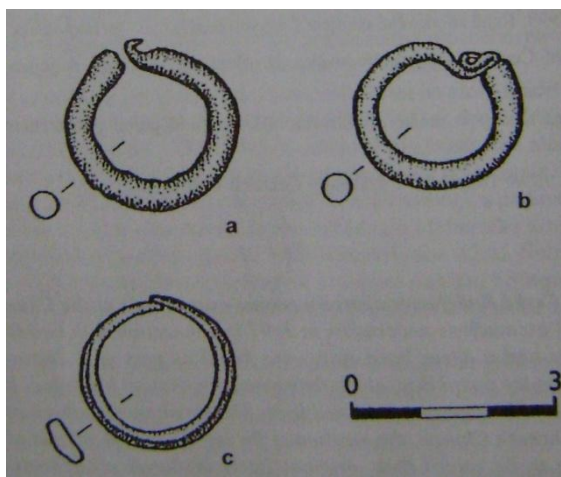
Obr. 32: Bělčice, okr. Strakonice. 1-5 - hrob 2; 6 - hrob 3; 7 - údajná mohyla (Lutovský 1990, 82).

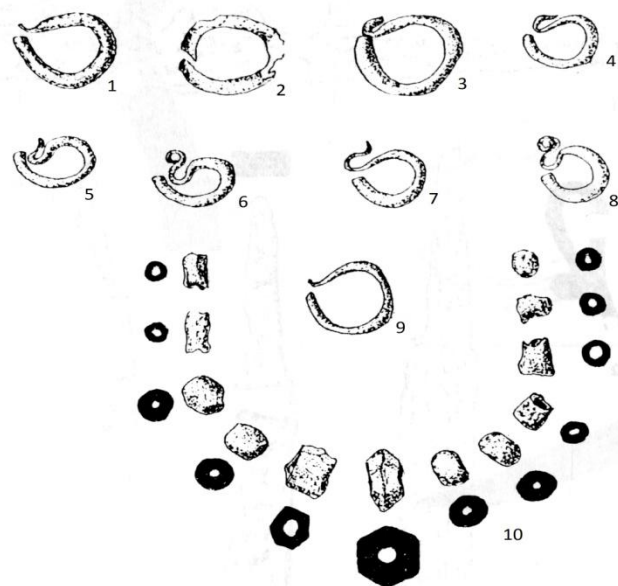
Obr. 33: Doudleby, okr. České Budějovice. Poloostrov obtékaný řekou Malší (Lutovský 2011, fotopříloha 15; Beneš a kol. 1999, 143).

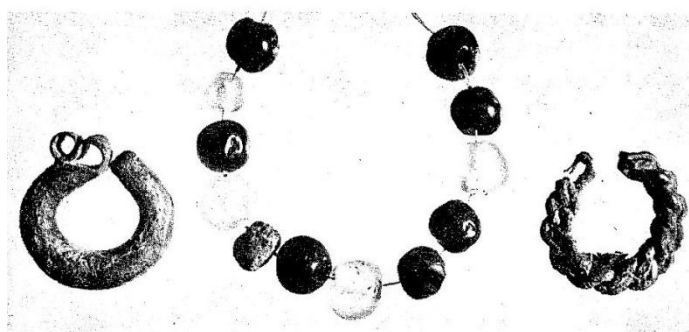
Obr. 34: Doudleby, kostel sv. Vincence. Půdorys s vyznačením sond z roku 1997 (Thoma 1999, 468).

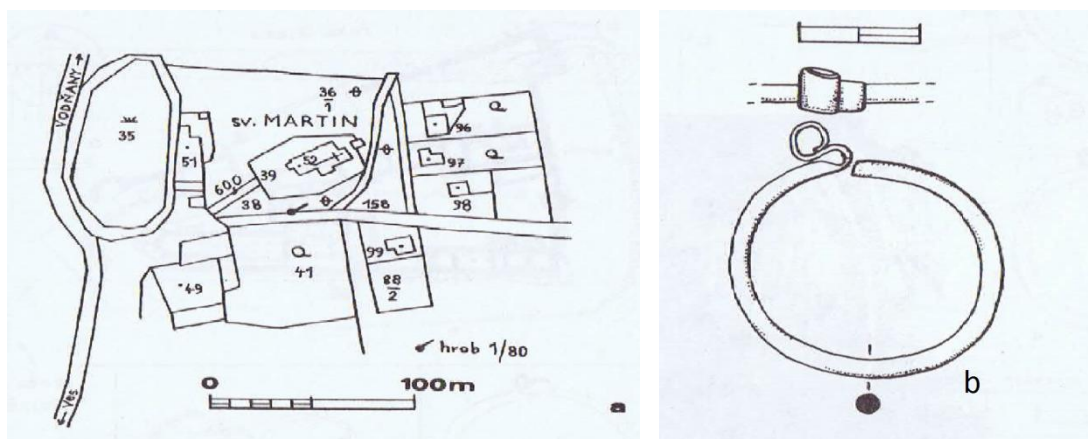
Obr. 35: Doudleby, kostel sv. Vincence. Nálezy ze sondy S2/1997: a, b - esovité záušnice; c - páskový prsten (Thoma 1999, 468).

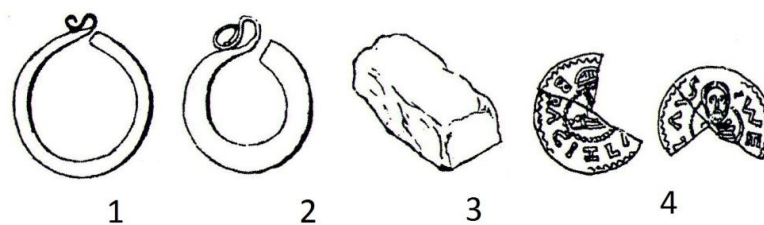
Obr. 36: Droužetice, okr. Strakonice. Nálezy z hrobů (*Lutovský 1993, tab. 15*).

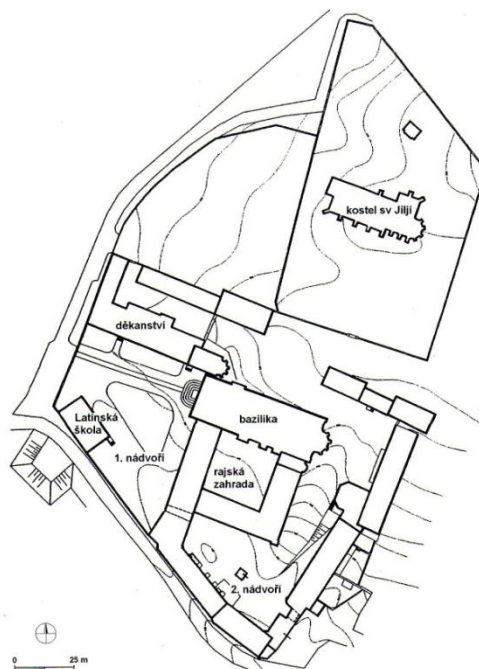
Obr. 37: Hořejany, okr. Příbram. Nálezy z hrobů č. 1 a 2 (*Kabát 1950, 75*).

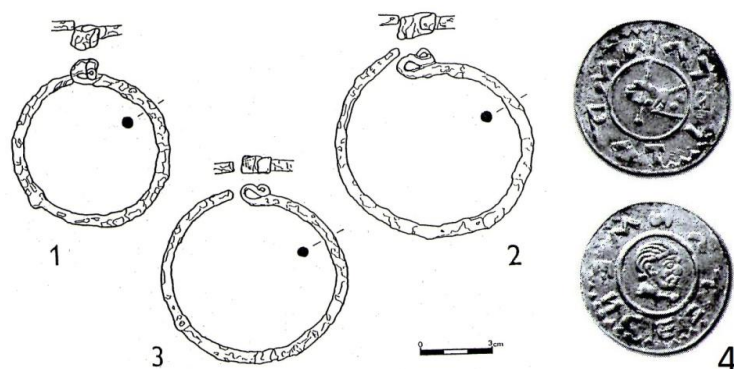
Obr. 38: Chelčice, okr. Strakonice. Kostrový hrob č. 1/1980: a - situace hrobu u kostela sv. Martina; b - bronzová postříbřená záušnice (*Michálek 1987, 31*).

Obr. 39: Konětopy-Brod, okr. Příbram. Výbava hrobu z přelomu 11. a 12. století: 1, 2 - bronzové záušnice; 3 - jantarový korálek; 4 - denár Bořivoje II. (*Lutovský 2011, 23*).

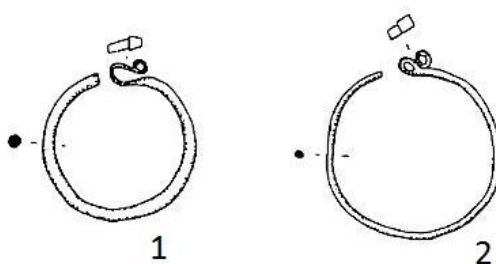
Obr. 40: Milevsko, okr. Písek. Areál premonstrátského kláštera s vyznačením nejdůležitějších objektů a prostorů (*Břicháček 2009, 92*).

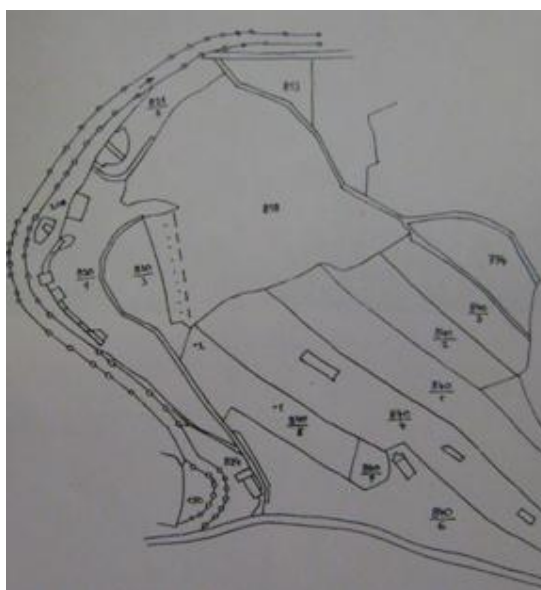
Obr. 41: Milevsko, okr. Písek. 1-3 - záušnice z hrobu č. 3/1991; 4 - denár knížete Vratislava II. (1061 - 1086) z hrobu č. 1/2005 (*Břicháček 1992, 179; 2007, 17*).

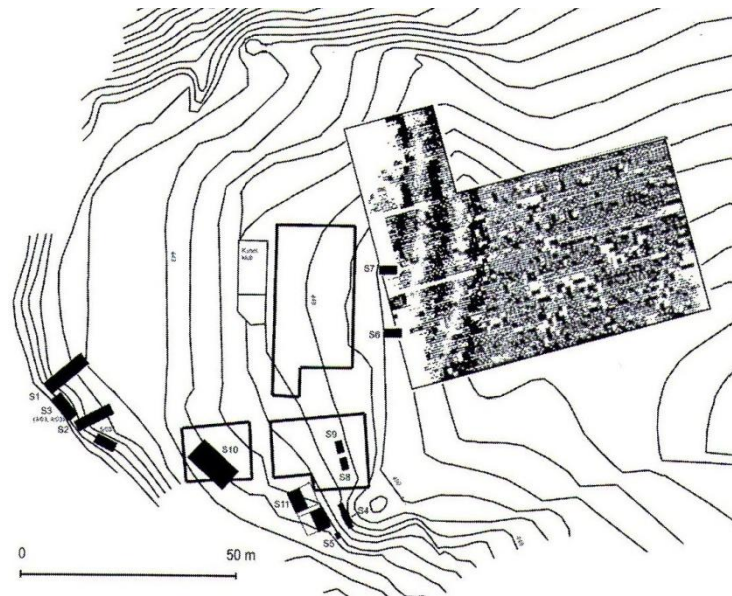
Obr. 42: Mirovice, okr. Písek. Místo výzkumu vyznačeno šipkou. Stříbrná záušnice z hrobu č. 13/2012 (podle M. Ptáka).

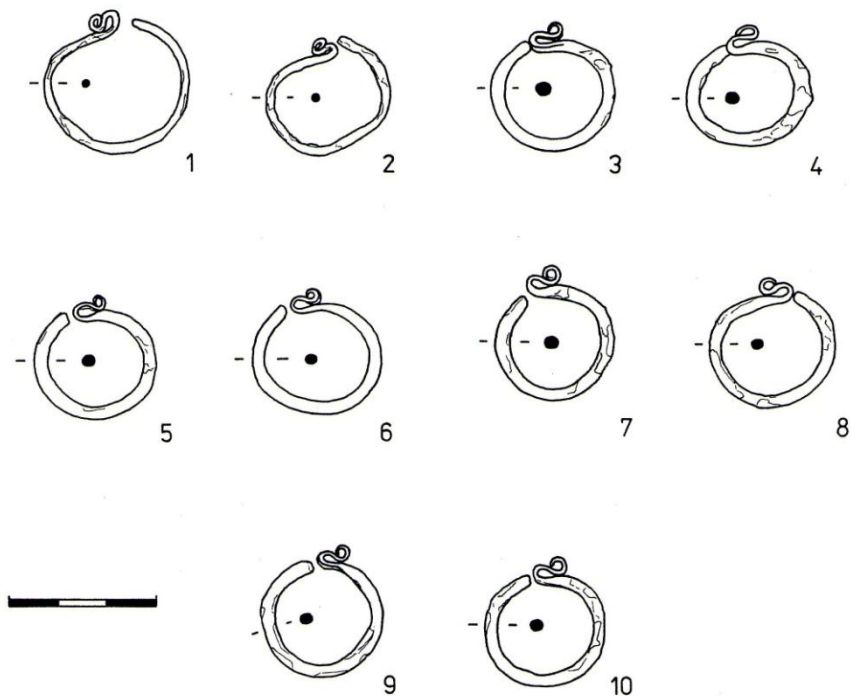
Obr. 43: Nákří, okr. České Budějovice. Esovité záušnice z hrobů (Militký - Zavřel 1998, 419).

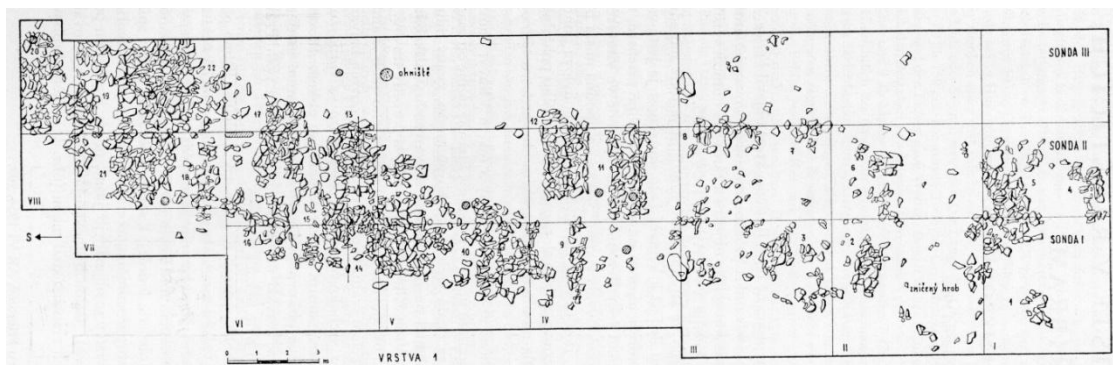
Obr. 44: Netolice, okr. Prachatice. Místo nálezů dvou hrobů v roce 1983 (Zavřel 1986, 161).

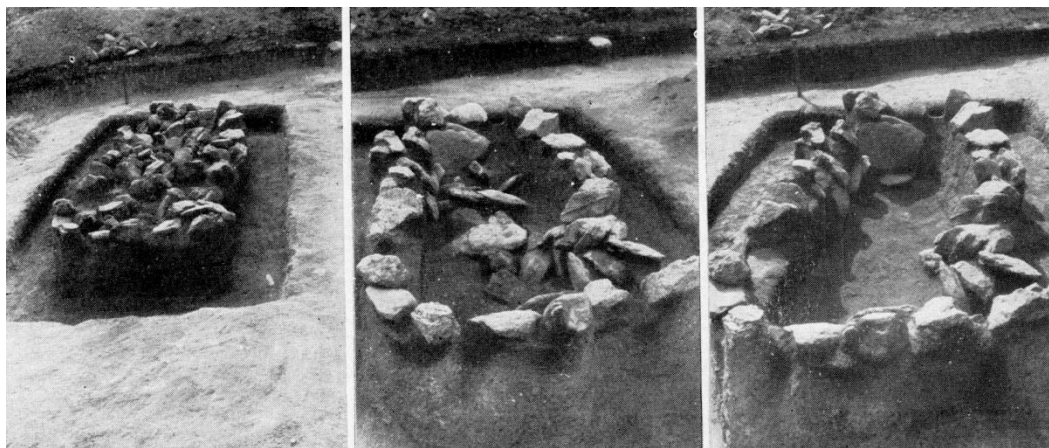
Obr. 45: Plán hradiště Netolice s vynesemím výsledků geofyzikálního měření. Plochy archeologických sond jsou vyznačeny černě (stav k roku 2009: *Lutovský 2011, 120*).

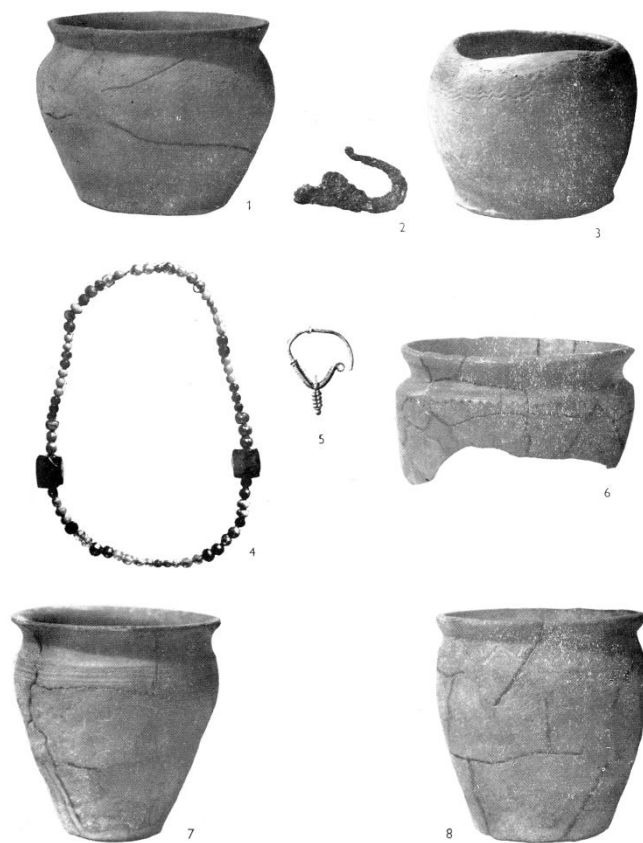
Obr. 46: Putím, okr. Písek. Část souboru raně středověkých šperků z hrobů a vrstev: 1-4 - hrob č. 6/1997; 5 - vrstva v sondě S5/1997; 6-9 - hrob č. 17/1997 (podle *P. Břicháčka*).

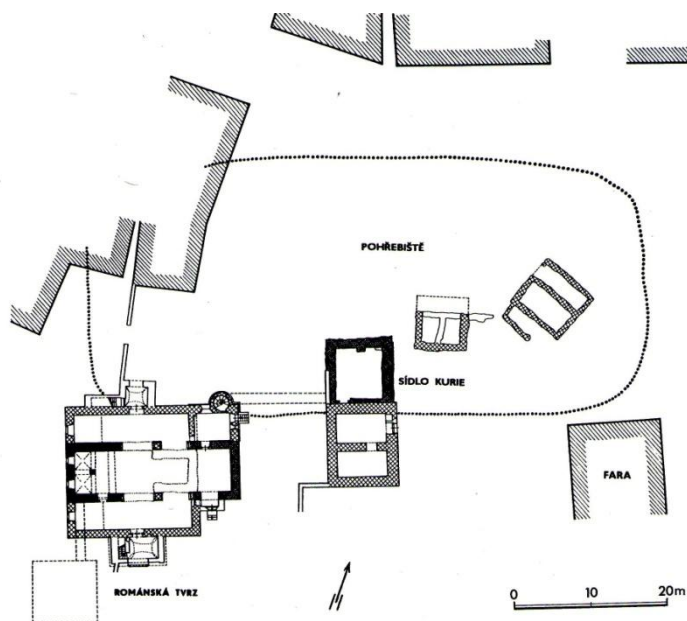
Obr. 47: Radětice, okr. Příbram. Část slovanského pohřebiště, odkrývaného po jednotlivých vrstvách: vrstva 1 (*Olmerová 1959, 228*).

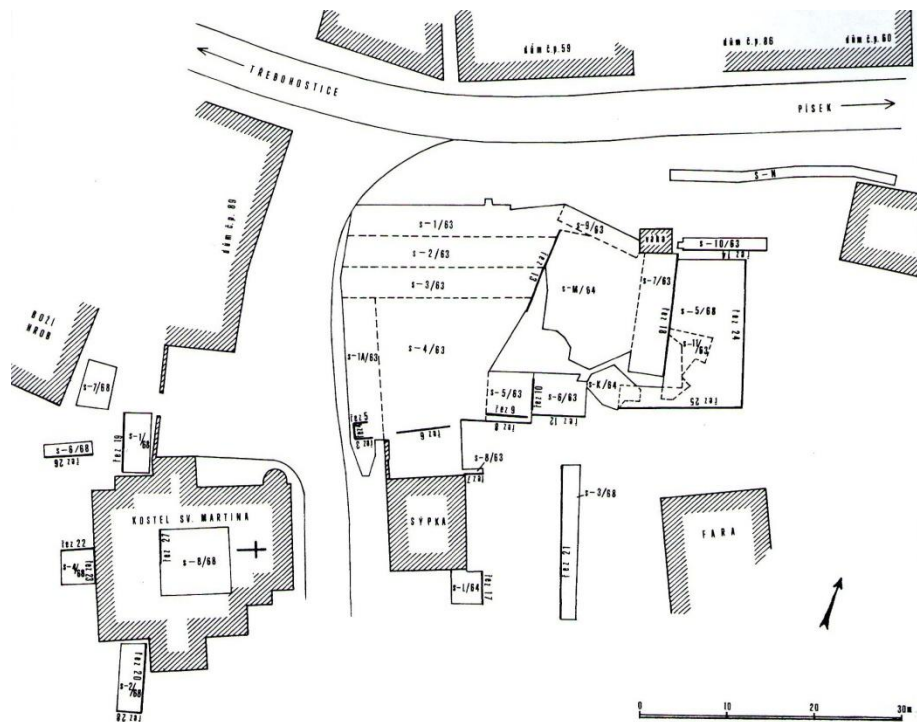
Obr. 48: Radětice, okr. Příbram. Postupné odkrývání hrobu (*Olmerová 1959, 232*).

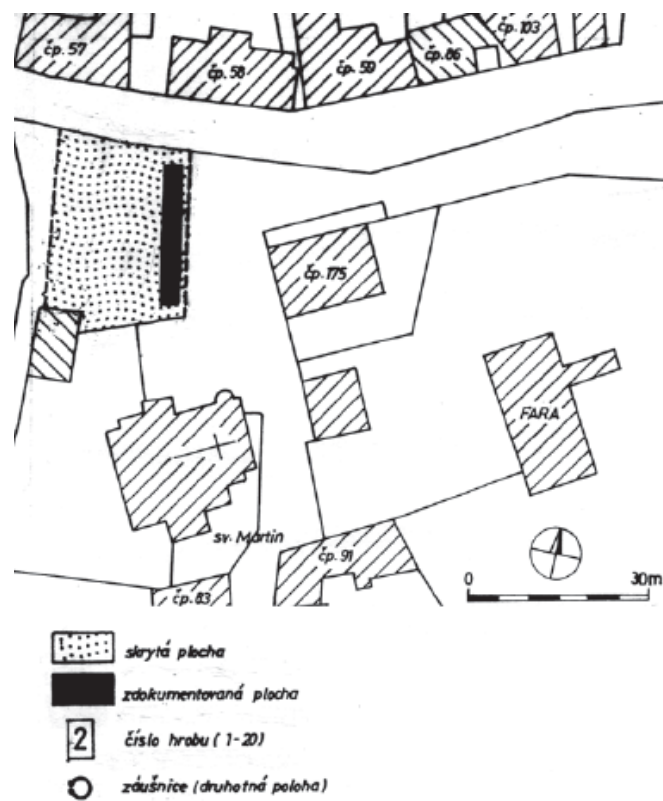
Obr. 49: Radětice, okr. Příbram. Hrobová výbava: 1-3 - hrob č. 17; 4-6 - hrob č. 20; 7, 8 - hrob č. 22 (Olmerová 1959, 241).

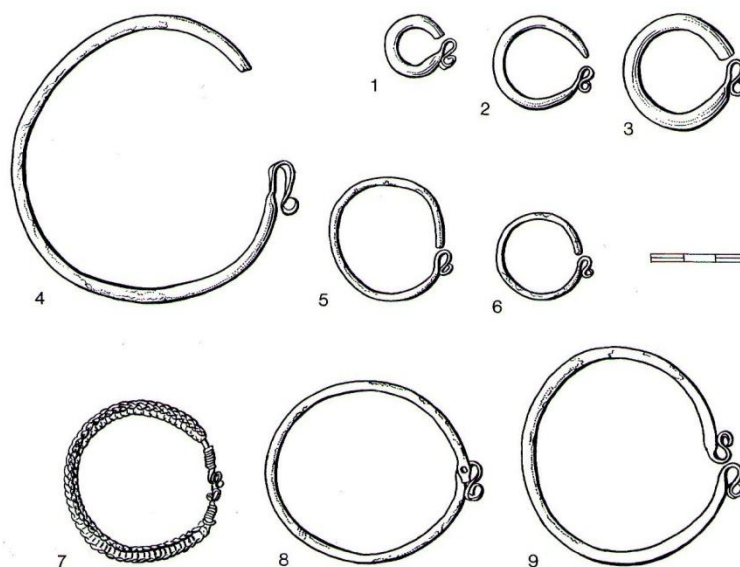
Obr. 50: Radomyšl, okr. Strakonice. Celková situace pohřebiště, kostela a sídlištních objektů (Nechvátal 1999, 9).

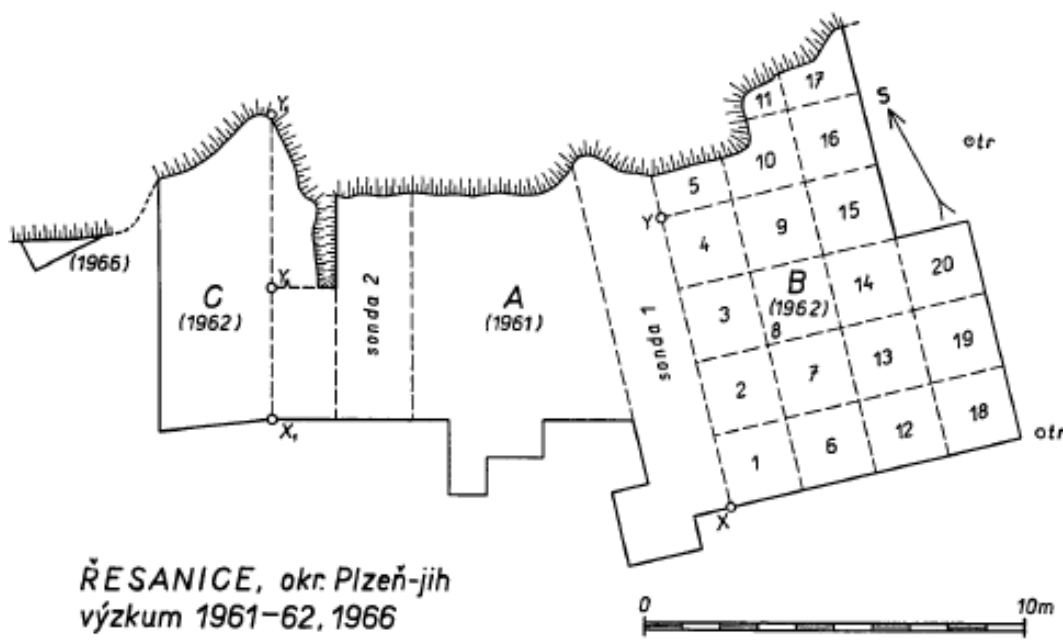
Obr. 51: Radomyšl, okr. Strakonice. Rozmístění sond na celkovém plánu výzkumu mladohradištního pohřebiště (Nechvátal 1999, 31).

Obr. 52: Radomyšl, okr. Strakonice. Skrytá a zdokumentovaná plocha v poloze tzv. „Tomanovny“ (Nechvátal 2010, 125).

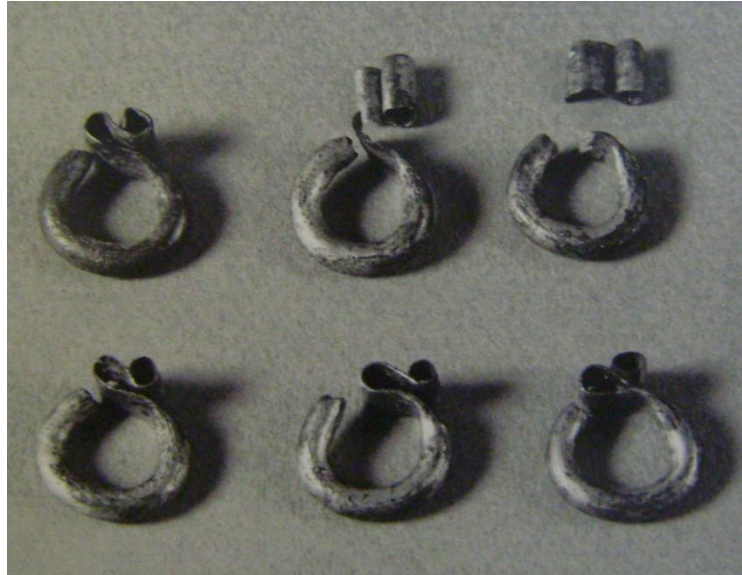
Obr. 53: Základní přehled esovitých záušnic na pohřebišti v Radomyšli, okr. Strakonice (Nechvátal 1999, 125).

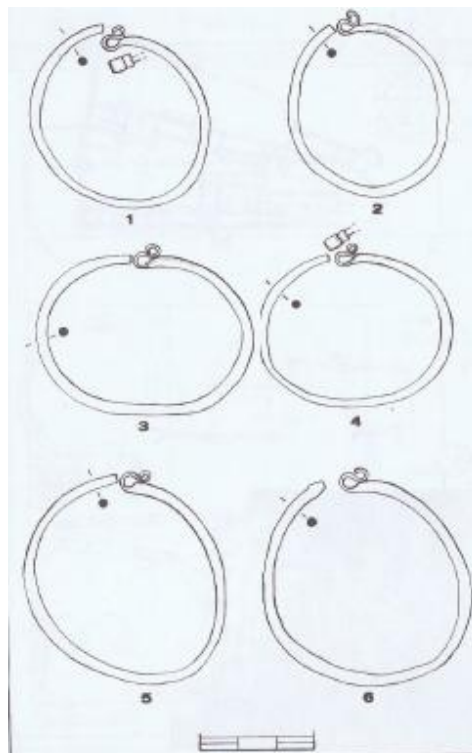
Obr. 54: Řesanice, okr. Plzeň-jih. Zkoumaná plocha s měřickými body podle jednotlivých výzkumných etap (Zeman a kol. 1971, 367).

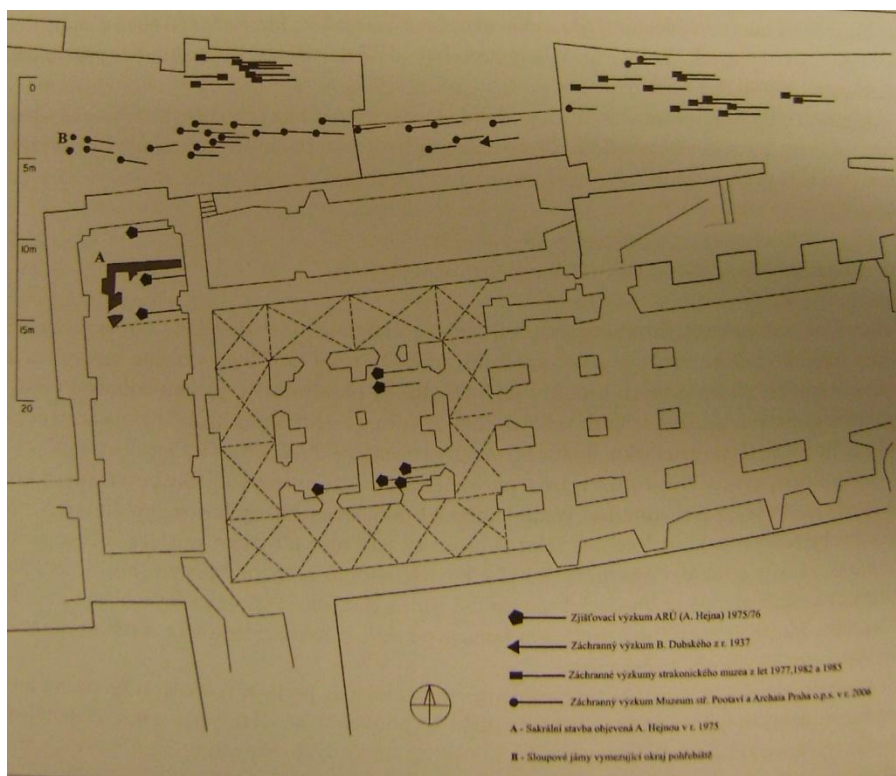
Obr. 55: Slepované nádoby z Řesanic, okr. Plzeň-jih (Foto M. Bešťáková).

Obr. 56: Esovité záušnice z Řesaníc, okr. Plzeň-jih (*Schejbalová 2011, 82*).

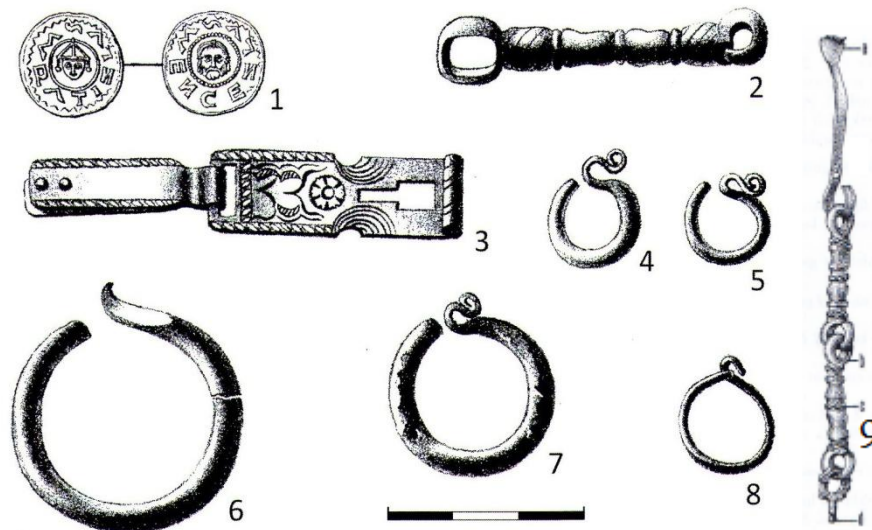
Obr. 57: Stožice, okr. Strakonice. Bronzové záušnice ze zničených hrobů (*Michálek 1987, 34*).

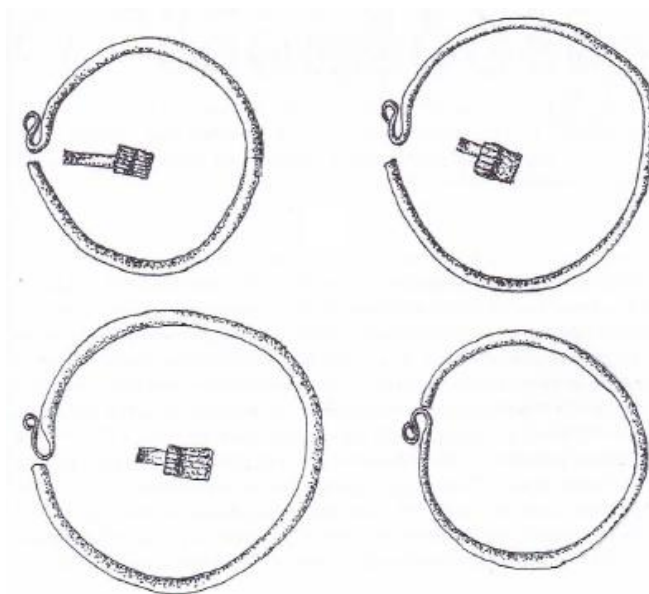
Obr. 58: Strakonice - hrad. Dosud známý rozsah raně středověkého pohřebiště (Valkony 2008, 306).

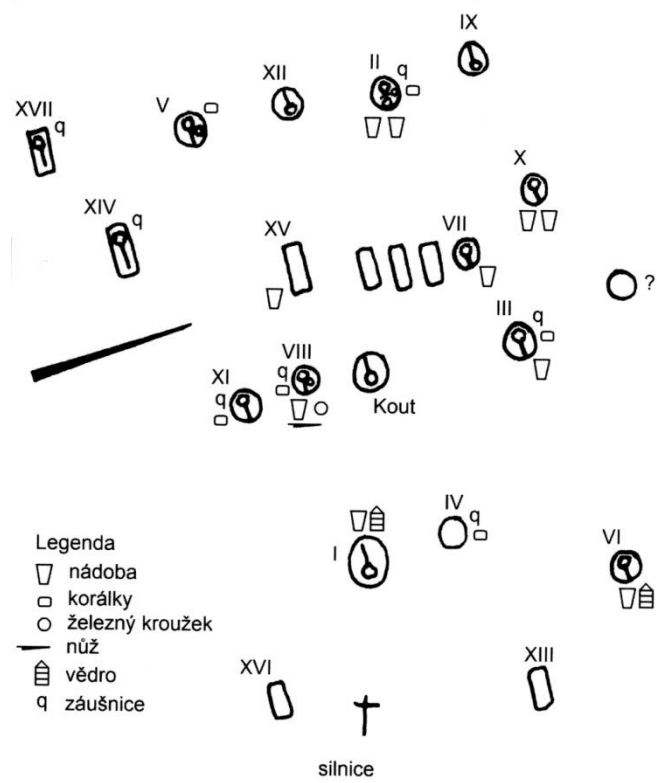
Obr. 59: Strakonice - hrad. 1, 2 - záušnice z hrobu B. Dubského z roku 1937; 3, 4 - záušnice z hrobu č. 1/1982 (Foto M. Bešťáková).

Obr. 60: Sušice, okr. Klatovy. Nálezy z mladohradištních kostrových hrobů: 1 - mince Vratislava II.; 2 - závěsná bronzová karabinka; 3 - přezka; 4-8 - esovité záušnice; 9 - dvoudílné udidlo. Zobrazené měřítko se týká jen předmětů 1-8 (*Lutovský 2011, 176; Veselá 1999, 106*).

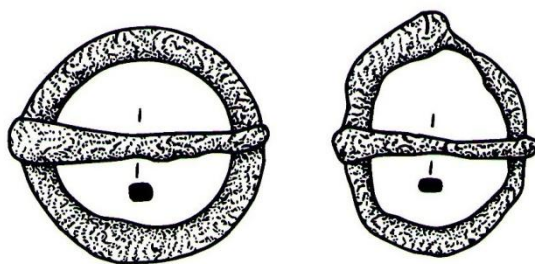
Obr. 61: Šebířov, okr. Tábor. Velké esovité záušnice (*Lutovský 2011, 57*).

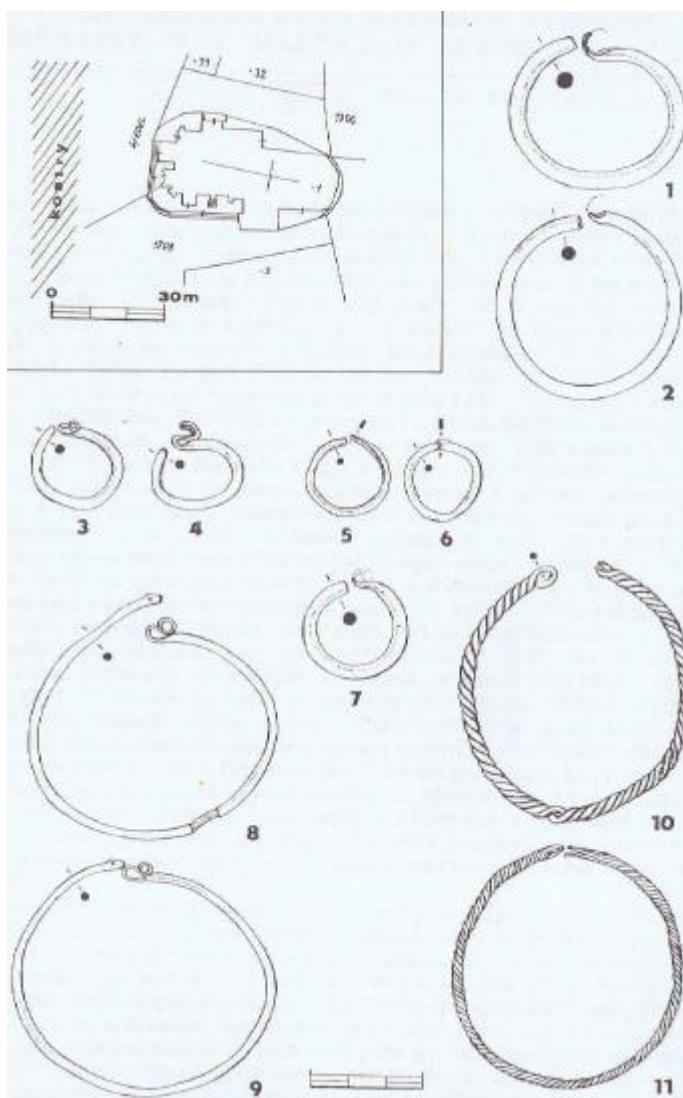
Obr. 62: Tušovice, okr. Příbram. Rekonstrukční plán pohřebiště (Korený 2006, 857).

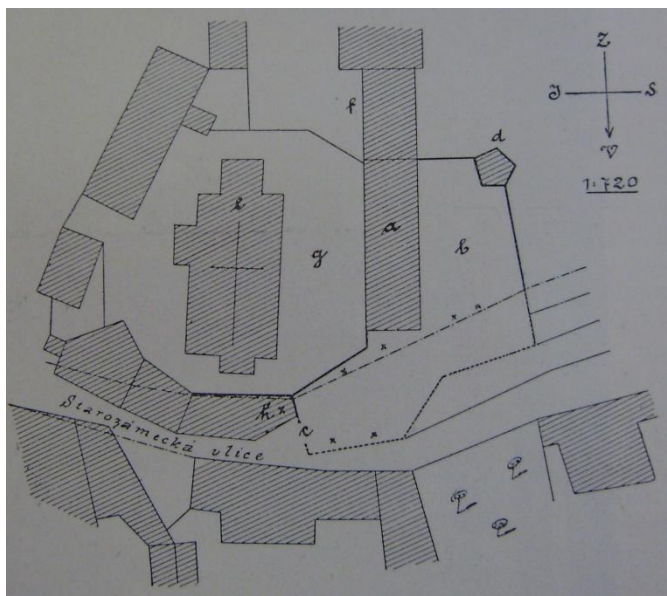
Obr. 63: Tušovice, okr. Příbram. Část výbavy plochých kostrových hrobů (Lutovský 2011, 151).

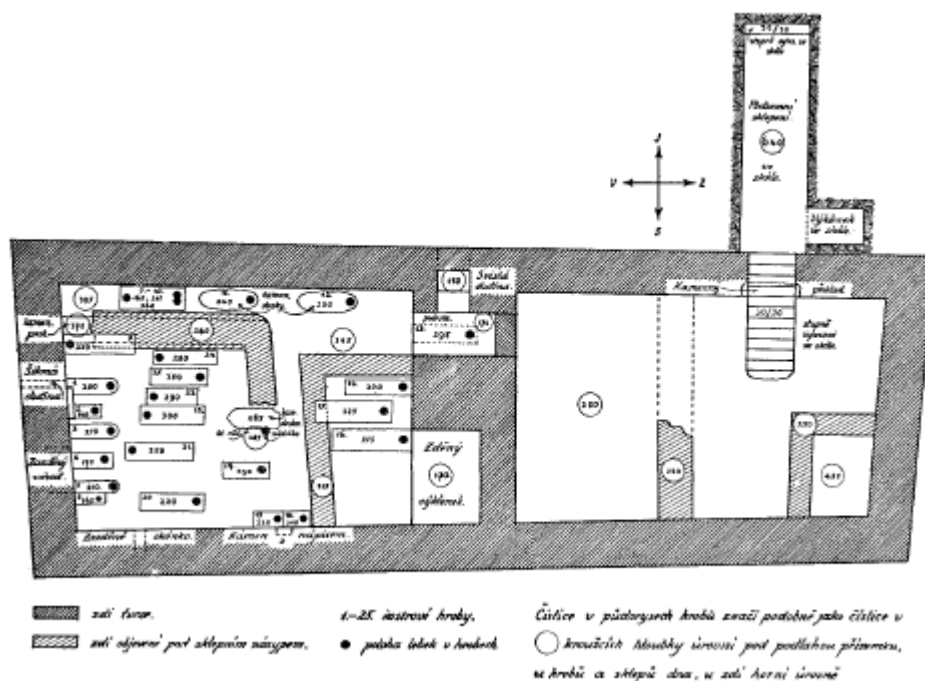
Obr. 64: Velké Hydčice, okr. Klatovy. Dvě železné přezky z hrobu č. 15/1976 (Schejbalová 2011, 131).

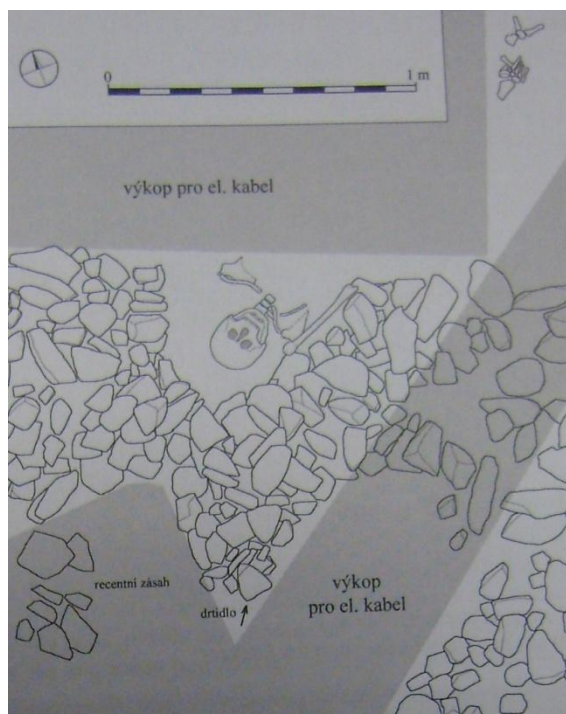
Obr. 65: Vodňany, okr. Strakonice. Kostrové pohřebiště západně od kostela Narození Panny Marie. Bronzové záušnice z hrobů roku 1900 (Michálek 1987, 35).

Obr. 66: Volyně, okr. Strakonice. Situační plán župní tvrze a nejbližšího okolí: *a* - „panský špejchar“; *b* - nádvoří tvrze; *c* - vjezdová vrata; *d* - bašta; *e* - děkanský chrám; *f* - hospodářské budovy děkanství; *g* - bývalý hřbitov; *h* - domek Rackův. Křížky označují místa uložení lidských koster (Želízko 1914, 28).

Obr. 67: Volyně, okr. Strakonice. Půdorys sklepů tvrze s vyznačenými pohřby (Kretšví 1924-1925, 487).

Obr. 68: Zubčice, okr. Český Krumlov. Půdorysné zaměření sondy S1/2006 (Havlice 2007, 415).

Obr. 69: Chýnov, okr. Tábor. Šipka vyznačuje umístění původní akropole raně středověkého hradiště (*Lutovský 2011, fotopříloha 7*).